

Heidi Laine

PERHEASIOIDEN SOVITTELU
- avain hyvään yhteistyövanhemmuuteen eron jälkeen?

TIIVISTELMÄ

Heidi Laine: PERHEASIOIDEN SOVITTELU – avain hyvään yhteistyövanhemmuuteen eron jälkeen?

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Lokakuu 2022

Laadullisen pro gradu -tutkielmani tavoitteena on kuulla vanhempien kokemuksia erosta, eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja perheasioiden sovittelusta erotilanteessa. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisia merkityksiä vanhemmuus saa erotilanteessa ja millä tavoin ero on vaikuttanut vanhempien kokemuksiin vanhemmuudesta. Lisäksi tarkoituksena on selvittää, millaisia kokemuksia vanhemmilla on perheasioiden sovittelusta ja yhteistyövanhemmuuden tekemisestä erotilanteessa. Tutkielman aineisto koostuu kahden vanhemman kirjoituksesta ja kahdeksan vanhemman teemahaastattelusta. Aineisto on kerätty helmikuussa–elokuussa 2020 ja tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tutkielman teoreettinen viitekehys jakautuu kahteen pääluokkaan, joista ensimmäinen taustoittaa eroa ja vanhemmuutta eron jälkeen tutkimusaiheena ja toinen vanhempien kokemuksia perheasioiden sovittelun merkityksestä erotilanteessa sekä niiden merkitystä suhteessa aiempaan tutkimustietoon. Teoreettinen osuus paikantuu eroon ja vanhemmuuden muuttumiseen erossa ja eron jälkeen sekä perheasioiden sovitteluun palveluna painottuen perheasioiden sovittelun kohdentamiseen eron jälkeisen vanhemmuuden rakentamiseen ja lapsen asioiden sopimiseen erotilanteessa.

Tulosten mukaan vanhempien eron jälkeisen vanhemmuuden kokemuksiin ja siihen, millaiseksi vanhempien välinen yhteistyösuhte lasten asioissa muovautuu eron jälkeen vaikuttavat eroamisen tapa, eroprosessin läpikäyminen, eron ja vanhemmuuden yhteenkietoutuminen ja ajankulun merkitys. Eroa pitkään pohtineet vanhemmat, kokevat eron jälkeisen vanhemmuuden toteutumisen hyvänä ja yhteistyön lapsen asioissa toimivana eron jälkeen. Kun taas, mitä nopeampi ja yllätyksellisempi eropäätös on ollut, sitä huonommin yhteisestä vanhemmuudesta on päästy sopimaan ja keskustelemaan. Vanhemmat kokevat hyvän yhteistyövanhemmuuden mahdollistaviksi tekijöiksi vanhemman oman eroprosessin läpikäymisen ja eron hyväksymisen sekä parisuhteen ja vanhemmuuden erottamisen toisistaan. Vanhemmuuden muuttumista erossa ja eron jälkeen kuvaa vanhemmuuden yksinäisyys, jaettu vanhemmuus ja vanhemmuuden konfliktisuus. Osan vanhemmuus on muuttunut yhdessä arjen asioista vastaamisesta yksinhuoltajuudeksi toisen vanhemman irtisanouduttua vanhemmuudesta eron jälkeen. Osan vanhemmuus yksin asioista vastaamisesta on muuttunut jaetuksi, yhdessä lapsen asioista vastaamiseksi – tämä on edellyttänyt muutoksia vanhemman omassa tavassa toimia vanhempana, luottamusta ja halua tehdä yhteistyötä toisen vanhemman kanssa. Osan kohdalla yhteisen vanhemmuuden toteutuminen arjessa ei ole ollut mahdollista eron jälkeen – ero on aiheuttanut vanhempien välisen kommunikaation päättymisen ja kumpikin vanhempi toteuttaa tahoillaan omaa vanhemmuutta.

Vanhempien kokemukset perheasioiden sovittelusta ovat pääsääntöisesti myönteisiä. Vanhemmat ovat hakeutuneet sovitteluun parisuhteeseen ja vanhemmuuteen liittyvissä haasteissa sekä lasten sopimusasioissa. Sovitteluun tullessa vanhempien keskinäinen vuorovaikutus on ollut haastavaa. Sovittelu on mahdollistanut parisuhteeseen ja vanhemmuuteen liittyvien kysymysten läpikäymisen, parisuhteen päättämisen ja eron työstämisen yhdessä. Lisäksi vanhemmat ovat saaneet sovittua lapsen huollosta, tapaamisesta, asumisesta, elatuksesta ja yhteisistä pelisäännöistä. Merkitykselliseksi nousi sovittelijan neutraalius, puolueettomuus ja läsnäolo, jotka loivat turvallisen ilmapiirin sovittelulle sekä sovittelun merkitys eron jälkeisen vanhemmuuden rakentumisen mahdollistajana erotilanteessa. Sovittelijan vahva viesti vanhemmuuden jatkuvuudesta eron jälkeen on saanut vanhemmat pysähtymään oman ja yhteisen vanhemmuuden äärelle. Vanhemmat kokevat toimivan yhteistyövanhemmuuden rakentuvan toisen vanhemman kunnioittamisen, luottamuksen, yhteistyön ja avoimen vuorovaikutuksen pohjalle – yhteistyövanhemmuuden liimana toimii halu tehdä yhteistyötä lapsen asioissa toisen vanhemman kanssa erosta huolimatta.

Tutkimustulokset korostavat perheasioiden sovittelun merkitystä vanhempien eron jälkeisen vanhemmuuden tukemisessa ja tätä kautta sen positiivisia vaikutuksia perheiden elämään. Perheasioiden sovittelu systemaattisena, laadukkaasti tuotettuna, yhdenvertaisena ja oikea-aikaisena palveluna ennaltaehkäisee vanhempien eroriitojen kärjistymistä ja siksi palvelun vakiinnuttaminen valtakunnallisesti osaksi eroperhepalveluita on tärkeää.

Avainsanat: ero, erovanhemmuus, yhteistyövanhemmuus, perheasioiden sovittelu

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Heidi Laine: Family mediation – the key for good co-parenting after separation?

Master's Thesis

University of Tampere

Faculty of Social Sciences

October 2022

The goal of my qualitative master's thesis is to hear about parents' experiences of separation, post-separation parenting and family mediation in the event of separation. The purpose of the thesis is to determine the meanings parenting takes on in a separation situation and in what ways the separation has affected parents' experiences of parenting. In addition, the purpose is to find out the experiences parents have in family mediation and supporting co-parenting in the event of separation. The material for the thesis consists of writings of two parents and a themed interview of eight parents. The data was collected in February-August 2020 and data-oriented content analysis has been used as the method of analysis of the research.

The theoretical framework of the thesis is divided into two main chapters, the first of which provides a background for separation and parenting after separation as a research topic and the second parents' experiences of the importance of family mediation in the event of separation and their relevance in relation to previous research data. The theoretical contribution is based on separation and parenting changes in separation and after separation, and family mediation as a service, with emphasis on how family mediation helps to build a post-separation parenting and agreeing the child's affairs in the event of separation.

According to the results, parents' experiences of post-separation parenting and cooperation in child's affairs after separation are influenced by the way of separation, the separation process, the intertwining of separation and parenting, and the importance of time. Parents who have considered separation for a long time perceive their post-separation parenting to be good and the cooperation in child's affairs as functioning. Whereas the quicker and more surprising the separation decision has been, the worse the shared parenting has been to be agreed upon and discussed. Parents perceive the parent's own separation process, acceptance of separation and separation between relationship and parenting as enabling factors for good co-parenting. The changes in parenting after and during separation are illustrated by parenting loneliness, shared parenting, and parenting conflicts. For some the parenting has changed from sharing the parental issues together to being a single parent after the other parent's resignation from parenting after separation. For some the separation has meant a change from acting alone to dealing together in the child's affairs - this has required changes in the parent's own way of acting as a parent, trust, and desire to cooperate with the other parent. In the case of some, joint parenting has not been possible in everyday life after the separation - the difference has caused the end of communication between the parents and each parent to implement their own parenting separately.

Parents experiences in the mediation of family matters, as a rule, are positive. Parents have sought mediation in relationship and parenting challenges, as well as children's contract issues. Coming into mediation, the interaction between the parents has been challenging. Mediation has made it possible to go through relationship and parenting issues, ending a relationship, and working on the separation together. In addition, parents have agreed on child custody, housing, maintenance, and common ground rules. What rose to relevance was the neutrality, impartiality, and presence of the mediator, which created a safe atmosphere for mediation and the importance of mediation as enabling the construction of post-separation parenting. The mediator's strong message of parenting continuing after separation has caused parents to stop and evaluate their own and shared parenting. Parents feel that workable co-parenting is built on the foundation of respect, trust, cooperation, and open interaction with the other parent - a desire to cooperate in the child's affairs with the other parent despite the separation.

The findings highlight the importance of family mediation in supporting parenting after parental separation and thereby its positive impacts on the lives of families. The family mediation as a systematic, high-quality, equal, and timely service prevents the escalation of parental separation disputes and therefore establishing the service nationwide as part of separation family services is important.

Keywords: divorce/separation, divorce parenting, co-parenting, family meditation

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 ERO JA VANHEMMUUS ERON JÄLKEEN	3
2.1 Ero, avo- tai avioero perheessä	3
2.2 Vanhemmuus eron jälkeen	7
2.3 Kohti hyvää ja toimivaa yhteistyövanhemmuutta.....	10
2.4 Aiemmat tutkimukset erosta ja eron jälkeisestä vanhemmuudesta	12
3 VANHEMPIEN KOKEMUKSIA PERHEASIOIDEN SOVITTELUN MERKITYKSESTÄ EROILANTEESSA.....	15
3.1 Perheasioiden sovittelun nykytilanne Suomessa	15
3.2 Aiemmat tutkimukset perheasioiden sovittelusta	17
3.3 Perheasioiden sovittelu erotilanteessa	21
4 TUTKIMUKSEN MENETELMÄLLISET VALINNAT	24
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimusaineisto	24
4.2 Haastattelukohtaaminen	28
4.3 Aineiston analyysi	30
4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	32
5 TUTKIMUSTULOKSET – ero, vanhemmuus ja perheasioiden sovittelu	34
5.1 Eroamisen erilaiset tavat	34
5.2 Ero prosessina ja eron läpikäyminen	38
5.3 Eron ja vanhemmuuden yhteenkietoutuminen	39
5.4 Perheasioiden sovitteluun hakeutuminen	44
5.5 Perheasioiden sovittelu ja eron jälkeinen vanhemmuus	47
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	56

LÄHTEET

LIITTEET

Liite 1. Kirjoituspyyntö

Liite 2. Haastattelupyyntö

Liite 3. Esimerkkitaulukko sisällönanalyysista

1 JOHDANTO

Ero edustaa ajan ilmiötä, joka koskettaa kaikkien suomalaisten perheiden elämää joko välittömästi tai välillisesti, ellei omakohtaisesti koettuna niin ystävien ja sukulaisten kautta (Kääriäinen & Hämäläinen & Pölkki 2009, 11). Suomessa avioerojen määrä on pysynyt 1988 avioliittolain uudistamisen jälkeen 13000–14000 vuositasolla ja vuosittain vanhempiensa eron kokee noin 40000 lasta (Väestöliiton väestöntutkimuslaitos, Tilastokeskus 2021; Hietanen & Kettunen 2019, esipuhe). Erot ovatkin vahvasti läsnä tänä päivänä eletyissä perheissä ja ne ovat tavanomaistuneet sekä vakiintuneet osaksi suomalaista perhe-elämää (Castrèn 2009, 18). Erojen yleistymisen ja eroon liittyvien haasteiden moninaistumisen myötä on nähtävissä myös eroihin liittyvä avun ja tuen tarpeen kasvaminen (Kääriäinen ym. 2009, 13).

Perheiden erotilanteet ovat muutosvaiheita, joissa perheen arki ja vanhemmuuden toteuttamisen tavat on rakennettava uudelleen eron jälkeen. Erotilanteessa vanhempien on löydettävä keinoja, kuinka ratkaista parisuhteen päättymiseen, yhteiseen vanhemmuuteen sekä talouteen liittyviä asioita. (Haavisto & Bergman-Pyykkönen & Karvinen-Niinikoski 2014, 8.) Lisäksi vanhempien ja lasten on selvittävä henkisesti eron aiheuttamasta stressistä (Mattila-Aalto & Bergman-Pyykkönen & Haavisto & Karvinen-Niinikoski 2012, 223). Erotilanteessa lapsen kannalta tärkeää on, miten vanhemmat eron käytännössä toteuttavat. Se, millaiseksi vanhempien keskinäinen vanhemmuussuhde muotoutuu ja millä tavoin vanhemmat onnistuvat pitämään lapsen tarpeet etusijalla tehdessään ratkaisuja eroon liittyen, on merkityksellistä lapsen hyvinvoinnin kannalta. Lisäksi lapsella tulee olla mahdollisuus säilyttää läheinen suhde kumpaankin vanhempaansa erossa ja eron jälkeen. (Castren 2009; Sinkkonen 2011; Haavisto ym. 2014.)

Vaikka suurin osa vanhemmista pystyy sopimaan lapsiin liittyvistä asioista erotilanteessa ja he onnistuvat luomaan toimivan yhteistyösuhteen vanhempina toisiinsa, on eroon ja lasten huoltoon liittyvät riidat kuitenkin yleisiä (Haavisto ym. 2014, 8–9). Erityisesti lapsen hyvinvoinnille vanhempien välisten riitojen tiedetään olevan riskitekijä, joten tämän takia perheiden ristiriitatilanteita tulisi pyrkiä ratkaisemaan ensisijaisesti sovinnollisesti. Myös lapsenhuoltolaki korostaa vanhempia sopimaan lasta koskevat asiat yhteistyössä. (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 12/2006, 19.) Jos vanhempien välit ovat hyvin tulehtuneet eron jälkeen, sopiminen ei välttämättä onnistu ilman ulkopuolista apua – perheasioiden sovittelu tarjoaakin mahdollisuuden auttaa vanhempia riitatilanteissa sekä tukea vanhempien yhteistyövanhemmuuden rakentumista.

Perheasioiden sovittelu varhaisen tuen palveluna on myös tehokas tapa estää erotilanteiden kärjistyminen tai niiden johtaminen pitkittyneisiin huoltoriitoihin (Haavisto ym. 2014, 5–8). Perheasioiden sovittelussa on kyse avioliitto- ja sosiaalihuoltolain mukaisesta lakisääteisestä palvelusta, jonka tavoitteena on ratkaista perheiden sisäisiä ristiriitaisuuksia ja oikeudellisia asioita kiinnittämällä huomiota erityisesti lapsen asemaan. Sovittelun tarkoituksena on jäsentää tilannetta eri näkökulmista, tukea vanhempia yhteistyöhön lasta koskevien asioiden hoitamisessa ja pyrkiä lasta koskevien sopimusten tekemiseen. (Avioliittolaki 411/1987, 20–23§; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 14§.) Perheasioiden sovittelun avulla vanhempia on mahdollista auttaa löytämään keinoja jatkaa eron jälkeistä vanhemmuutta siten, että kaikki perheenjäsenet selviävät erosta mahdollisimman hyvin.

Henkilökohtainen mielenkiintoni aiheeseen ja tarpeeseen tukea lapsia, vanhempia ja perheitä erotilanteessa nousee työhistoriastani lastensuojelun ja lapsiperhepalveluiden perhesosiaalityössä, jossa kohtaan myös eroperheitä ja vanhempien eroriidat ovat osa työni arkea. Tutkimusaiheeni on myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna ajankohtainen. Tänä päivänä eroperheitä on paljon ja vanhempien riitelyn haitallinen vaikutus lasten hyvinvointiin on tunnistettu. Lisäksi vanhempien eroriidat kuormittavat eri palvelujärjestelmiä ja aiheuttavat suuren määrän sekä taloudellisia että inhimillisiä kustannuksia. (Haavisto ym. 2014, 5.) Eroperhepalveluiden kehittäminen on myös yksi tärkeä osa-alue lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelmassa, jonka tavoitteena on vahvistaa asenneilmapiiriä kohti rakentavaa yhteistyövanhemmuutta perheiden erotilanteessa. Lisäksi hankkeen tavoitteena on selkeyttää ja yhdenmukaistaa lapsiperheiden palveluita erotilanteessa ja saada palvelut aiempaa paremmin vastaamaan eroperheiden tarpeisiin. Perheasioiden sovittelua tehdäänkin LAPE-hankkeen myötä tunnetuksi valtakunnallisesti ja sovittelua palveluna näkyväksi ennaltaehkäisevänä keinona estää eroriitojen kärjistymistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.)

Pro gradu- tutkielmassani olen halunnut kuulla vanhempien kokemuksia erosta, vanhemmuudesta ja perheasioiden sovittelusta erotilanteessa. Minua kiinnostaa, millaisia merkityksiä vanhemmuus saa erotilanteessa ja millä tavoin ero on vaikuttanut vanhempien kokemuksiin vanhemmuudesta. Lisäksi haluan selvittää, millaisia kokemuksia vanhemmilla on perheasioiden sovittelun merkityksestä eron jälkeisen vanhemmuuden tukemisessa. Tutkielmani aineisto koostuu kymmenen vanhemman kirjoituksista ja haastatteluista. Koen tärkeänä nostaa esiin tutkielmassani vanhempien kokemukset ja asiakkaiden äänen, jotta perheasioiden sovittelutyötä voidaan jatkossa kehittää ennaltaehkäisevänä ja varhaisen tuen palveluna eroperheille. Tutkielmani etenee taustoittavista teoreettisen viitekehyksen luvuista metodilukuun ja tulosten avaamiseen, päättyen johtopäätöksiin ja pohdintaan.

2 ERO JA VANHEMMUUS ERON JÄLKEEN

2.1 Ero, avo- tai avioero perheessä

Eroamiseen sisältyy aina myös ajatus muutoksesta. Haavisto & Bergman-Pyykönen & Karvinen-Niinikoski (2014, 8) kuvaavat perheiden erotilannetta muutosvaiheena, jossa perheen vakiintuneet perhesuhteet ja toimintatavat muuttuvat. Eroa kuvataan myös perhesuhteiden uudelleen järjestelyinä ja uudelleen määrittelyinä (Parkinson 2011). Perhesuhteiden uudelleen järjestelyn keskiössä ovat vanhempien keskinäiset neuvottelut lapsesta, miten lapsen asiat järjestetään erotilanteessa ja miten lapsen arki saadaan jatkumaan mahdollisimman sujuvasti sekä lapsen ja vanhemman suhteen säilyminen ja vanhemmuuden jatkuvuus. Erotilanteessa vanhempien on järjestettävä oma ja lasten arki uudelleen. Vanhempien on myös löydettävä keinoja ratkaista parisuhteen päättymiseen, vanhemmuuteen ja talouteen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi lasten ja vanhempien täytyy selviytyä henkisesti eron aiheuttamasta stressistä. (Mattila-Aalto ym. 2012, 213, 223.)

Juridisesti ero on lähinnä järjestelykysymys, jossa puoliset järjestävät elämänsä uudelleen sopimalla omaisuuteen, asumiseen ja lasten huoltoon liittyvistä asioista (Kiianmaa 2008, 68). Juridisesti ero voisikin olla hyvin yksinkertainen tapahtumasarja, jos ihmisillä ei olisi tunteita, sillä eron varsinainen työ tapahtuu tunnetasolla (Kinnunen 2010, 14). Erossa vanhemmat joutuvat luopumaan monista asioista, kuten puolisosta, seksikumppanista, läheisestä ystävästä, mahdollisesti lapsista, puolison sukulaisista, yhteisistä ystäväistä, kodista, omaisuudesta, entisestä elintasosta, perheenomaisesta elämäntavasta, yhteisistä kokemuksista, identiteetistä ja ehkä myös osasta itsearvostusta. Monista asioista luopuminen ja perheen rikkoutuminen synnyttävät vanhemmissa usein kuormittavia tunteita. Vaikka eron synnyttämien kuormittavien tunteiden käsittely on yksi eron suurimmista haasteista, kuuluu se keskeisesti eron onnistuneeseen työstämiseen, jotta vanhempi voi eheytyä parisuhteen päättymisen aiheuttamista asioista. (Kiiski 2012, 162, 166.) Tunnetasolla ero kuvautuukin monitasoisena prosessina, joka saa alkunsa puolisoitten eropohdinnasta ja päättyy erosta toipumiseen. Ero kokemuksena on aina yksilöllinen ja myös erosta toipuminen vie jokaiselta yksilöllisen ajan. Ihmisen omat voimavarat, henkilökohtaiset selviytymiskeinot ja aiemmin läpikäytyt kriisit sekä aiempi elämäkokemus auttavat erosta eteenpäin. Eron ja eroon liittyvien tunteiden kohtaaminen, käsitteleminen ja läpikäyminen on tärkeää, koska sen myötä on mahdollista irrottautua päättyneestä parisuhteesta ja entisestä puolisosta. Myös vanhemmuussuhteen rakentumisen kannalta on tärkeää irrottautua entisestä puolisosta, sillä vanhempien välinen yhteistyö lapsen asioissa mahdollistuu vasta,

kun parisuhteeseen liittyvät tunteet eivät enää ohjaa eronneiden puolisoiden keskinäistä kanssakäymistä. Erosta toipuminen edellyttää sitä, että on hyväksynyt eron osaksi omaa elämänhistoriaa. (Vanhemman opas 2020, 20–21; Stolbow 2014, 25, 28–29, 37, 211.)

Perheen hajotessa, ero tapahtuu monella eri elämänosa-alueella. Eroa voidaankin kuvata kokonaisvaltaisena muutosprosessina, joka koskettaa jokaisen perheenjäsenen kaikkia elämänalueita. Puhutaan emotionaalista erosta, juridisesta erosta, sosiaalisesta erosta, taloudellisesta erosta, erovanhemmuudesta ja psyykkisestä erosta. (Bohannan 1970; Roberts 2008; Rollie 2010; Parkinson 2012.) Bohannan (1970) on jakanut avioeron kuuteen prosessiin: emotionaaliseen-, oikeudelliseen-, taloudelliseen-, vanhemmuutta koskevaan-, sosiaaliseen- ja psykologiseen prosessiin. Emotionaalisessa prosessissa osapuolet kasvavat erilleen ja päättävät erota. Sosiaalisessa prosessissa osapuolet järjestävät sosiaaliset verkostonsa, ainakin osittain, uudelleen. Psykologisessa prosessissa osapuolten on kasvettava itsenäiseksi, toisistaan riippumattomiksi yksilöiksi. Taloudellisessa prosessissa osapuolten omaisuus erotellaan ja oikeudellisessa prosessissa järjestetään avioeron oikeudelliset kysymykset. Vanhemmuuteen liittyvässä prosessissa osapuolet järjestävät vanhemmuutensa ja niihin liittyvät roolit uusiksi. Alun perin Bohannan ajatteli vaiheiden seuraavan tässä järjestyksessä toisiaan, mutta nykyään prosessien ajatellaan olevan rinnakkaisia (Rollie 2010, 89).

Parkinson (2012, 66) taas kuvaa avioeroa kolmivaiheisena emotionaalisena prosessina, jossa yhdistyvät emotiot, roolit ja rutiinit. Emotionaalisen prosessin vaiheet etenevät puolisoilla usein hieman eri tavalla ja eri aikaisesti, eropäätöksen tehneellä puolisoilla on etumatka jätetyksi tulleeseen puolisoon. Avioeron ensimmäisessä vaiheessa puoliso harkitsevat eroa ja pistävät eroprosessin alulle. Aloitteentekevä puoliso on usein harkinnut eroa jo pitkään ja kertoo halustaan/päätöksestään erota. Jätetyksi tullut puoliso on usein vihainen, loukkaantunut, yllätynyt. Hän saattaa kieltää eron ja ajattelee, että eropäätöksen tehnyt puoliso muuttaa vielä mieltään ja asiat voivat korjaantua ja parisuhde- ja perhe-elämä voi jatkua. Toisessa vaiheessa puoliso muuttavat usein erilleen. Muutto yhteisestä kodista saattaa olla traumaattinen vaihe varsinkin lapsille ja tässä vaiheessa vanhempien tulisi pystyä tukemaan lasta. Käytännössä vanhemmat ovat hyvin usein kuitenkin niin syvällä omissa tunteissaan, etteivät he pysty tukemaan lasta. Vanhemmat tuntevat helpotusta, syyllisyyttä, surua, häpeää, vihaa. Vihan tunteita voi lisätä se, että erossa aloitteen tehnyt puoliso ryhtyy vähitellen sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Avioeron kolmannessa vaiheessa perhe rupeaa sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Aloitteen tehnyt puoliso tuntee vähitellen pärjäävänsä uudessa tilanteessa ja löytää tasapainon elämäänsä. Hän ei ole enää niin uppoutunut omiin tunteisiinsa kuin aiemmin ja

pystyy auttamaan myös lasta sopeutumisessa. Myös jätetty osapuoli ryhtyy vähitellen sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Usein jätetyn osapuolen sopeutuminen uuteen tilanteeseen vie kauemmin kuin aloitteen tehneen puolison, koska jätetyn puolison prosessi on alkanut myöhemmin, eikä hän ole voinut kypsyttellä ajatusta erosta. Jossain tilanteissa jätetty osapuoli ei pääse elämässään eteenpäin ja hän voi ikään kuin ”jäädä kiinni eroon” ja jumittua kielteiseen tunnereaktioon, esimerkiksi vihan tunteeseen toista osapuolta kohtaan. Avioeron kolmannessa vaiheessa myös lapset rupeavat sopeutumaan uuteen elämäntilanteeseen, kuitenkin tarviten edelleen vanhempien tukea tilanteessa. Jotta perheen sopeutuminen uuteen tilanteeseen olisi mahdollista, on tärkeää, että vanhemmat oppivat toimimaan rakentavasti ja toisiaan kunnioittaen – näin myös vanhempien välinen yhteistyö lasten asioissa toimisi jatkossa. Myös lapset selviävät avioerosta paremmin, mitä vähemmän vanhempien välillä on ristiriitoja ja mitä paremmin vanhempien välinen yhteistyö sujuu.

Millaisia vaikutuksia vanhempien erolla on lapsen hyvinvointiin? Vanhempien eron vaikutuksia lapsiin on tutkittu paljon niin Suomessa kuin kansainvälisestikin (Sinkkonen 2011; Poijula 2016; Kääriäinen 2008; Amato & Kane & Spencer 2011). Tutkimuksissa nousee esiin, että suurin osa lapsista sopeutuu uuteen elämäntilanteeseen ja vanhempiensa eroon suhteellisen hyvin ajan myötä ja, vaikka ero on tunnettu riskitekijä lapsen kehityksen kannalta, voivat lapset selvitä vanhempiensa erosta ilman merkittäviä ongelmia. Vanhempien ero voi vaikuttaa lapsen elämään myös positiivisesti. Ero voi myös laukaista vanhempien keskinäisiä ongelmia, jotka ovat aiemmin vaikuttaneet kielteisesti lapsen hyvinvointiin perheessä. (Amato ym. 2011; Broberg & Hakovirta 2010.) Usein lasten vaikeudet selittyvät tapahtumilla ennen eroa ja eron jälkeen. Esimerkiksi vanhempien väliset vakavat erimielisyydet, riidat tai väkivalta vaikuttavat aina haitallisesti lapsen hyvinvointiin. Vanhempien ero voi olla tuolloin lapselle helpotus ja tukea lapsen psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia. (Sinkkonen 2011, 174.) Jos vanhempien riitely jatkuu eron jälkeen, voi lapsen toipuminen erosta pitkittyä tai pysähtyä kokonaan – pitkittyneet ja riitaiset eroprosessit ovat erittäin haitallisia lapsen kasvulle ja kehitykselle. Vanhempien eroriidoissa lapsen psyykinen hyvinvointi on vaarassa lähinnä psykososiaalisissa ja patologisissa riidoissa – erityisesti patologiset riidat jättävät lapsiin syviä jälkiä. Psykososiaalisia riitoja kuvaa vanhemman heikentynyt toimintakyky toimia lapsen huoltajana esimerkiksi vanhemman psyykkisen sairauden tai päihdeongelman vuoksi. Patologiselle riidalla tunnusomaista on konfliktin syvyys, se on usein myös johtanut vuosia kestäneeseen oikeudenkäyntikierteeseen. (Sinkkonen 2011; Auvinen 2006; Aaltonen 2019.) Valtaosa eroprosesseista sujuu kuitenkin ilman kohtuuttoman voimakkaita ja pitkäkestoisia riitoja. Useissa parisuhteissa ennen eroa on ollut kuitenkin pitkiä rauhallisia ja seesteisiä jaksoja, joka mahdollistaa lasten ja vanhempien välisen turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisen toisiinsa. Perheen yhteiset

hyvät kokemukset ja vanhempien parisuhteen vahvuudet kannattelevat lasta vanhempien eron jälkeenkin. Yleensä myös vanhemmat pystyvät sopimaan ja keskustelemaan lapsia koskevista asioista rakentavasti näissä tapauksissa. Lapsen kannalta, lämpimät ja turvalliset välit kumpaankin vanhempaan sekä vanhempien hyvä keskusteluyhteys ja toimiva yhteishuoltajuus, luovat turvaa ja vähentävät erosta lapselle aiheutuvaa hämmennystä ja epävarmuutta. (Sinkkonen 2011, 175–179.) Myös Moxnes (2003, 133, 146) on tutkinut avioeron vaikutuksia eroperheiden vanhempien ja lasten kertomuksissa. Tärkein jatkuvuus eron kokeneille lapsille on se, että he saavat pitää molemmat vanhemmat. Lisäksi vanhempien välinen tiivis yhteistyö nousee kaikkein tärkeimmäksi keinoksi vähentää eron negatiivisia vaikutuksia lapsiin.

Se, miten vanhempien ja lasten suhteet eron jälkeen rakentuvat, on keskeinen haaste vanhemmille. Lapsen selviytymisen kannalta on tärkeää, että lapsi voi säilyttää suhteet molempiin vanhempiinsa erossa ja eron jälkeen. Vanhempien yhteisenä velvollisuutena on tukea ja ylläpitää lapsen ja vanhempien välisten suhteiden jatkumista myös eron jälkeen. (Makkonen 2009, 190.) Juuri eroamisen tapa, perhesuhteiden kehittyminen eron jälkeen ja lapsen vanhempisuhteiden jatkuvuus ovat lapsen kannalta ratkaisevia, ei ero sinänsä. Useimmille lapsille vanhempien eron jälkeinen aika on kuormittavaa. Lapsille kerrotaan yleensä liian vähän vanhempien erosta, ja heidät jätetään yksin pohtimaan eron vaikutuksia. Lasten stressiä voimistaa toisen vanhemman äkillinen lähtö perheestä. Lapsia kuormittavat myös vanhempien ristiriidat ja heikentynyt vanhemmuus eron aikana ja sen jälkeen. Lasta vahingoittavin elementti ei kuitenkaan ole ero, vaan ristiriidat, menetykset ja ahdistus, jotka liittyvät vanhempien eroon. Huoltoriitojen ehkäisy, vanhempien yhteistyö ja jaettu vastuu eron jälkeen on ratkaisevan tärkeitä lasten hyvinvoinnille. (Antikainen & Hämäläinen & Pölkki 2009, 199, 209–210.)

Tutkimuskohteena ero asettuukin keskellä ihmisten arkea ja elämää. Vaikka joitakin eroamista koskevia säännönmukaisuuksia ja keskivertoja on mahdollista tilastojen avulla tunnistaa, on yhtenäisen kuvan rakentaminen eroprosessista kuitenkin haastavaa, sillä eroihin liittyy paljon myös ainutkertaisuutta sekä yksilö- ja perhekohtaisuutta. (Kääriäinen ym. 2009, 11.) Tutkijat eri aloilta ovat olleet jo vuosia kiinnostuneita siitä, millaisia vaikutuksia erolla on perheisiin ja kuinka perheet erosta selviytyvät. Tutkimukset ovat osoittaneet, kuinka ero vaikuttaa kokonaisvaltaisena muutosprosessina perheen elämään, arkeen sekä lapsiin, että vanhempiin yksilöinä ja vanhempina. Tutkimukset nostavat esiin stressaavien muutosten vaikutuksia ja merkityksiä niin lapsiin kuin vanhempiin erotilanteessa. Tutkimuksissa näkyy, kuinka eron myötä perheen totut toimintatavat arjessa muuttuvat ja lasten arki ja vanhemmuus on rakennettava uudelleen eron jälkeen. Eron myötä usein myös perheiden

taloudellinen tilanne laskee sekä fyysinen ja psyykkinen terveys saattaa heiketä. Muutosta voi tulla myös päiväkot-, koulu- ja työpaikkoihin, lisäksi perheen sosiaaliset verkostot saattavat pienentyä. (Afifi & Huber & Ohs 2006, 3; Haavisto ym. 2014, 8; Ervasti & Nylund 2014, 423.) Koska eron aiheuttamat emotionaaliset, sosiaaliset, psykologiset, taloudelliset, oikeudelliset ja vanhemmuuteen liittyvät muutokset vaikuttavat keskeisesti vanhempien ajatteluun ja toimintaan erossa on perheiden erotilanteessa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden, lastenvalvojien ja perheasioiden sovittelijoiden tärkeää tuntea eron liittyvät muutokset ja prosessit, jotta he pystyvät edistämään perheiden hyvinvointia ja perheiden hyvää arkea tukemalla vanhemmuutta perheiden erotilanteen muutosvaiheessa (Haavisto ym. 2014, 8). Muutosprosessin ymmärtäminen on tärkeää myös onnistuneen sovittelun kannalta (Ervasti & Nylund 2014, 423).

2.2 Vanhemmuus eron jälkeen

Kun av(i)opari eroavat, jolla on yhteinen lapsi tai lapsia, puhutaan erovanhemmuudesta. Erovanhemmuuteen liittyy myös paljon erilaisia käsitteitä. Puhutaan lähivanhemmasta, etävanhemmasta, yksinhuoltajasta, lapsen kanssa asuvasta vanhemmasta, lapsestaan erillään asuvasta vanhemmasta ja muualla asuvasta lapsen vanhemmasta. (Pernu & Pohjola 2011, 19.) Juridisesti erossa vanhemmat määritellään lähi- tai tapaaajavanhemmiksi, lapsen kanssa asuviksi, elatusvelvollisiksi tai elatuksen saajiksi (Taskinen 2004, 11). Myös erovanhemmuus käsitteestä käytetään erilaisia käsitteitä. Puhutaan erovanhemmuudesta, vanhemmuudesta eron jälkeen ja jaetusta vanhemmuudesta. (Pernu & Pohjola 2011; Taskinen 2004; Kääriäinen 2008; Linnavuori 2007; Broberg & Hakovirta 2010.)

Kun vanhemmat eroavat, myös vanhemmuus määritellään uudella tavalla. Erossa puolisoitten välinen parisuhde päättyy, mutta vanhemmuus jatkuu. Ero ei tarkoita vanhemmuuden päättymistä, vanhemmuus jatkuu erosta huolimatta, mutta eron myötä arjen järjestelyt ja vanhemmuus on rakennettava uudelleen. Erossa vanhempien tulee jakaa vanhemmuuden tehtävät uudelleen ja heidän on löydettävä uusia tapoja toimia vanhempina yhdessä lapsen asioissa. Lasten vuoksi vanhemmuussuhdetta on hoidettava myös eron jälkeen. (Haavisto ym. 2014, 8; Koskela 2009, 18.) Vanhemmuuden tehtävät säilyvät erosta huolimatta. Erosta huolimatta, vanhempien tehtävä on yhdessä huolehtia lapsen hyvinvoinnista, lapsen hyvästä hoidosta ja kasvatuksesta, lapsen läheisten ja merkityksellisten ihmissuhteiden säilymisestä, lapsen turvallisen kasvuympäristön huolehtimisesta, lapsen ruumiillisesta koskemattomuudesta sekä antaa lapselle ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä eron

aikana ja eron jälkeen. Vanhempien on tärkeää pyrkiä hoitamaan eroon liittyvät asiat niin, että lapsen elämä muuttuu niin vähän kuin mahdollista vanhempien erosta huolimatta. Vanhempien tulee löytää uusia käytäntöjä, jotka turvaavat lapsen kasvun ja kehityksen sekä kummankin vanhemman läsnäolon lapsen elämässä myös eron jälkeen. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361 1§; Castrèn 2009, 29–32; Kääriäinen 2008, 79–81.) Erotilanteessa lapsen etu on ensisijainen. Tämä tarkoittaa sitä, että vanhempien tulee huomioida lapsen edun ensisijaisuus kaikessa toiminnassaan ja päätöksenteossa, mitä he vanheppina tekevät erotilanteessa. Vanhempien ratkaisuksista tai päätöksistä ei saa aiheutua lapselle haittaa, vaan vanhempien tekemien päätösten tulee tukea lapsen kasvua ja kehitystä niin lyhyellä kuin pitkällä aika välillä. (Taskinen 2001, 43.)

Eron yhteydessä vanhempien tulee sopia lapsen huoltajuudesta, asumisjärjestelyistä, elatusavusta ja tapaamisoikeudesta. Vanhemmat voivat laatia lasta koskevista asioista kirjalliset sopimukset lastenvalvojan luona, joka vahvistaa sopimukset lainvoimaisiksi ja täytäntöönpanokelpoisiksi. Lastenvalvojan tulee huolehtia, että sopimukset ovat juridisesti lapsen edun ja lapsen omien toiveiden mukaiset. (Vanhemmuussuunnitelma 2017; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361.) Eron jälkeen useimmat vanhemmat päätyvät yhteishuoltoon – yhteishuollossa lapsen huoltajilla on yhteinen vastuu lapsen asioista, täten myös lasta koskevat päätökset tehdään yhdessä (Hokkanen 2005, 122; Gottberg 2012, 179). Päätös yhteishuollosta ja molemman vanhemman läsnäolosta lapsen elämässä myös eron jälkeen edellyttää vanhempien keskinäistä yhteistyötä, jaettua vanhemmuutta (Castrèn 2009, 145–146). Jaettu vanhemmuus on käsite, joka tarkoittaa kummankin vanhemman vahvaa sitoutumista ja osallistumista vanhemmuuteen. Jaetulla vanhemmuudella tarkoitetaan usein myös eron jälkeistä vanhemmuutta, jolla tarkoitetaan lapsista huolehtimista jaetusti, tasapuolisesti molempien vanhempien kesken. Jaetun vanhemmuuden ydin ei kuitenkaan lähde ajatuksesta jakaa lapsen aika tasan vanhempien kesken, vaan sen ideana on, että lapsella säilyy läheinen ihmissuhde kumpaankin vanhempaan erosta huolimatta. Lisäksi lapsen tulee saada osakseen molempien vanhempien hoivaa ja huolenpitoa sekä yhdessä tekemistä myös eron jälkeen. (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 38,41.)

Vanhemmuussuhteiden uudelleen järjestely eron jälkeen nojaa lapsen oikeuteen tavata ja ylläpitää suhdetta vanhempaan, jonka kanssa hän ei jaa arkeaan ja oikeuteen saada elatusta molemmilta vanhemmiltaan. Vanhemman näkökulmasta tämä tarkoittaa kummankin vanhemman lakisääteistä velvollisuutta huolehtia lapsen hoitoon, kasvatukseen ja elatukseen liittyvistä asioista. Eron jälkeistä vanhemmuutta voidaan tarkastella sosiaalisen ja psykologisen sekä taloudellisen vanhemmuuden näkökulmasta käsin. Sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus pitää sisällään lapsen arkisen

huolenpidon, läheisyyden ja lapsen säännöllisen tapaamisen. Taloudelliseen vanhemmuuteen kuuluu lapsen elatuksesta huolehtiminen. Lapsen elatuksesta vastaavat molemmat vanhemmat riippumatta lapsen huoltomuodosta, onko vanhemmilla lapsesta yhteishuolto vai yksinhuolto. (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 38–39.) Lainsäädännöllä (LHL 316/1983), joka säätelee lapsen ja vanhemman välistä suhdetta, on ennen kaikkea haluttu turvata vanhemmuussuhteen jatkuminen myös eron jälkeen – lainsäädännön keskeisenä tavoitteena on, lapsen ja vanhemman suhteen säilyminen vanhempien erotilanteessa. Lapsen huoltolakia (LHL 361/1983) uudistettiin lapsen huollon, asumisen ja tapaamisoikeuden osalta vuonna 2019. Uudistetun lain tavoitteena on parantaa erityisesti lapsen etua ja sen toteutumista sekä vahvistaa lapsen osallisuutta lasta koskevassa päätöksenteossa. Lisäksi laki painottaa erotilanteiden sovinnollisuutta ja lapselle läheisten ja tärkeiden ihmisten yhteistyötä. Laki pyrkii myös lisäämään tasa-arvoisuutta erilaisten perhemallien välillä. (Tolonen & Linnanmäki 2020, 1; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019.)

Jotta vanhempien välinen yhteistyö toimisi eron jälkeen, edellyttää se vanhemmilta parisuhteen päättämistä sekä eron läpikäymistä yhdessä ja erikseen. Oleellista on, että vanhemmilla on riittävän yhteinen tarina menneisyydestä ja eron syistä. On myös tärkeää, että kumpikin vanhempi on saanut riittävästi aikaa ja tukea asian läpikäymiseen ja, että kumpikin on hyväksynyt eron. Mitä paremmin vanhemmat sopeutuvat eroon ja uuteen perhetilanteeseen, sitä paremmin myös lapsi selviää. Vanhempien toimiva keskinäinen suhde helpottaa lapsen sopeutumista ja selviytymistä erotilanteessa. Lapsen näkökulmasta erossa ratkaisevinta on se, miten vanhemmat huomioivat lapsen ja miten lasta tuetaan erossa. Erossa vanhempien tulee pyrkiä siihen, että lapsi eron keskellä olla lapsi ja, että lapsi tulee perheen muutostilanteessa kuulluksi ja kohdatuksi. Eroon liittyvistä asioista kertominen on ensisijaisesti vanhempien vastuulla. Sekä lasten että vanhempien kannalta olisi hyvä, jos vanhemmat kertoisivat asioista lapselle yhdessä. Vanhempien on tärkeää sopia yhdessä, mitä asioita tulevasta muutoksesta lapselle kerrotaan. Lapselle on hyvä kertoa erosta avoimesti ja rehellisesti, lapsen ikätaso huomioiden. Mikäli lapsen kanssa ei keskustella erosta, joutuu hän rakentamaan selityksiä eroon omassa mielessään. Lapsen hyvää selviytymistä erosta ja sopeutumista uuteen perhetilanteeseen edesauttaakin, mikäli vanhemmat pyrkivät pohtimaan asioita ensisijaisesti lapsen näkökulmasta ja he kykenevät suojelemaan lasta erotilanteessa säilyttäen itse vanhemman vastuunsa. (Koskela 2009, 18–19, 21–22; Pruuki 2017, 73–87.)

2.3 Kohti hyvää ja toimivaa yhteistyövanhemmuutta

Parhaillaan yhteistyövanhemmuuden rakentumista vanhemmuuden siirtymävaiheessa tutkivien Johanna Terävän ja Marja-Leena Böökin (2019, 11) mukaan yhteistyövanhemmuus eron jälkeen on moniulotteinen ilmiö. Yhteistyövanhemmuus käsitteenä synnyttää erilaisia mielikuvia siitä, kuinka samansuuntaisia tavoitteita tai tiivistä yhteydenpitoa tai yhdenmukaisia pelisääntöjä se edellyttää vanhempien välillä. Yhteistyövanhemmuus voidaan nähdä vanhemman mielentilana - tuolloin vanhemman ajattelussa on tilaa myös toiselle vanhemmalle ja toisen vanhemman läsnäololle lapsen elämässä. (Hietanen & Kettunen 2019.) Yhdysvaltalainen yhteistyövanhemmuuden tutkija Mark Feinberg (2003) ajattelee yhteistyövanhemmuuden pitävän sisällään vanhempien vastavuoroisen, vastuullisen ja toisiinsa sitoutuneen tavan toimia yhdessä vanhempina lapsen hoitoon, kasvatukseen ja elämään liittyvissä asioissa. Yhteistyö on käsite, mikä löytyykin yhteistyövanhemmuuden ytimestä - se on lähtökohta ja perusta vanhempien yhdessä jaetulle ymmärrykselle lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Yhteistyövanhemmuudessa on siis kyse tavasta, millä tavalla vanhemmat yhdessä huolehtivat lapsestaan. Tämä edellyttää vanhempien keskinäisten ristiriitojen sivuun laittamista, entisen puolison hyväksymistä osaksi lapsen elämää erosta huolimatta sekä vanhempien tietoista pyrkimystä asettaa lapsen hyvinvointi etusijalle. (Terävä & Böök 2019, 12; Hietanen & Kettunen 2019, 7.)

Hyvää eroa lapsen ja nuoren näkökulmasta tutkinut Heli Pruukin (2017, 72) mukaan toimivan yhteistyövanhemmuuden elementtejä ovat vanhempien joustavuus konfliktitilanteissa, lapsen edun ja näkökulman huomioiminen, myönteisen kuvan ylläpitäminen toisesta vanhemmasta lapsen silmissä, toisen vanhemman merkityksen ymmärtäminen lapsen elämässä, konfliktien välttäminen lapsen ollessa paikalla sekä keskinäinen luottamus ja toimiva kommunikaatio vanhempien välillä. Yhteistyövanhemmuus rakentuu keskinäisen kunnioituksen ja arvostuksen pohjalle. Vanhemmat voivat saavuttaa hyvän yhteistyövanhemmuuden eron jälkeen, kun he pyrkivät keskinäiseen kumppanuuteen, kääntyvät toisen vanhemman puoleen lasta koskevissa asioissa sekä ylläpitävät positiivista tunnelmastoja ja parantavat aktiivisesti keskinäistä vuorovaikutustaan. Nina Kauppinen (2013) hyvää erovanhemmuutta koskevassa lisensiaatintutkimuksessa hyvän ja toimivan yhteistyövanhemmuuden lähtökohtana on vanhempien päätös ja halu pyrkiä yhteistoimintaan vanhempina. Tämä vaatii käytännössä vanhemmilta vanhempien omien tarpeiden ja tunteiden asettamista toissijaisiksi. Toiseksi vanhempien on opittava erottamaan menneeseen parisuhteeseen liittyvät tunteet vanhemmuudesta. Kolmanneksi tarvitaan vanhempien joustavuutta lasta koskevissa asioissa. Hyvän yhteistyön edellytyksenä on, että vanhemmat suunnittelevat ja toteuttavat asioita

ensisijaisesti lapsen tarpeet huomioiden omien tarpeiden sijaan. Hyvää yhteistyövanhemmuutta kuvaa se, vanhemmat haluavat aidosti jakaa vanhemmuuden toisen vanhemman kanssa, ilman kilpailua. Keskeisin arvo ja tavoite, joka kaikessa ohjaa vanhempien toimintaa on lapsen parhaan mukaan toimiminen.

Lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeistä on, millaiseksi suhde vanhempaan muodostuu eron jälkeen. Lapsi tarvitsee elämäänsä kummatkin vanhemmat. Turvallisten ja vastavuoroisten ihmissuhteiden jatkuvuus on yksi ihmisen kasvun kulmakivistä. On tärkeää, että suhde erossa asuvaan vanhempaan ei katkea. (Vanhemman opas 2020, 25–26; Stolbow 2014, 212–214, 215–220.) Vanhempien välisellä yhteistyöllä eron jälkeen onkin oleellinen merkitys lapsen ja vanhemman välisen suhteen kannalta. Se, miten vanhemmat toteuttavat eron jälkeistä vanhemmuutta heijastuu suoraan lapsen hyvinvointiin. Kun vanhemmat pystyvät yhdessä suunnittelemaan eroa ja he kantavat vastuun lapsen hyvinvoinnista ja selviytymisestä erotilanteessa, sitä paremmin myös lapsi sopeutuu uuteen elämäntilanteeseen ja vanhempien eroon. Kun vanhemmat pystyvät hyvään yhteistyöhön ja he pystyvät luottamaan toisiinsa vanhempina, myös lapsi näkee tämän - tällöin lapsi pystyy rakentamaan suhdetta kumpaankin vanhempaan, mikä puolestaan suojaa lasta vanhempien eron aiheuttamilta riskeiltä. Vanhempien keskinäinen yhteistyö luo lapselle turvallisen kasvupohjan eron jälkeen. (Broberg & Hakovirta 2009, 127–128, 139.)

Yhteistyö ja vanhemmuudesta neuvottelemisen saattaa olla monelle vanhemmalle vaikeaa, erityisesti eron aikana ja välittömästi eron jälkeen, koska vanhemman pitäisi pystyä luomaan uudenlaista vanhemmuussuhdetta ja päättämään parisuhdetta samaan aikaan henkilöön, johon kohdistuvat tunteet saattavat olla hyvin ristiriitaiset. Tuntuu ehkä jopa epärealistiseltakin odottaa vanhemmilta kykyä rakentavaan ja kunnioittavaan kanssakäymiseen ihmisen kanssa, josta parisuhteen tasolla tekee samaan aikaan eroa. Eron akuutissa vaiheessa vanhemmat usein toivovatkin, ettei entisen puolison kanssa tarvitsisi olla missään tekemisissä tai, että välit voisi katkaista lopullisesti. Yhteiset alaikäiset lapset kuitenkin velvoittavat vanhempia olemaan yhteydessä edes lasten asioissa ja sopimaan yhdessä lapsia koskevista päätöksistä myös eron jälkeen. (Hietanen & Keinonen & Kettunen 2019, 21.) Yhteistyövanhemmuuteen kuuluukin jatkuvan ristipaineen sietäminen, mikä on seurausta eron tuomasta henkilökohtaisesta kriisistä ja siihen liittyvästä eheytymisestä, mutta myös odotuksesta lapsen ihmissuhteiden jatkuvuuden turvaamisesta. Aina yhteistyövanhemmuus erossa ja eron jälkeen ei välttämättä ole helppoa, mutta lapsen vuoksi se on ensisijaisen tärkeää. Erossa ja eron jälkeen vanhempien tulee pyrkiä hyvään yhteistyövanhemmuuteen ja rakentamaan yhteistyöhön rakentuva vanhemmuussuhde. On kuitenkin hyvä muistaa, että yhteistyövanhemmuus rakentuu vähitellen ja

rakentuakseen se tarvitsee aikaa. (Vanhemman opas 2020; Stolbow 2014; Castren 2009; Taskinen 2001.)

2.4 Aiemmat tutkimukset erosta ja eron jälkeisestä vanhemmuudesta

Erotutkimusta – avioeroja, lapsia ja vanhemmuutta sekä huoltoratkaisuja on tutkittu viime vuosina monipuolisesti ja erilaisista näkökulmista käsin sekä Suomessa että maailmalla. Näkökulmat suomalaisissa tutkimuksissa ovat vaihdelleet vanhemmista (Hokkanen 2005) lapsiin (Linnavuori 2007) ja yhteiskunnasta perheeseen (Ritala-Koskinen 2001). Eroja on tutkittu niin juridiikan (Auvinen 2006; Linnanmäki 2019) sosiologian (Jallinoja 2000; 2006) ja sosiaalityön näkökulmasta (Antikainen 2007). Parisuhteen päättymistä on tutkittu (Paajanen 2003; Maksimainen 2010) samoin kuin sen seurauksia isille (Huttunen 2001) ja äideille (Hakovirta 2006) sekä lapsille (Niemelä & Kääriäinen 2008). Kansainvälisesti avioeroista, vanhempien ja lasten suhteista (Amato ym. 2011; Nielsen 2017) vanhemmuudesta ja erosta selviytymisestä (Moxnes 2003; Lamela & Figueiredo 2011) on tehty useita tutkimuksia.

Oma kiinnostuksen kohteeni oli kuitenkin tutkia vanhempien omia, henkilökohtaisia kokemuksia erosta ja eron jälkeisestä vanhemmuudesta, erityisesti eron jälkeisen yhteistyön rakentamisesta. Etsiessäni erovanhemmuuteen, eron vaikutuksiin ja vanhempien väliseen yhteistyöhön liittyviä aiempia tutkimuksia, löysin runsaasti kansainvälisiä tutkimuksia aiheeseen liittyen. Vaikka eron jälkeistä vanhemmuudesta on tehty tutkimuksia eri tieteenaloilla ja erilaisista näkökulmista käsin, löysin hyvään ja toimivaan erovanhemmuuteen liittyviä tutkimuksia kuitenkin vähän, erityisesti vanhempien kokemuksia yhteistyövanhemmuudesta on tutkittu vähän. Kansainvälisesti yhteistyövanhemmuutta on tutkittu etenkin Yhdysvalloissa ja suurin osa eron jälkeistä yhteistyövanhemmuutta koskevasta tutkimuksesta tulee sieltä (esim. Feinberg 2003; Hock & Mooradian 2013; McHale & Kuersten-Hogan & Rao 2004). Euroopassa yhteistyövanhemmuuden toteutumisesta ei ole vielä kovinkaan paljoa tutkimustietoa ja Suomessa ilmiön tutkimus on vielä vähäistä (Kalmjin 2015, 252). Koska tutkimus yhteistyövanhemmuudesta on, viimeaikaisesta kasvusta huolimatta, kansainvälisen ja etenkin kotimaisen tutkimuksen osalta suhteellisen uutta tarvitaan lisätutkimusta, johon tämäkin tutkielma pyrkii osaltaan vastaamaan.

Tuoreinta suomalaista tutkimusta eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja yhteistyövanhemmuuden rakentumisesta edustaa Johanna Terävän ja Marja-Leena Böökin parhaillaan tekemä vertaileva

pitkittäistutkimus yhteistyövanhemmuuden rakentumisesta vanhemmuuteen siirtymävaiheessa. Terävä ja Böök ovat tutkimuksessaan tehneet tärkeitä havaintoja muun muassa vanhempien yhteistyön merkityksestä lasten hyvinvointiin sekä vanhemmuussuhteen laadun yhteydestä yhteistyövanhemmuuden rakentumiseen eron jälkeen. Myös monet kansainväliset ja kotimaiset tutkimukset tukevat Terävän ja Böökin tekemiä havaintoja. Useissa kansainvälisissä tutkimuksissa (Umemura 2015; Lamela & Figueiredo 2011; Moxnes 2003) on osoitettu lasten hyvinvoinnin lisääntyvän, kun vanhemmat kykenevät toimimaan yhteistyössä lapsen liittyvissä asioissa niin ennen eroa kuin eron jälkeenkin. Lisäksi puolisoiden vanhemmuussuhteen laadulla ennen eroa on havaittu olevan suora yhteys siihen, millaiseksi yhteistyövanhemmuus muodostuu eron jälkeen. Myös useissa kotimaisissa tutkimuksissa (Pruuki 2017; Kauppinen 2013) on todettu lasten hyvinvoinnin lisääntyvän, kun vanhemmat kykenevät toimimaan yhteistyössä lasten asioissa erotilanteessa. Pruukin (2017, 72) tutkimuksessa eroamisen kielteiset vaikutukset lapsiin vähenivät, kun vanhemmat suunnittelivat eroa yhdessä, sitoutuivat yhteiseen vastuuseen lapsesta, kunnioittivat ja tukivat toistensa vanhemmuutta sekä pyrkivät asialliseen vuorovaikutukseen toisen vanhemman kanssa. Myös Kauppinen (2013) tutkimuksessa vanhempia yhdisti yhteinen tavoite toimivasta lapsikeskeisestä erovanhemmuudesta, jonka toimintaa ohjavana arvona oli lapsen mahdollisimman hyvä olo. Yhteistyövanhemmuuden lähtökohtana oli vanhempien päätös ja halu pyrkiä yhteistoimintaan vanhempina. Lisäksi vanhempien hyvän yhteistyön mahdollistumiseen ja yhteistyökäytäntöjen rakentumiseen vaikuttivat, vanhempien suhteen laatuun ja vanhemman elämäntilanteeseen liittyvät tekijät.

Monet kansainväliset ja suomalaiset tutkimukset ovat tarkastelleet eron jälkeistä vanhemmuutta vanhempien eron jälkeisen keskinäisen suhteen perusteella. Amato ym. (2011, 511–524) artikkelissaan ”Reconsidering the Good Divorce” ja Lamela & Figueiredo & Bastos & Feinberg (2016, 716–728) artikkelissaan ”Typologies of post-divorce coparenting and parental well-being, parenting quality and children’s psychological adjustment” tuovat esiin kolme erilaista yhteistyövanhemmuustyyliä ja tapaa toteuttaa vanhemmuutta eron jälkeen, joita ovat vakaat ja yhteistyökykyiset, ristiriitaiset ja yhteistyövanhemmuudesta irtisanoutuneet vanhemmat. Vakaat ja yhteistyökykyiset vanhemmat suhtautuvat asioihin myönteisellä, vastuullisella ja yhteistoiminnallisella tavalla. Vanhemmat tarkastelevat asioita lapsen näkökulmasta käsin ja he kykenevät laittamaan sivuun omat tarpeensa. Vanhempien keskinäinen vuorovaikutus perustuu neuvottelun ja toisen vanhemman huomioimisen pohjalle. Ristiriitaista yhteistyövanhemmuutta kuvaa vanhempien konfliktit, viha ja epäluottamus toista vanhempaa kohtaan. Yhteistyövanhemmuudesta irtisanoutuneiden vanhempien yhteinen vanhemmuus on päättynyt

kokonaan, yleensä joko vanhemman omasta tai toisen vanhemman päätöksestä. Taustalta löytyy usein päihteitä, väkivaltaa tai mielenterveysongelmia, jotka voivat uhata koko perheen hyvinvointia. Myös Hannariikka Linnavuori (2007) on tarkastellut väitöskirjassaan ”Lasten kokemuksia vuoroasumisesta” erilaisia tapoja toteuttaa eron jälkeistä vanhemmuutta. Yhteistyötä tekevät vanhemmat pyrkivät riidattomuuteen, he tukevat toistensa vanhemmuutta ja kommunikoivat keskenään. Riitelevät vanhemmat puolustavat omaa kantaansa riitatilanteissa ja kritisoivat toistensa vanhemmuutta jatkuvasti. Toisiinsa sitoutumattomia vanhempia kuvaa se, etteivät he jaa yhteistä vastuuta lapsista, vaan he kasvattavat lapsia kumpikin tahoillaan ilman keskinäistä kommunikointia toisen vanhemman kanssa. Yhdysvaltalaiset tutkijat David Demo ja Mark Fine (2010, 132) ovat artikkelissaan ”Beyond the Average Divorce” tarkastelleet yhteistyövanhemmuuden muodostumista korkean konfliktin perheissä. Tulosten mukaan korkean konfliktin perheissä (high conflict family) on usein tarvetta mallille, jossa vähennetään vanhempien välisen kommunikaation tarvetta. Yhdysvalloissa onkin kehitetty ajatus rinnakkaisesta vanhemmuudesta (parallel parenting). Rinnakkainen vanhemmuus toteutetaan siten, että vanhemmat suunnittelevat ja sopivat yksityiskohtaisesti lapsen asioista (parenting plan). Sopimuksessa on esimerkiksi tarkkoja määräyksiä, mihin kellon aikaan lapsi siirtyy kodista toiseen, mitä lapsella on mukanaan ja mitä tapahtuu, jos toinen vanhempi rikkoo sopimusta. Kaikista tilanteista on sovittu etukäteen, joten yhteydenpidon tarve on minimoitu. (Johnston 2006, 33; Elrod & Dale 2008, 398–399, 402–403.) Linnavuoren (2007, 17–18) mukaan tähän malliin kuuluu vähän vanhempien välistä kommunikaatiota ja yhteistyötä lapsen asioissa, rinnakkainen vanhemmuus ei myöskään sisällä tukea toisen vanhemman vanhemmuudelle.

Erotilanteessa vanhemmat joutuvat punnitsemaan uudelleen ajatuksiaan vanhemmuudesta ja ehkä myös kykyjään olla vanhempi. Aino Kääriäinen (2008, 10–16, 103–108) on tutkimuksessaan ”Ero haastaa vanhemmuuden” tutkinut vanhempien kokemuksia erovanhemmuudesta tarkastellen vanhemmuutta erossa ja eron jälkeen vanhempien kokemuksia kuulemalla. Tulosten mukaan vanhemmuuteen erossa ja eron jälkeen sekä millaiseksi eron jälkeinen vanhemmuus muodostuu vaikuttavat monet eri tekijät, kuten eroamisen tapa, vanhemmuuden ylisukupolvinen historia ja parisuhteen vuorovaikutustavat. Vanhemmuuden muotoutumiseen niin parisuhteessa kuin eron jälkeenkin vaikuttavat vanhempien samansuuntaiset käsitykset lapsuudesta ja kiintymyssuhteiden merkityksistä. Näiden eri tekijöiden summautuminen kokemuksiin vanhemmuudesta erossa ja eron jälkeen on ilmeinen, muuta ei välttämättä kausaalinen.

Aiemman tutkimuksen valossa eron jälkeisen vanhempien välisen toimivan yhteistyön tärkeys erovanhemmuuden kontekstissa näyttötyy teemana, jonka merkityksellisyys on ymmärretty, vaikka sen toteutuminen ei aina ole helppoa. Kaikki yhteistyövanhemmuuden edellytyksiä selvittäneet tutkimukset painottavat vanhempien halua ja päätöstä pyrkiä yhteistoimintaan vanhempina sekä lapsikeskeisen erovanhemmuuden tärkeyttä hyvän ja toimivan yhteistyövanhemmuuden toteutumiseksi. Vaikka useissa kansainvälisissä ja kotimaisissa tutkimuksissa yhteistyövanhemmuuden on yleisesti todettu vaikuttavan lasten, vanhempien ja perheiden hyvinvointiin myönteisesti näyttötyy arviointi yhteistyövanhemmuuden toteutumisesta eron jälkeen kuitenkin suppeana, erityisesti vanhempien kokemuksia yhteistyövanhemmuuden merkityksestä on tutkittu vähän. Ajattelen, että vanhemmat, jotka ovat kokeneet eron sekä lasten arjen ja vanhemmuuden uudelleen rakentamisen eron jälkeen ovat avainasemassa kokemuksineen, kun mietitään ja kehitetään esimerkiksi eropalveluita vanhemmille ja perheille. Ajattelen, että ammattilaisilla ja vanhemmilla on omat, mutta myös toinen toistaan täydentävät roolit yhteistyön edistämässä ja tämän vuoksi on tärkeää saada myös eronneiden vanhempien ääni kuuluviin. Oma tutkielmani pyrkii tuottamaan lisää tietoa vanhempien kokemuksista eron jälkeisen yhteistyön rakentamisesta ja sitä kautta auttamaan lasten, vanhempien ja perheiden tuentarpeet huomioivien työmallien kehittämistä kuntien sosiaalityössä ja eropalveluissa.

3 VANHEMPIEN KOKEMUKSIA PERHEASIOIDEN SOVITTELUN MERKITYKSESTÄ EROILANTEESSA

3.1 Perheasioiden sovittelun nykytilanne Suomessa

2000-luvun Suomessa perheiden hajoamisprosessit ja monimuotoistuminen ovat osoittautuneet haastavaksi sekä palvelujärjestelmää työllistäväksi ja kuormittavaksi kysymykseksi (Forsberg & Autonen-Vaaranieniemi 2012; Forsberg & Nätkin 2003; Kääriäinen & Hämäläinen & Pölkki 2012). Eroriitojen haasteet sekä perhesuhteiden monimuotoisuus näkyvät lasten ja vanhempien arjen hallinnan sekä elämän vaikeuksina (Karttunen 2010). Perheasioiden sovittelu vastauksena ero-, huolto- ja tapaamisriitoihin onkin esimerkki pyrkimyksestä vastata perheiden ristiriitoihin, perhesuhteiden muutoshaasteisiin ja vaikeuksiin sekä arjen hallinnan ja lasten elämän uudelleen järjestämiseen erotilanteessa. Myös tuomarit ovat pyrkineet jo pitkään edistämään sovintoa vanhempien välillä eroriidoissa oikeudenkäynnin yhteydessä ja tuomioistuinsovittelussa tapahtuikin suuri harppaus, kun asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelu otettiin käyttöön vuonna 2014 vakinaisena ja valtakunnallisena järjestelmänä lapsi- ja perheoikeudellisissa asioissa.

(Ervasti & Nylund 2014, 436.) Nykyään ero- ja huoltoriitojen osalta palveluohjaus johtaa kuitenkin liian usein lastenvalvojalta suoraan tuomioistuimeen. Perheiden eroriidan sovitteluun tuomioistuin ei voi kuitenkaan olla ensimmäinen mahdollisuus. Kunnallinen, varhaisentuen perheasioiden sovittelu voisikin muodostaa tuomioistuimen ympärille tarvittavan vaihtoehtoisen eroriidanratkaisun paikan. (Haavisto ym. 2014, 15.) Lisäksi perheasioiden sovinnollinen järjestäminen varhaisen vaiheen palveluna tukee perheiden hyvinvointia ja tuo myös säästöjä valtiolle (Parkkisenniemi 2017, 48).

Myös Juha Hämäläinen (2011) on selvittänyt huoltoriitojen kustannuksia, kuinka yhden perheen eroriita saattaa työllistää vuosia useita viranomaisia, aiheuttaa useita yhteydenottoja viranomaisiin, aiheuttaa toistuvia oikeudenkäyntejä seurannaisvaikutuksineen ja kuluttaa satojen, ehkä jopa tuhansien tuntien työpanoksen. Yhteensä yhteiskunnalle kertyy huoltoriidoista miljoonien eurojen kustannukset vuosittain. Taloudellisten kustannusten lisäksi huoltoriidoista kertyy myös inhimillisiä kustannuksia. Kalleimmat inhimilliset kustannukset osuvatkin riitaisten eroperheiden lapsiin. Ratkaisevaa lapsen hyvinvoinnin kannalta onkin, millaiselle pohjalle vanhemmat alkavat rakentamaan lapsen elämää eron jälkeen. Erotilanteessa lapsella on oikeus säilyttää läheinen suhde molempiin vanhempiin ja vanhemmilla on vastuu sopia ja keskustella lapsen asioista ja huolehtia niistä yhteistyössä. (Haavisto ym. 2014, 9.)

Apua erotilanteessa haetaan, mutta eroauttamisen palvelutarjonta on moninaista. Tarjolla on eroneuvontaa, vertaistukiryhmiä niin vanhemmille kuin lapsille, nettisivustoja eroon liittyviin kysymyksiin, erilaisia keskusteluvälineitä vanhemmille eron jälkeisen vanhemmuuden rakentamisen avuksi ja perheasioiden sovitteluun. (STM 2019.) Eroauttamisjärjestelmän palvelutarjonta kuvautuu kaoottisena – niin palvelujärjestelmä kuin tuomioistuimet ovat ylikuormittuneita, eikä kukaan saa otettu eroperheiden ero- ja riitatilanteista. Palvelujärjestelmän toimet voivat jopa kärjistä tilanteita (Karvinen-Niinikoski & Pelli 2010; Mattila-Aalto ym. 2012). Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE) painottaakin eroperhepalvelujen kehittämistä (Juurikko & Kalmari 2016).

Perheasioiden sovittelu on pyritty palveluna uudistamaan ja vakiinnuttamaan erillisenä konfliktinratkaisumenetelmänä kuntien sosiaalipalveluissa muun muassa Fasper-hankkeen myötä sekä sen avulla luodun sovittelijakoulutuksen pohjalta (Haavisto ym. 2014). Vaikka perheasioiden sovittelu on lakisääteistä, hakevat perheasioiden sovittelujärjestelmä ja sovittelukäytännöt yhä paikkaansa. Lisäksi epäselvyyttä on sovittelun sisällöistä ja toteutuksesta sekä sovittelijoilta edellytettävistä valmiuksista. Sovittelu kuvautuukin tällä hetkellä sisällöllisesti hahmottomatonta ja se on sekoittunut muihin ohjaus-, neuvonta- ja terapiapalveluihin. Perheasioiden sovittelijoille ei ole

olemassa myöskään yhtenäistä koulutusta, jonka vuoksi sovittelua toteutetaan kirjavilla menetelmillä. Epäselvyyttä on, mihin perheasioiden sovittelu olisi kohdennettava – eropohdintoihin, parisuhteen ongelmiin vai erovanhemmuuden tukemiseen ja lapsen sopimusasioiden ja niihin liittyvien konfliktien ratkomiseen. Epäselvyydet palvelun sisältöön ja sen kohdentumiseen liittyen on myös osaltaan aiheuttanut sekaannusta, kenelle sovittelu palveluna kunnissa kuuluu, ketkä voivat sovittaa, ja millainen asiantuntijaryhmä sovittelukentällä toimii. (Bergman-Pyykkönen & Haavisto & Karvinen-Niinikoski 2020, 141–142; Auvinen 2019, 26–27.)

Suomessa ja Euroopassa sovittelu perustuu vapaaehtoisuuteen, poikkeuksena Norja, jossa vanhempien on osallistuttava pakolliseen perhesovitteluun lapsen sopimusasioissa ennen kuin he voivat viedä lasta koskevat sopimus erimielisyydet oikeuden käsittelyyn. Menettelyä on saanut osakseen kritiikkiä, sillä pakollisen sovittelun tuloksellisuus on ollut heikko. Jos vanhemmilla ei ole aitoa halua neuvotella, sovittelu tuskin johtaa konfliktin ratkaisuun. Suomessakin on lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistuksen lausuntokierroksen yhteydessä esitetty yhdeksi mahdollisuudeksi pakollista perheasioiden sovittelua tai eroneuvottelua ennen asian viemistä tuomioistuimeen (OM 35/2016). Uudistettu laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (Lapsen huoltolaki HTL 190/2019) astui voimaan 1.12.2019. Lakiin ei ole kirjattu pakollista eroneuvottelua tai sovittelua, vaan perheasioiden sovittelu säilyy edelleen vapaaehtoisena sovittelumenettelynä erotilanteissa. Laki korostaa kuitenkin sovinnollisuutta perheiden erotilanteissa sekä lapselle läheisten ihmisten yhteistyötä. (Tolonen & Linnanmäki 2020, 1.)

3.2 Aiemmat tutkimukset perheasioiden sovittelusta

Tässä tutkielmassa olen halunnut tutkia vanhempien eron jälkeisen vanhemmuuden kokemusten lisäksi perheasioiden sovittelun merkitystä vanhemmille erotilanteessa. Erityisesti minua kiinnostaa, millä tavoin perheasioiden sovittelulla voidaan tukea vanhempien eron jälkeisen yhteisen vanhemmuuden rakentumista erotilanteessa. Etsiessäni aikaisempia tutkimuksia perheasioiden sovittelusta huomasin, että perheasioiden sovittelusta tai vanhempien kokemuksista aiheesta on tehty tutkimusta hyvin vähän Suomessa. Löydettävissä oli muutama selvitys, hankeraportti sekä artikkeli aiheeseen liittyen.

Suomessa perheasioiden sovittelun toteutumisesta ovat (Valkama 1991) ja (Mahkonen 2008) tehneet valtakunnalliset selvitykset. Ulla Valkama (1991) raportoi sovittelun käyttöönotosta ja sen

toteutumisesta runsas vuosi uudistetun avioliittolain voimaantulon jälkeen. Selvityksen mukaan perheasioiden sovittelua kunnissa toteuttivat pääosin sosiaalitoimen ja perheneuvoloiden työntekijät sekä kirkon perheasiainneuvottelukeskusten perheneuvojat. Perheasioiden sovittelu kuvautui hahmottomattomana ja sovittelijat kaipasivatkin täsmennystä perheasioiden sovitteluun palveluna ja siihen, mikä erotti sen muusta perheneuvonnasta ja sosiaalityöstä. Lisäksi toivottiin täydennyskoulutusta perheasioiden sovittelutehtävään. Selvityksessään Valkama ehdotti, että perheasioiden sovittelun tulisi perustua sekä juridiseen että emotionaaliseen ja arjen uudelleenjärjestämistä tukevaan asiantuntijatyöhön. Lisäksi perheasioiden sovittelun tulisi kohdentua vain erotilanteisiin, ei kaikkiin perheen ristiriitatilanteisiin. (Valkama 1991, 73–75.) Sami Mahkonen (2008) on tehnyt Lastensuojelun Keskusliiton Neuvo-projektin pyynnöstä selvityksen, millä tavoin kunnat ovat toteuttaneet perheasioiden sovittelu palvelua. Selvityksessä ilmeni, että sovittelupalvelua oli käyttänyt vuosittain 6000 ihmistä, mutta selvityksessä ei kuitenkaan ilmennyt, minkälaisesta perheasioiden sovittelu palvelusta oli ollut kyse. Selvityksen mukaan kuntien tapa organisoida perheasioiden sovittelua vaihteli suuresti, eivätkä aluehallintovirastot tai ministeriö olleet pyrkineet yhtenäistämään organisoimisen tapaa. Myös sovittelijoiden pätevyysvaatimuksiin ja kelpoisuusehtoihin kaivattiin pikaisesti selkeytystä. Mahkonen korosti selvityksessään lapsilähtöisen sovittelun painottamista sekä lapsen kuulemistä perheneuvontaprosesseissa.

Avioliittolain voimaantulon jälkeen sosiaalhallitus laati ohjeistuksen perheasioiden sovittelun järjestämisestä (1/1987). Suomessa käynnistyikin 1990-luvun taitteessa Stakesin vetämänä useita paikallisia projekteja ja kokeiluja sovittelun kehittämiseksi (ks. Taskinen 1993; 1994; Valkama 1991). Projekteissa haettiin kansainvälistä tietoa ja malleja (muun muassa Ruotsin samarbetsamtalmenettelystä) sekä kehitettiin paikallisia käytäntöjä. Osaprojektit keskittyivät eroamisen ja lapsi- ja perheasioiden sovittelun erilaisiin teemoihin, kuten lapsen näkökulmaan, miehen tukemiseen ja selviytymiseen erossa, eroseminaareihin, eroauttamisen ensiapupisteen kokeiluun, yksihuoltajien ja elatusvelvollisten piireihin sekä työnjako- ja yhteistyömalleihin eroauttamisessa (Taskinen 1994, esipuhe). Perheasioiden sovittelun paikallisista projekteista merkittävimmäksi muodostui Päijät-Hämeen perheneuvolassa kehitetty malli lapsikeskeisestä perheasioiden sovittelusta, joka vakiintui siellä myös omaksi erilliseksi palveluksi. Sovittelumalli ei kuitenkaan vakiintunut laajemmin maahan. Avioliittolain uudistamisen myötä perheasioiden sovittelulle ei onnistuttu rakentamaan omaa selkeää profiilia, vaan käsitykset sovittelun tavoitteista ja sisällöstä kuvautuivat hahmottomattomana ja sitä toteutettiin vaihtelevasti kuntien sosiaalihuollon eri palveluissa ja kirkon perheasioiden neuvottelukeskuksissa. Paikallisissa hankkeissa pyrittiin järjestämään täydennyskoulutusta, mutta määrärahojen puutteessa se pikkuhiljaa hiipui, eikä systemaattista

sovittelukoulutusta kehitetty. Perheasioiden sovittelun kehittäminen hukkui 1990-luvun laman ja ministeriöiden keskusohjauksen purkamisen alle. (Haavisto ym. 2014, 12–13; Bergman-Pyykkönen ym. 2020, 158.)

Perheasioiden sovittelun teoreettiset lähtökohdat, järjestelyt ja toteuttamistavat sekä sovittelua toteuttavien koulutustaustat, käsitykset sovittelun tavoitteista ja sisällöstä ovat Suomessa vielä 2000-luvulla monenkirjavat (Auvinen 2002, 122), vaikka esimerkiksi sosiaalitoimea varten on laadittu asiaankuuluva opas, jossa on hahmoteltu perheasioiden sovittelun keskeiset periaatteet ja käytännön toteutuksen suuntaviivat (Taskinen 2001), ja hallinnollisia ohjeita perheasioiden sovittelua varten annettiin jo 1980-luvulla (Sosiaalhallitus 1987). Erityisesti perheiden erotilanteisiin liittyen perheasioiden sovittelun tarve ja sovittelun käyttömahdollisuuksien lisääminen nähtiin tärkeänä. Myös tehdyt tutkimukset huoltoriidoista nostivat esiin vanhempien erotilanteeseen liittyvät oikeudelliset kysymykset ja sovittelupalvelujärjestelmän kehittämistarpeet (Auvinen 2006), sovittelun ennaltaehkäisevän merkityksen ero-, huolto- ja tapaamisriitojen syntymisen ja pitkittymisen ehkäisemisessä (Hämäläinen 2011) ja perheasioiden sovittelun mahdollisuuksia tukea vanhempien yhteistoimintaa sekä lasten hyvinvoinnin turvaamista erotilanteessa (Karttunen 2010). Myös lapsiasiavaltuutetun, lastensuojelun keskusliiton ja väestöliiton aloite ”Lapsen paras etusijalle eropalveluissa” (2010) tähtäsi eroperhepalvelujen kehittämiseen. Sen tavoitteena oli lapsen näkökulman esille nostaminen sekä tuen tarpeen keskittäminen varhaiseen tukemiseen ja huoltoriitojen ennaltaehkäisyyn sovittelevalla työotteella. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan tuoreimman julkaisun (2022) mukaan tällä hetkellä perheasioiden sovittelu palveluna on fokusoitunut lapsen arjen järjestelyihin ja lapsen asioista sopimiseen erotilanteessa. Perheasioiden sovittelu nähdäänkin monessa kunnassa ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä ja matalan kynnyksen sovittelumahdollisuutena silloin, kun vanhemmat eivät pysty sopimaan lasten asioista. Useimmat kunnat tarjoavat tällä hetkellä perheasioiden sovittelua joko perheneuvolassa tai perheoikeudellisessa yksikössä. Sovittelu palvelun tuottajana toimii yleensä yksittäinen kunta tai aluehallintovirastolta erillisen sovitteluluvan saanut taho. Lisäksi yleistymässä ovat useamman kunnan yhteistyössä tuottamat seutukunnalliset sovittelupalvelut. (Peltonen & Haavisto & Heinonen & Elonheimo 2022, 71–72.)

Suomessa lapsi- ja perheasioiden sovitteluun on haettu inspiraatiota muista pohjoismaista, joiden sääntelyä ja tutkimuksia voidaan jossain määrin hyödyntää. Pohjoismaisen oikeudellisen yhteistyön perinne kuvautuuikin vahvana ja se on heijastunut myös huoltoriitojen tuomioistuinsovitteluun. Esimerkiksi Tanskassa huoltoriitojen sovittelu on hyvin lähellä suomalaista menettelyä. Toisaalta

suomalaisessa ja norjalaisessa lapsi- ja perheoikeuskulttuurissa ja -lainsäädännössä on myös paljon yhtäläisyyksiä, ja lapsioikeuden näkökulmasta keskeinen YK:n lapsen oikeuksien sopimus on molemmissa maissa voimassa olevaa oikeutta. (Linnanmäki 2019, 17–18). Viime vuosikymmeninä sovitteluteoreettinen keskustelu ja tutkimus ovat olleet kiinteässä yhteydessä Yhdysvaltoihin (Ervasti & Nylund 2014, 51–61), mutta tutkimusta on tehty ja teoriaa on kehitetty enenevässä määrin myös Pohjoismaissa (ks. Mykland 2007, 2011; Vindelov 1997, 2013; Adrian 2012). Sovittelun kehitykseen ovat vaikuttaneet useat eri ammattikunnat ja erilaiset päämäärät, mikä on osaltaan heijastunut sovittelusta käytyihin keskusteluihin, sovittelukäytäntöihin ja tutkimukseen. Lisäksi sovittelu on muuttunut ammattimaisemmaksi ja säännellymmäksi. Esimerkiksi EU:ssa on pyritty sääntelyn kautta edistämään sovittelun käyttöä ja sääntelyn kautta on pyritty luomaan eurooppalaisen sovittelun yleisiä periaatteita. Lisäksi Euroopan neuvosto on antanut kaksi suositusta perheasioiden sovittelusta vuosina 1998 ja 2003. Vuoden 1998 suosituksen näkökulma sovitteluun on vahvasti lapsen edussa, mutta myös vanhempien itsemääräämisoikeudessa ja sovittelijan fasilitatiivisessa roolissa. Lisäksi suositus näkee sovittelun potentiaalin perheen jäsenten välisen kommunikaation parantamisen, konfliktien vähentymisen, sovinnollisuuden lisääntymisen, perhesuhteiden jatkuvuuden turvaamisen ja pitkien huoltoriitojen ehkäisemisen. Vuoden 2003 suosituksessa painotetaan sovittelun onnistumiseksi sovittelijan riippumattomuutta ja puolueettomuutta, sovittelijakoulutusta ja valvontaa sekä sovittelun luottamuksellisuutta. Myös lapsen oikeutta tulla kuulluksi korostetaan osana lapsen edun kokonaisuutta. EU:ssa on pohdittu myös pakollisen sovittelun käyttöönottoa, jotta sovittelun käyttöastetta saataisiin nostettua. Huomioitavaa on, että eurooppalaistuminen ja Euroopan integraatio EU:n sekä Euroopan neuvoston sopimusten ja suositusten myötä ovat myötävaikuttaneet ja vaikuttavat myös pohjoismaiseen lapsi- ja perheoikeusmenettelykäsitykseen. (Linnanmäki 2019, 22, 28.)

Kokonaisuudessaan kansainvälisessä kirjallisuudessa ja tutkimuksessa näyttää, että perheasioiden sovittelusta kansainvälisesti ei ole olemassa yhtenevää mallia, vaan se on paikallisesti tulkittua ja poliittisesti sävytynyttä. Lisäksi nähtävillä on eri maiden väliset yhteiskunnalliset erot sekä sovitteluteorioiden kansainvälinen luonne. Lapsi- ja perheasioiden sovittelu onkin muokattu eri yhteyksiin ja eri maiden järjestelmiin sopivaksi. Vaikka sovittelu omaa pitkät perinteet Yhdysvalloissa, Euroopassa ja Pohjoismaissa, tutkimusta perheasioiden sovittelun osalta tarvitaan lisää niin Suomessa kuin kansainvälisestikin (Nylund & Ervasti & Adrian 2018, 241). Perheasioiden sovittelu sekoittuu myös hyvin usein tuomioistuinsovitteluun. Lisäksi sosiaalihuollon tehtävistä varsinaisen perheasioiden sovittelu menettelynä olisi tärkeää erottaa omaksi erilliseksi palveluksi muista sovinnon edistämiseen tähtäävistä toimista. Perheasioiden sovittelu tarvitseekin oman profiilin

matalankynnyksen, ennaltaehkäisevän eropalveluiden sisälle, mikä on organisoitu, selkeä sisällöltään ja, mistä ovat vastaavat vaatimaan asiantuntijatyöhön erikoistuneet ja koulutuksen saaneet sovittelijat. Tärkeää on myös selvittää perheasioiden sovittelun ja asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelun rooleja, millä tavoin ne voisivat täydentää toisiaan ja yhteistyössä olla rakentamassa lapsiperheiden eroauttamisen palveluja. (Bergman-Pyykkönen ym. 2020, 162–163.)

3.3 Perheasioiden sovittelu erotilanteessa

Sovittelu on vapaaehtoinen, konfliktien ratkaisemiseen tähtäävää työskentelyä, jossa sovittelija, puolueettomana, neutraalina henkilönä, auttaa konfliktin osapuolia löytämään tietyn sovintomenettelyn avulla molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun, sovinnon (Aaltonen 2019, 34; Ervasti & Nylund 2014, 133). Sovittelija toimii fasilitaattorina eli sovinnon mahdollistajana. Sovittelijan tehtävänä on ohjata sovitteluprosessia, jotta osapuolet löytävät itse ratkaisun. Sovittelu toimintana suuntautuu tulevaisuuteen ja sen avulla etsitään aktiivisesti pysyviä, myönteisiä ratkaisuja sekä pyritään muuttamaan osapuolten ajattelua kohtaamaan konflikteja uudella tavalla. Sovittelun lähtökohtana on, että riidat ovat osapuolten omaisuutta ja päästessään sovintoon osapuolet voivat kokea sen omaksi onnistumisekseen. Sovittelun arvot pohjautuvat vuoropuheluun, kuunteluun, toisen kunnioittamiseen, myötätuntoon, luottamukseen, suvaitsevaisuuteen ja anteeksiantoon. Sovittelun ytimessä on dialogisuus, inhimillinen kasvu ja huomion kiinnittäminen tulevaisuuteen. Sovittelun ajatuksena on toisen osapuolen näkökulman ymmärtäminen ja fokuksen kiinnittäminen positiiviseen tulevaisuuteen. (Brunila 2010, 23–24, 33.)

Sovittelumalleja on useita erilaisia, minkä vuoksi myös sovittelun tavoitteista, toteuttamistavoista ja sovittelijan tehtävistä on runsaasti erilaisia näkemyksiä (Aaltonen 2019, 37). Yleisimpiä sovittelumalleja ovat fasilitatiivinen, evaluatiivinen ja transformatiivinen sovittelumalli (Ervasti & Nylund 2014, 138–194). Lapsi- ja perheasioiden sovittelu fokuksittuu fasilitatiivisiin sovittelumalleihin. Fasilitatiivisessa sovittelussa ajatellaan, että konflikti on osapuolten välinen ongelma, jonka ratkaisemisesta osapuolet itse ottavat vastuun sovittelusta. Sovittelijan tehtävänä on ohjata keskustelua ja edistää osapuolten välistä kommunikaatiota ja vuorovaikutusta. Sovittelija on ulkopuolinen ja puolueeton, eikä hän ota kantaa sisällöllisiin kysymyksiin. Sovittelussa ei keskitytä osapuolten esittämiin vaatimuksiin, vaan sovittelija pyrkii saamaan osapuolet ymmärtämään ja tuomaan esiin riidan taustalla olevat todelliset tarpeensa ja intressinsä. Sovittelijan väliintulo on vähäinen ja hän rohkaisee osapuolia tuottamaan ratkaisun itse. Tämä mahdollistaa osapuolten intressien ja tavoitteiden kuulluksi tulemisen. Sovittelussa pyritään saavuttamaan lopputulos eli

osapuolten tarpeita vastaava sopimus, joka tyydyttää kumpaakin osapuolta. (Aaltonen 2019, 37–38.)

Suomessa sovittelu on tuotu jo vuonna 1948 eroprosessien käsittelyyn, jolloin avioeron edellytyksenä oli osallistuminen pakolliseen asumuserosovitteluun. Vuoden 1963 säännöksissä asumuserosovittelu laajentui perheasioiden sovitteluksi ja tuolloin sovittelua laajennettiin myös lapsia koskeviin asioihin. Vuoden 1988 avioliittolain uudistuksessa vapaaehtoinen sovittelu tuli uudeksi mahdollisuudeksi – sen taustalla olivat tuomioistuimia kuormittavat eroriidat. Uudistuksen myötä myös näkökulma sovittelussa muuttui ja tavoitteena ei ollut enää eron estäminen, vaan antaa puolisoiden itse ratkaista eronsa. (Karvinen-Niinikoski & Pelli 2010, 92–93.) Sovittelun keskeiseksi tehtäväksi tulikin vanhemmuuden tukeminen avioerossa ja ideaaliksi muodostui sopuisa ja sovinnollinen ero, jossa lapsen tarpeet otetaan huomioon. Lisäksi sovittelijan tuli kiinnittää huomiota erityisesti perheen alaikäisten lasten asemaan ja lapsen edun turvaamiseen erossa. (Antikainen ym. 2009.) Myös laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) tuki uudistunutta suhtautumista vanhemmuuteen sekä lapsen ja vanhemman suhteeseen avio- ja avoerossa. Laki toi vahvasti esiin ajatuksen lapsen ja vanhemman suhteen jatkuvuuden tärkeydestä ja tapaamisoikeus korosti nyt lapsen oikeutta tavata erillään asuvaa vanhempaa eron jälkeen. Erojen tavanomaistumisen myötä myös yhteiskunnallisessa keskustelussa alettiin kiinnittämään huomiota eroamisen tapaan ja siihen, miten ero hoidetaan mahdollisimman vähin haitoin. Lapsen etu periaatteena ja vanhemmuussuhteen jatkuvuuden turvaaminen eron jälkeen määrittikin yhteiskunnan näkökulmaa vahvasti. Yhteishuollosta tuli tavoiteltava ideaali ja yhteishuoltosopimukseen pääsemisestä keskeinen tavoite, johon vanhempia haluttiin ohjata. Perheyksikkö ajattelusta siirryttiin kohti perheenjäsenten välisten suhteiden merkityksen korostamista – perhe-elämä jatkui lapsen ja vanhemman keskinäisen suhteen tukemisen kautta. (Castren & Forsberg & Ritala-Koskinen 2019, 353–354.)

Perheasioiden sovittelusta säädetään avioliittolain 5 luvussa ja sosiaalihuoltolain 14 luvussa (Haavisto ym. 2014, 11). Perheasioiden sovittelu on avioliitto- ja sosiaalihuoltolain mukaista palvelua, jonka avulla pyritään ratkaisemaan perheiden sisäisiä ristiriitaisuuksia ja oikeudellisia asioita kiinnittämällä huomiota erityisesti lapsen asemaan. Sovittelun tavoitteena on jäsentää tilannetta eri näkökulmista, auttaa vanhempia yhteistyöhön lasta koskevien asioiden hoitamisessa ja tähdätä lasta koskevien sopimusten tekemiseen. Perheasioiden sovittelu on avioliittolaissa ja uudistetussa sosiaalihuoltolaissa säädetty kuntien organisointivastuulla olevaksi sosiaalipalveluksi. Lisäksi kuntien vastuulla on palvelua koskeva tiedottaminen ja neuvonta. (Avioliittolaki 411/1987, 20–23§; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 14§.) Perheasioiden sovittelu perustuu maksuttomuuteen, vapaaehtoisuuteen ja luottamuksellisuuteen. Perheasioiden sovitteluun sovelletaan

salassapitosäädöksiä, jotka poikkeavat muuhun annettuun sosiaalityöhön ja perheneuvontaan. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että perheasioiden sovitteluun on määritelty vielä tarkemmat vaitiolovelvollisuusmääräykset kuin muuhun asiakastyöhön sosiaalityössä. Näin turvataan myös asiakkaiden mahdollisuus puhua arkaluontoisia asioita sovittelussa. Salassapitosäädökset ja vaitiolovelvollisuus tarkoittaa käytännössä myös sitä, että sovittelijat eivät voi luovuttaa sovittelun tietoja tai antaa lausuntoja esimerkiksi sosiaalitoimelle tai oikeudelle. Sovittelija ei myöskään voi luovuttaa tai kysyä ilman asianosaisten suostumusta tietoja perheen tilanteesta. Tämä selkeyttää myös sovittelijan roolia ja työskentelytapaa, sillä sovittelun muistiinpanoja tai muuta kertynyttä aineistoa ei voida käyttää esimerkiksi huoltoriitojen yhteydessä oikeudessa. (Taskinen 2004, 48–54.) Perheasioiden sovittelua on mahdollista saada kunnasta riippuen kasvatus- ja perheneuvolasta, sosiaalitoimesta, kirkon perheasiainneuvottelukeskuksesta ja lastenvalvojalta (Ervasti & Nylund 2014, 464). Sovittelupalvelua voivat tarjota myös yksityiset palveluntuottajat tai yhteisöt, jotka ovat saaneet aluehallintovirastolta luvan tähän toimintaan. Suomessa perheasioiden sovittelu on ennen kaikkea muodostunut erotilanteissa tarjolla olevaksi sovitteluksi (Haavisto ym. 2014, 11–12).

Perheasioiden sovittelun perusta on avioliittolaissa, mutta laki tai sen esityöt eivät määrittele noudatettavaa sovittelumallia. Perheasioiden sovittelua onkin toteutettu monenkirjavilla tavoilla. Selkeimmin perheasioiden sovittelun teoreettisia lähtökohtia ja toteuttamistapaa on mietitty Päijät-Hämeen perheneuvolassa, nykyisessä Päijät-Soten alaikäisten mielenterveys ja perheneuvolapalveluissa, jossa 1990-luvulla kehitettiin lapsilähtöinen työskentelymalli. Sitä käytetään edelleen useissa perheneuvoloissa ympäri maata. Mallin keskeisenä ajatuksena on suunnata vanhempien välinen keskustelu lapseen ja lapsen tarpeisiin. Sovittelun tavoitteena on hyvä yhteistyövanhemmuus. Myös lapsi voidaan ottaa mukaan sovittelutyöskentelyyn. Päijät-Hämeen työskentelymallin toimintatavat ovat vanhempia auttavia, tukevia sekä vastuuttavia ja ne vastaavat monilta osin fasilitatiivisen sovittelumallin periaatteita. Toinen perheasioiden sovittelun teoreettisia lähtökohtia ja toteuttamistapaa miettinyt taho on Suomen sovittelufoorumi ry, joka toteutti vuosina 2009–2014 kuudessa Etelä-Suomen kunnassa perheasioiden sovittelua koskevan hankkeen (Fasperhanke), jossa tutkittiin fasilitatiivisen sovittelun edellytyksiä auttaa perheitä konfliktien käsittelyssä ja kehitettiin uusia toimintamalleja sovitteluun. Hankkeessa on hyödynnetty muun muassa kokeneen englantilaisen perheasioiden sovittelija ja kouluttaja Lisa Parkinsonin perhekeskeisen sovittelun mallia (ecosystemic, family-focused meditation). Tämän sovittelumallin teoreettisen viitekehyksen muodostaa perhesysteeminen teoria, jonka mukaan perhe muodostaa kokonaisuuden, jolloin jokainen perheenjäsen vaikuttaa muihin jäseniin. Sovittelija painottaa koko perheen tarpeita sen sijaan, että se keskittyisi vain vanhempien väliseen erimielisyyteen. Sovittelija auttaa perhettä sopeutumaan eron

jälkeisiin muutoksiin, kommunikoidaan keskenään sekä tekemään sopimuksia muutostilanteen kriittisessä vaiheessa. (Aaltonen 2019, 39–40.)

Eron jälkeen vanhemmat joutuvat omaksumaan uudenlaiset vanhemmuuden roolit ja luopumaan vanhasta tavasta toimia. Perheasioiden sovittelussa vanhempien on mahdollista yhdessä sovittelijan kanssa ohjatusti keskustellen löytää uusia toimintamalleja ja päivittää vanhemmuuttaan. Sovittelu tarjoaakin vanhemmille yhteisen pöydän, jonka ääressä pohtia vanhemmuuden kysymyksiä ja ratkoa lapsen arjen asioita. Sovittelussa vanhempien on mahdollista keskustella ja sopia lasten asioiden järjestämisestä erotilanteessa. Sovittelu johtaa konkreettisiin sopimuksiin ja ratkaisuihin. Sovittelun ainoana tavoitteena ei kuitenkaan ole lasta koskevat sopimukset, vaan sovittelu on myös eron jälkeisen vanhemmuuden rakentamista, johon kuuluu myös uudet ajattelu- ja toimintamallit sekä niiden oppiminen. Sovittelun keskiössä on lapsi ja lapsen parhaan konkretisoiminen. (Haavisto ym. 2014, 14–15, 32.) Fasilitatiivinen perheasioiden sovittelu on vanhempia osallistava ja omissa ratkaisuisaan tukeva sekä vastuulliseen vanhemmuuteen kannustava menettelytapa. Sovittelumenetelmän tuominen palvelujärjestelmien ja arjen verkostojen käyttöön, joissa eroperheet hakevat apua, on keino ehkäistä pitkittyneiden huoltoriitojen syntymistä. Perheasioiden sovittelu on matalan kynnyksen palvelumalli, joka voi jo varhaisessa vaiheessa tarjota eroaville vanhemmille ja eroperheille mahdollisuuden rakentavaan ja vastuulliseen toimintaan niin lasten, vanhempien kuin koko perheen hyvinvoinnin parhaaksi. (Karvinen-Niinikoski & Pelli 2010, 105–106.)

4 TUTKIMUKSEN MENETELMÄLLISET VALINNAT

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimusaineisto

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää perheasioiden sovitteluun erotilanteessa osallistuneiden vanhempien kokemuksia erosta, eron jälkeisestä vanhemmuudesta sekä yhteistyövanhemmuuden rakentamisen mahdollisuudesta perheasioiden sovittelun avulla. Minua kiinnostaa, voidaanko perheasioiden sovittelulla estää eroriitojen pitkittyminen ja edesauttaa vanhempien hyvän yhteistyövanhemmuuden rakentamista erotilanteessa. Päästäkseni kiinni tähän kokemukseen, haastattelen tutkimuksessani vanhempia, jotka ovat kokeneet eron sekä lasten arjen ja vanhemmuuden uudelleen rakentamisen eron jälkeen. Tavoitteenani on löytää vastauksia tutkimuskysymyksiini aineiston avulla.

Tutkimustehtävänäni on tarkastella vanhemmuutta eron jälkeen, erityisesti hyvää yhteistyövanhemmuutta sekä perheasioiden sovittelun merkitystä vanhempien välisen yhteistyön tukemisessa erotilanteessa.

Pyrin vastaamaan tutkimustehtävään seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

Millaisia merkityksiä vanhemmuus saa erotilanteessa?

Millaisia kokemuksia vanhemmilla on perheasioiden sovittelusta ja yhteistyövanhemmuuden tukemisesta erotilanteessa?

Tässä tutkielmassa mielenkiintoni kohdistuu erityisesti tekstien ja kirjoitusten/kertomusten sisältöön suhteessa tutkimustehtävään ja -kysymyksiin.

Tutkimuksessani olen käyttänyt kirjoitus- ja haastatteluaineistoa. Kirjoitusaineisto sisältää vanhempien minulle lähettämiä kirjoituksia. Olen pyytänyt vanhempia kirjoittamaan kokemuksiaan erosta, eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja perheasioiden sovittelusta. Aineistonkeruuvälineenä olen käyttänyt kirjoituspyyntöä. Haastatteluaineiston olen kerännyt haastattelemalla vanhempia, jotka ovat osallistuneet perheasioiden sovitteluun erotilanteessa. Aineistonkeruuvälineenä olen käyttänyt haastattelupyyntöä. Olen siis laatinut oman tutkimuskysymyksiäni palvelevan kirjoitus- ja haastattelupyynnön, jonka aiheena on ollut ”Perheasioiden sovittelu – avain hyvään yhteistyövanhemmuuteen eron jälkeen”. Kirjoitus- ja haastattelupyyntöä olen jakanut perheasioiden sovittelua tarjoavien palveluiden, kuten perheneuvolan, perheoikeudellisten palveluiden ja lastenvalvojien sekä kirkon perheneuvonnan eli perheasiainneuvottelukeskukseen ja ensi- ja turvakoti ry eroperhepalveluiden kautta. Olen pyytänyt, että sovittelijat tarjoavat mahdollisuutta osallistua tutkimukseeni perheasioiden sovitteluun osallistuville vanhemmille heidän viimeisellä sovittelukäyntikerrallansa. Vanhemmille annettiin kirje, jossa oli kirjoitus- ja haastattelupyyntö ja tietoa tutkimuksesta sekä tutkijan yhteystiedot haastattelun ajankohdan sopimista varten ja kirjoituspyynnön vastaanottamista varten. Lisäksi olen jakanut kirjoitus- ja haastattelupyyntöä sosiaalisen median eli Facebookin kautta. Tutkimukseni aineisto on kerätty helmikuun ja elokuun 2020 välisenä aikana.

Koska olen halunnut tutkia juuri vanhempien omia, henkilökohtaisia kokemuksia aiheesta, koin pyydetyt kirjoitukset ja haastattelun parhaana aineistonkeruuvaihtoehtona tutkimukseeni. Tutkimukseni aihe on henkilökohtainen ja sensitiivinen, joten koin myös eettisesti kestävämmäksi etsiä kirjoituksia ja haastateltavia niiden ihmisten parista, jotka ovat vapaaehtoisesti halunneet tuoda

esiin ja jakaa kokemuksiaan myös toisten ihmisten hyödynnettäväksi sekä tukea muita samanlaisessa elämäntilanteessa olevia.

Pyysin työntekijöitä uusimaan kirjoitus- ja haastattelupyynnöt toukokuussa halukkaiden osallistujien määrän pienuuden vuoksi. Koska työntekijöiden eteenpäin lähettämä pyyntö ei osoittautunut kovin tehokkaaksi keinoksi tavoittaa halukkaita osallistujia tutkimukseeni, niin päätin koittaa vielä sosiaalisen median voimaa ja jaoin kesäkuussa kirjoitus- ja haastattelupyynnöt oman Facebook sivun kautta, Facebook kaverini taas jakoivat pyyntöä eteenpäin omilla sivuillaan. Sosiaalinen media osoittautuikin tehokkaaksi keinoksi tavoittaa halukkaita osallistujia ja tavoitin 60 % tutkimukseeni osallistuneista vanhemmista Facebookin kautta. Perheasioiden sovittelua tarjoavien palveluiden työntekijöiden kautta tavoitin 40 % vanhemmista. Tutkimukseni kannalta on huomioitavaa, että välittämäni kirjoitus- ja haastattelupyynnön perheasioiden sovittelua tarjoavien palveluiden työntekijöiden kautta sekä halukkaiden tutkimukseen osallistuneiden määrään on voinut vaikuttaa vallitseva koronatilanne, vallitsevan koronatilanteen vuoksi jo sovittuja sovitteluajoja on jouduttu perumaan. Toiseksi halukkaiden tutkimukseen osallistuneiden määrään sekä heidän tavoittamiseensa on voinut vaikuttaa tutkimukseen osallistumisen ehto, kun taas Facebookin kautta jakamaani pyyntöön en ollut määrittänyt tutkimukseeni osallistumiselle muita edellytyksiä kuin sen, että vanhemmalla on kokemusta eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja perheasioiden sovitteluun osallistumisesta jossakin vaiheessa elämäänsä. Mahdollisesti muutettuani tutkimukseeni osallistumisen ehtoa, on se voinut vaikuttaa vanhempien halukkuuteen osallistua tutkimukseeni – akuutissa erotilanteessa vanhemmilla ei välttämättä ole voimavaroja kertoa ja jakaa kokemuksiaan, kun taas vanhemmat, joiden perheasioiden sovitteluun osallistumisesta on kulunut enemmän aikaa, ovat ehkä jo jollain tapaa työstäneet tapahtunutta ja heillä on voimavaroja jakaa kokemuksiaan.

Tutkimukseen osallistui kymmenen vanhempaa, joista yhdeksän oli äitejä ja yksi oli isä. Vanhemmat olivat iältään 35–45-vuotiaita. Vanhemmista yksi oli lastensa yksinhuoltaja ja yhdeksän oli lastensa yhteishuoltajia. Vanhemmat olivat avo- ja avioeronneita, eri elämäntilanteissa olevia vanhempia. Vanhempien erosta oli kulunut puolesta vuodesta neljääntoista vuoteen kirjoitus- ja haastatteluhetkellä, ja perheasioiden sovittelu oli päättynyt viiden kuukauden – yhdentoista vuoden aikana. Lisäksi yhdellä vanhemmalla oli tulossa uusi perheasioiden sovittelu noin kuukauden päästä haastatteluhetkestä, vanhemman aiempi sovittelu oli päättynyt kymmenen vuotta sitten.

Ajattelen, että teemoittelu on riittävän vapaamuotoinen kirjoitus- ja keskustelupohja, jossa kirjoittajalle ja haastateltavalle jää oma vapaus valita, mitä asioita hän haluaa kirjoitus- ja

haastattelutilanteessa kertoa, kuitenkin niin, että kirjoituksen tai haastattelun fokus pysyy tutkimuksen aihepiirissä, joka on tutkimuksen kannalta olennainen. Jättämällä kirjoittajille ja haastateltaville tilaa ja vapaus kertoa omista kokemuksistaan, toivon tavoittaneeni jotain aitoa, elettyä ja koettua heidän kertomusten muodossa. Vanhemmilla, jotka osallistuivat tutkimukseeni oli keskenään eroavaisuuksia sen suhteen, kuinka kauan heidän erostaan ja perheasioiden sovitteluun osallistumisesta oli mennyt aikaa suhteessa siihen, kun he jakoivat oman kokemuksensa kirjoitus- ja haastatteluhetkellä. Näin ollen jokaisen vanhemman kertomus ja kokemus erosta, eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja perheasioiden sovittelusta on mahdollisesti ollut erilainen haastattelu- ja kirjoitushetkellä kuin esimerkiksi akuutissa erotilanteessa tai vuoden taikka vuosien päästä. Askelund & Payne (1999,59) mukaan kertojan kokemus voi olla erilainen kuin esimerkiksi juuri akuutissa erotilanteessa, kun kertoja saa etäisyyttä elettyihin tapahtumiin ja muuttuu mahdollisesti myös itse ajan mukana, näin myös etäisyys omaan kertomukseen voi muuttua.

Ensimmäisenä pyysin vanhempia kertomaan omasta erostaan ja perhetilanteestaan sen verran, mitä he tutkimuksen kannalta kokivat olennaiseksi. Vapaa kertominen mahdollistaa luottamuksellisen pohjan kirjoittamiselle ja keskustelulle ja jokainen vanhempi toi esiin kuitenkin sen verran, mikä oli oleellista tutkimukseni kannalta. Tämän jälkeen pyyntö eteni erovanhemmuuden teemaan ja vanhempien kokemuksiin vanhemmuudesta erossa ja eron jälkeen. Kolmantena teemana halusin perehtyä perheasioiden sovitteluun ja vanhempien yhteistyövanhemmuuden rakentumiseen. Kirjoittamisen ja haastattelun avuksi annoin vanhemmille muutamia aiheeseen liittyviä kysymyksiä ja teemoja, jotka koskivat vanhemmuutta eron jälkeen, tasa-arvoista vanhemmuutta, perheasioiden sovittelua ja yhteistyövanhemmuutta. Taustatietoina pyysin vanhempia kertomaan iän, sukupuolen, koska vanhempi on eronnut, kenen järjestämään perheasioiden sovitteluun vanhempi on osallistunut ja miten vanhempi on sovitteluun ohjautunut. Lopuksi pyysin vanhemmilta kehittämissuhteita liittyen perheasioiden sovitteluun erotilanteessa. Kirjoitus- ja haastattelupyynnön teemarunko on tutkimuksen liitteenä (liite 1 ja liite 2).

Lopulliseksi aineistoksi muodostui siis kahden vanhemman kirjoitukset ja kahdeksan vanhemman haastattelut. Vanhempien kirjoitukset vaihtelevat muodoltaan ja pituudeltaan kolmesta sivusta viiteen sivuun. Haastattelut nauhoitettiin vanhempien suostumuksella ja ne kestivät puolesta tunnista puoleentoista tuntiin. Aineistoni kirjoitukset ja haastattelut ovat tyylillisesti hyvin erilaisia, ne ovat kerronnaltaan rikkaita ja monipuolisia ja ne osoittavat hyvää kielellistä ilmaisutaitoa. Lisäksi kirjoittajien ja haastateltavien vapaamuotoinen teksti ja kerronta on persoonallista, ja ne tuovat hyvin esiin vanhempien yksilölliset ajatukset ja kokemukset. Yhteensä litteroitua kirjoitus- ja

haastatteluaineistoa on 98 sivua. Vaikka tutkimuksen kokonaisaineisto ei sivumäärältään ole laaja ja tutkimukseen osallistuneiden vanhempien määrä on pienehkö, on tämä laadulliselle tutkimukselle melko tyypillistä Tuomen & Sarajärven (2018, 173) mukaan. Tutkimukseni kannalta on myös perusteltua pieni osallistujien määrä, koska tavoitteenani oli perehtyä mahdollisimman kattavasti aineistooni. Tutkimukseni tavoitteena ei ollut yleistää asioita tai mitata palvelun vaikuttavuutta, vaan kuulla vanhempien kokemuksia tutkittavasta aiheesta. Myös Eskolan ja Suorannan (2000, 18) mukaan laadullinen tutkimus pitäytyy usein pienessä aineistossa ja pyrkii näin analyysiin perusteellisuuteen, tuolloin aineiston määrän sijaan laatu ja perusteellinen analyysi muodostuvat tieteellisyyden kriteeriksi.

4.2 Haastattelukohtaaminen

Koronatilanteesta johtuen ehdotin vanhemmille kahta erilaista tapaa osallistua haastateltavaksi, joko livenä tai puhelinhaastattelun mahdollisuutta. Kaikki kahdeksan vanhempaa valitsivatkin puhelinhaastattelun ja ne toteutuivat sovitusti. Haastattelut olivat kestoltaan puolesta tunnista puoleentoista tuntiin, keskimäärin noin 60 minuuttia per haastattelu. Haastattelut nauhoitettiin vanhempien suostumuksella. Jokaisen haastattelutilanteen alussa kerroin osallistujille lyhyesti itsestäni ja tutkimuksestani. Kerroin haastateltaville, että aineistoa käytetään ainoastaan tähän tutkimukseen ja se on salassa pidettävää. Kerroin, miten aineistoa säilytetään ja milloin ja miten aineisto hävitetään sen käyttämisen jälkeen. Korostin tutkimuksen anonymiteettia ja kerroin, että osallistujien henkilötiedot muutetaan siten, ettei heitä voida tutkimuksesta tunnistaa. Kerroin osallistujien mahdollisuudesta olla vastaamatta kysymyksiin, joihin he eivät halua vastata. Jokaisen haastattelun jälkeen muistutin vielä osallistujia mahdollisuudesta olla yhteydessä, mikäli ei halua jotain sanomaansa käytettävän tutkimuksessa tai haluaa vetäytyä pois koko tutkimuksesta.

Olennaista teemahaastattelussa on merkitysten syntyminen vuorovaikutuksessa, ihmisten tulkinnat ja ihmisten asioilleen antamat merkitykset. Teemahaastattelussa valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole, vaan haastattelun teemat, eli aihepiirit ovat kaikille samat. Haastateltavat saavat omin sanoin kertoa näkemyksensä ja merkityksensä asialle. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 47–48.) Jotta tutkimukseeni osallistuneiden vanhempien henkilökohtaiset kokemukset ja ääni tulevat kuuluviin, halusin haastattelun etenevän tiettyjen keskeisten teemojen kautta yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Teemahaastattelurungon muodostin tutkimuskysymysten avulla ja haastattelut perustuivat teemahaastattelurunkoon, jonka pohjalta kävin keskustelua vanhempien kanssa. Haastattelujen alussa

kävin läpi pääteemat, joista tulisimme keskustelemaan. Taustatietojen jälkeen haastattelut etenivät teemoittain, etukäteen määrittämieni teemojen mukaisesti, alkaen erosta ja eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja päättyen vanhempien kokemuksiin perheasioiden sovittelusta erotilanteessa. Jokaisen teeman kohdalla esitin tarkentavia kysymyksiä haastateltaville keskustelun lomassa. Pyrin pitämään kysymykset avoimina, jolloin haastateltavat saivat itse määritellä, missä määrin he halusivat minulle omaa kokemustaan avata. Tämän vuoksi haastattelut painottuivatkin hieman eri tavalla sen määrittämänä, mitä jokainen haastateltava halusi omalta osaltaan tutkimukseen tuoda. Jokainen tutkimukseen osallistunut vanhempi sai kertoa tarinansa juuri sellaisena kuin oli sen itse kokenut ja juuri niin avoimesti kuin halusi. Haastattelujen lopuksi pyysin haastateltavilta kehittämisideoita perheasioiden sovittelun kehittämiseksi erotilanteessa. Jokaisen haastattelun jälkeen litteroin aineiston heti, jolloin haastattelu oli tuoreessa muistissa.

Haastattelutilanteet olivat kiireettömiä ja ilmapiiri oli rauhallinen ja välitön. Tutkimukseni aihepiiri on työni kautta minulle tuttu. Olen työssäni tottunut myös keskustelemaan vanhempien kanssa sensitiivisistä ja henkilökohtaisista asioista, mitä myös tutkimukseni aihealue edustaa. Uskon, että tällä on ollut vaikutusta avoimen keskustelun mahdollistumiseen ja luottamuksen rakentumiseen haastattelutilanteessa. Jokainen haastatteluun osallistunut vanhempi oli myös selkeästi valmistautunut haastatteluun. Vanhemmat olivat ennen haastattelua tutustuneet aiheeseen liittyviin teemoihin ja kysymyksiin ja he olivat valmiita puhumaan aiheesta. Toiset vanhemmat kertoivat hyvin niukasti eroon ja perhetilanteeseen liittyvistä asioista ennen perheasioiden sovitteluun hakeutumista, kun taas toiset vanhemmat pohtivat hyvin syvällisesti eroa, oman vanhemmuutensa uudelleen muotoutumista erossa sekä perheasioiden sovittelun merkitystä eron jälkeisen vanhemmuuden tukemisen mahdollistajana. Joskus haastattelut lähtivät myös rönsyilemään tutkimusaiheen ulkopuolelle tai vaihtoehtoisesti huomasin huomioni kiinnittyvän haastateltavien vastauksissa asioihin, jotka eivät suoranaisesti liittyneet tutkimaani aiheeseen, vaan ehkä ennemminkin työhöni sosiaalityöntekijänä, ja jouduin useaan otteeseen haastattelujen kohdalla palaamaan teemahaastattelurunkooni, jotta keskustelu pysyi tutkimusaiheen ympärillä ja muistuttamaan itseäni tutkijapositionistani. Pystyin kuitenkin mielestäni rajaamaan oman työminäni tutkijapositioni ulkopuolelle ja pysymään haastattelijana neutraalina, puolueettomana ja avoimena. Minun täytyi kuitenkin kiinnittää tähän erityistä huomiota ja ajoittain myös rajata haastatteluiden aikana keskustelua koskemaan vain tutkimusaiheeni.

Teemahaastattelu asettuu strukturoidun ja avoimen haastattelun väliin, jossa haastattelu kohdentuu tiettyihin teemoihin, joista sitten keskustellaan. Teemahaastattelu on menetelmä, jonka avulla on

mahdollista tutkia esimerkiksi yksilön ajatuksia, kokemuksia ja tunteita, - yksilön omaa elämysmaailmaa korostaen. Merkityksellistä on, että yksilöillä on kokemusta asiasta ja he tietävät asiasta mahdollisimman paljon. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 47–48.) Tämän vuoksi tutkimukseni kohderyhmä eron kokeneet vanhemmat ja vanhempien yksilölliset kokemukset vanhemmuudesta eron jälkeen ja perheasioiden sovitteluun osallistumisesta erotilanteessa avaavat hyvin tutkimukseni kohteena olevaa ilmiötä.

4.3 Aineiston analyysi

Analysoin vanhempien kirjoituksista ja haastatteluista koostuvan laadullisen aineistoni aineistolähtöisen eli induktiivisen sisällönanalyysin keinoin. Tarkastelin kirjoitus- ja haastatteluaineistoani sisällönanalyysin avulla, joka on tekstianalyysi ja, jonka voidaan tarkastella tekstimuotoisia aineistoja. Tavoitteenani oli analyysin avulla muodostaa tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus Tuomen ja Sarajärven (2018) kuvaamalla tavalla, eli tiivistää aineistossa oleva, tutkielmani kannalta olennainen sisältö selkeäksi kokonaisuudeksi, pyrkien samalla lisäämään myös aineiston informatiivisuutta suhteessa tutkimuskysymyksiin. Lisäksi tarkoitukseni oli kytkeä sisällönanalyysin avulla tulokset eron jälkeisen vanhemmuuden ja perheasioiden sovittelun aihealueeseen sekä aihetta koskevaan aiempaan tutkimukseen. Tarkoitukseni oli etsiä aineistosta niitä tekijöitä, jotka kuvasivat vanhempien kokemusten kautta perheasioiden sovittelun merkitystä eron jälkeisen vanhemmuuden tukemisessa erotilanteessa ja tämän avulla pyrin vastaamaan tutkimukselleni asettamaan tehtävään. Pyrin aluksi tarkastelemaan kirjoitus- ja haastattelumateriaalia aineistolähtöisesti. Kuitenkin erovanhemmuuden ja perheasioiden sovittelun käsitteet, ja siihen liittyvä teoria ovat vaikuttaneet tarkasteluuni, joten analyysistani muodostui teoriaohjaava. Tuomen ja Sarajärven (2018, 107–110) mukaan teoriaohjaavan analyysin päättelyssä yhdistyy aineistolähtöisyyden ja teorian vuoropuhelu. Tämä ohjasi ajatustani, kun tein aineistosta poimintoja ja yhdistin niitä aiempiin tutkimuksiin. Olen nostanut tutkimuksestani teemoja sekä aineisto- että teorialähtöisesti.

Aloitin aineiston analyysin litteroimalla eli muuntamalla keräämäni haastattelumateriaalin kirjalliseen muotoon. Litteroin haastattelu yksityiskohtaisesti ja tarkasti, myös puheessa ilmenneet tauot, hiljaiset hetket, naurahdukset ja itkut. Litteroitua aineistoa on yhteensä 98 sivua. Tämän jälkeen aloin käymään litteroitua aineistoa läpi lukemalla sitä useaan otteeseen. Perekdyttyäni aineistoon poimin ensin aineistosta pääkohdat ja kirjasin ylös merkitykselliset tiedot tutkimustehtävän kannalta.

Nimesin myös alustavat teemat, jotka ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla muodostuivat seuraavasti: ”eroproessina ja eronvaiheet”, ”vanhemmuus erossa ja eron jälkeen”, ”hyvään erovanhemmuuteen liittyvät maininnat” ja ”vanhempien välinen vuorovaikutus”. Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla teemoiksi nousivat ”sovitteluun hakeutuminen”, ”sovittelu kokemuksena” ja ”vanhempien yhteistyöhön liittyvät tekijät”. Tietynlaisen kehikon muodosti teemahaastattelurunko, mikä auttoi minua aineiston jäsentämisessä ja löytämään niitä ilmaisuja, joilla tavoittaisin tutkittavien vanhempien käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä.

Tämän jälkeen kävin aineistoa läpi tarkasti, poimien kaikki tutkimuskysymysten kannalta kiinnostavat ja merkittävät alkuperäiset ilmaisut alleviivaamalla ne erivärisillä tusseilla määrittelemieni teemojen mukaan. Tutkimuskysymysteni kannalta jätin huomiotta epäolennaisen sisällön. Aineistoon perehtyessäni kirjasin samalla erillisellä paperille teksteistä heränneitä ajatuksia sekä huomioita marginaaleihin. Analyysin alkuvaiheessa sainkin huomata, kuinka monitahoisia erotarinoiden taakse kätkeytyvät vanhempien tilanteet ovat olleetkaan. Jatkoin analyysia kirjaamalla teemojen mukaisesti jaotellut alkuperäiset ilmaisut taulukoihin ja pelkistämällä ne. Analyysiyksiköksi valitsin ajatuskokonaisuuden, joka oli yhden tai useamman lauseen mittainen. Järjestelin samaa tarkoittavat pelkistetyt alkuperäiset ilmaisut omiksi kategorioikseen muodostaen alaluokat ja edelleen yläluokat (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 124–125.) Esimerkkitaulukko aineistoni analyysista on tutkimuksen liitteenä (ks. liite 3). Vastauksia kumpaankin tutkimuskysymykseen etsin samalla periaatteella ja muodostin esimerkkitaulukon jokaiseen nimettyyn teemaan liittyen. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen liittyen yläluokiksi muodostuivat eroamisen erilaiset tavat, ero prosessina ja eron läpikäyminen sekä eron ja vanhemmuuden yhteenkietoutuminen. Yläluokiksi toiseen tutkimuskysymykseen liittyen muodostuivat perheasioiden sovitteluun hakeutuminen sekä perheasioiden sovittelu ja eron jälkeinen vanhemmuus.

Kappaleessa 5 esittelen pro gradu -tutkielmani keskeiset tulokset, jotka perustuvat haastattelemieni tai minulle kirjoittaneiden vanhempien kokemuksiin erosta, eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja perheasioiden sovitteluun osallistumisesta erotilanteessa. Raportoin tulokset tutkimuskysymysteni ja analyysivaiheessa luomieni pääteemojen kautta, alkaen erosta ja eron vaikutuksista vanhemmuuteen, päättyen perheasioiden sovitteluun ja yhteistyövanhemmuuden tukemiseen erotilanteessa. Jokainen teemaluku sisältää alaluokkia, joita kuvaan lyhyesti teemaotsikon alussa. Pääotsikoiden alla avaen lyhyesti itse pääteemaa ja alaotsikoiden alla tarkastelen temaattisia alaluokkia, jotka nousivat esiin analyysivaiheessa. Kursivoidut tekstikohdat ovat suoria lainauksia kirjoitus- ja haastatteluaineistostani, joita käytän tuloksia raportoitaessa analyysin konkretisoimiseksi. Aineisto-

otteet nostavat esiin vanhempien äänen ja lisäävät läpinäkyvyyttä ja aineiston tulkinnan luotettavuutta.

4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Luotettavuuden arviointi kuuluu luonnollisena osana tutkimuksen tekemiseen. Perinteisesti tutkimuksen luotettavuutta on arvioitu reliabiliuden ja validiuden käsitteillä. Nämä yleistettävyyttä ja toistettavuutta kuvaavat termit eivät kuitenkaan ole kaikkein parhaimmat laadullisessa tutkimuksessa. Niiden sijaan laadullinen tutkimus keskittyy itse tutkimusprosessiin ja tulosten luotettavuuden arviointiin. (Hirsjärvi ym. 2014, 231–233.) Luotettavuuden lisäämiseksi olen pyrkinyt kuvaamaan tutkielmani liittyvät kaikki vaiheet mahdollisimman tarkasti. Myös Hirsjärven ym. (2014, 232) toteavat, että tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkimuksen tarkka kuvaaminen. Aineiston tuottamisen olosuhteet täytyy kuvata totuudenmukaisesti ja yksiselitteisesti. Lisäksi analyysi ja siihen liittyvä luokittelun synty tulee avata lukijalle. Olen pyrkinyt avaamaan tutkielmani sisällönanalyysin mahdollisimman tarkasti ja lisäksi havainnollistanut analyysin etenemistä esimerkkitaulukon avulla. Olen pyrkinyt lisäämään tutkielmani tulosten luotettavuutta suorilla vanhempien kirjoituksista ja haastatteluista nostetuilla sitaateilla – mitään lisäämättä, mitään poistamatta tai muuttamatta lukuun ottamatta yksityiskohtia, jotka olen merkinnyt luvuissa (...). Tämä merkintä tarkoittaa sitä, että alkuperäisessä tekstissä on sellaista, mikä ei varsinaisesti tuo aineistolainaukseen lisäarvoa, mutta saattaa paljastaa kirjoittajaan tai haastateltavaan liittyvää yksityiskohtaisuutta tai tunnistettavuutta. Suorat aineistositaatit vanhempien kirjoituksissa rikastuttavat tulosten kerrontaa ja avaavat lukijoille aineiston sisältöä. Suorien aineistolainauksen avulla lukijat pääsevät paremmin kiinni siihen, mihin tutkija tulkintansa perustaa (Hirsjärvi ym. 2014, 233).

Yksi keskeisimmistä tutkimuseettisistä kysymyksistä on tutkittavien suoja. Tutkittavien on tiedettävä tutkimuksen tavoitteet ja mahdolliset riskit. Tutkittavien tulee olla mukana vapaaehtoisesti ja heillä on oikeus kieltäytyä tutkimuksesta, keskeyttää tutkimuksessa olonsa tai jälkikäteen kieltää itseä koskeva aineiston käyttö tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 155–157.) Tutkimukseeni osallistuneille vanhemmille on alusta asti, jo kirjoitus- ja haastattelupyynnötvaiheessa kerrottu aineiston käyttötarkoituksesta sekä kirjoittajien ja haastateltavien omista oikeuksista. Olen myös informoinut jokaista tutkimukseeni osallistuvaa tutkimuksen sisällöistä ja varmistanut heidän suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen. Tutkimukseeni osallistuminen on ollut täysin vapaaehtoista vanhemmille. Tutkittavien yksityisyyden suojaan liittyy olennaisesti myös

tutkimusaineiston suojaaminen, säilyttäminen ja hävittäminen. Olen kiinnittänyt erityistä huomiota tähän säilyttämällä tutkimusaineistoa lukitussa kaapissa kotonani siten, etteivät ulkopuoliset pääse siihen käsiksi. Heti litteroinnin jälkeen olen poistanut haastattelut tietokoneeltani ja tutkielman valmistumisen jälkeen lokakuussa 2022 aineisto on tuhottu kokonaan.

Kuula (2006, 201) ja Tuomi & Sarajärvi (2018, 128) korostavat hyvien tieteellisten toimintatapojen merkityksellisyyttä tutkimuksen teossa sekä muistuttavat tutkittavien suojaamisen ja anonymisoimisen tärkeydestä, joka on yksi eettisyyden perusperiaate. Olen suojannut kirjoitus- ja haastatteluaineistossa esiintyviä kirjoittajia ja haastateltavia noudattamalla näitä periaatteita. Olen poistanut kirjoitus- ja haastatteluaineistosta suorat tunnistetiedot, kuten henkilötiedot, taustatiedot sekä tunnistetiedot kunnista, jotka tuottavat palveluna perheasioiden sovittelua viivaavammalla ne yli. Tunnistamattomuuden varmistamiseksi en halua myöskään kertoa vanhemman sukupuolta, vaan puhun tuloksissa vanhemmasta. Olen halunnut olla täsmällinen anonymisoinnissa, sillä aineiston kirjoittajien tai haastateltavien tunnistaminen saattaisi olla mahdollista liian tarkkojen taustatietojen avulla.

Tutkija ei tiedä vielä tutkimuksen tekovaiheessa, mitkä aiheet tutkimuksen raportoinnin kannalta nousevat keskeisiksi. Tätä työstinkin tutkimuksen tekovaiheessa ja koin suurta ristiriitaa sen suhteen, miten saan kaiken mahdollisen tärkeän tiedon kirjoituksista ja haastatteluista puretuksi tutkimustuloksiin pysyen samaan aikaan uskollisena tutkimusaiheelle. Tavoitteenani on tuoda tutkimustuloksillani vanhempien kokemuksia esille niin selkeästi, että tuloksia voi ymmärtää ilman henkilökohtaista kokemusta aiheesta. Granfelt (1998, 32–33) mukaan tutkimuksen läpinäkyvyyttä voidaan parantaa lisäämällä ymmärrystä tilanteiden ja kontekstin mahdollisimman tarkalla kuvauksella sekä tuomalla esiin myös tutkijan omaa itsereflektointia. Tutkimukseeni osallistuneiden erovanhempien kertomuksissa näkyväksi tulikin oman erotarinan syvälinen reflektointi. Toivon, että olen pystynyt tutkijana välittämään tämän myös tutkimusraportistani.

Laadullista tutkimusta perutellaan usein sen eettisellä laadulla. Kuulan (2006, 35) mukaan tutkimusetiikan merkitys tulee huomioida läpi koko tutkimusprosessin tutkimuksen suunnittelusta raportin julkaisuun asti. Hyvien tieteellisten toimintatapojen seuraaminen toimii tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden parhaana takaajana. Tavoitteenani on ollut huomioida koko tutkimusprosessin ajan hyvät tieteelliset toimintatavat ja eettisyys. Olen pyrkinyt luotettavuuteen ja avoimuuteen aineiston hankinnan, analysoinnin ja tulosten esittämisen vaiheessa sekä yleisesti kirjoittamisessa ja muiden kirjoittajien ansioiden ja tulosten esittämisessä sekä lähteiden tarkassa

merkitsemisessä. Olen sitoutunut tutkimuksen teon eettisiin periaatteisiin tutkielmaprosessin alusta lähtien ja eettisten periaatteiden kunnioittaminen on ollut minulle itsestään selvää koko prosessin ajan. Eettinen pohdinta, tutkielman luotettavuus ja sen arviointi on ollut haastavaa. Koen, että tutkielmani on kuitenkin luotettava ja kokonaisuudessaan tutkielmani eettiset periaatteet ovat toteutuneet ja huomioitu läpi koko tutkielmaprosessin.

5 TUTKIMUSTULOKSET – ero, vanhemmuus ja perheasioiden sovittelu

Seuraavissa alaluvuissa avaan lähemmin tutkielmani keskeisiä tuloksia. Ensimmäisen teeman alle vastauksista nousi kolme temaattista luokkaansa. Ensimmäisenä alaluokkana vastauksista ilmeni, että vanhemmille eroamistavan vaikutus kokemuksiin eron jälkeisestä vanhemmuudesta oli ilmeinen. Vanhemmille, joille eroaminen on ollut yhteinen päätös, ja jotka ovat harkinneet eroa pitkään kokevat myös eron jälkeisen vanhemmuuden toteutumisen hyvänä ja yhteistyön toimivana lapsen asioissa eron jälkeen. Kun taas, mitä nopeampi ja yllätyksellisempi eropäätös oli ollut, sitä huonommin yhteisestä vanhemmuudesta päästiin sopimaan ja keskustelemaan. Toisena alaluokkana nousi esiin eroprosessina ja sen läpikäyminen. Jotta yhteinen eron jälkeinen vanhemmuus voisi olla mahdollista hyvän yhteistyövanhemmuuden merkitykselliseksi tekijäksi nousikin vanhemman oman eroprosessin läpikäyminen ja eron hyväksyminen. Kolmantena alaluokkana vastauksista ilmeni eron ja vanhemmuuden yhteenkietoutuminen sekä ajankulun merkitys. Vanhempien kokemuksiin vanhemmuudesta eron jälkeen vaikuttivat aika ja ajan kulun merkitys, miten ero oli tapahtunut sekä perheen yleinen tilanne ennen eroa. Vanhempien kertomuksissa näkyväksi tuli vanhemmuuden uudelleen muotoutuminen eron jälkeen, niin oman kuin toisenkin vanhemmuus. Erovanhemmuus kuvautuukin prosessina, joka muotoutuu uudelleen ja yhä uudelleen ajan myötä.

5.1 Eroamisen erilaiset tavat

Vanhempien kertomuksia kuunnellessani ja lukiessani halusin pysähtyä eroamisen tapaan ja aikaan ennen eroa, sillä vanhempien eropohdintojen ja eron työstämisen eriaikaisuus nousivat esiin vanhempien kertomuksissa selvästi. Vanhemmat halusivat kertoa myös eroonsa johtaneista syistä, elämästään ja perheen tilanteesta ennen eroa. Vanhemmat kertoivat kokemuksiin erilaisista eron tekemisen tavoista, kuinka eropäätöksiä ja eroilmoituksia pohditaan, miten eroajatuksista keskustellaan ja millä tavoin eroon valmistaudutaan. Vanhempien kertomuksissa ero, se miten kaikki lähti liikkeelle, alkoi myöhemmin jäsentämään koko tutkimustani.

Ero pitkän harkinnan tuloksena

Vanhemmat, jotka kertoivat harkinneensa ero pitkään, olivat aloitteentekijöitä myös parisuhteen päättämisessä ja eron vireille laitossa. Eroan pitkään pohtivat vanhemmat pohtivat parisuhteen päättymistä parisuhteeseen tyytymättömyyden vuoksi tai harkitsivat eroa toimimattoman yhteisen vanhemmuuden vuoksi. Molemmissa tilanteissa vanhemmat pohtivat eroa ja siitä johtuvia seurauksia lasten näkökulmasta käsin. Lisäksi pitkään eroa harkitsevia vanhempia yhdisti av(i)oliiton aikana päävastuun kantaminen perheen arjesta, lapsista ja kodin käytännön asioista.

Vanhempien kertomuksissa nousi esiin, kuinka parisuhteen kokeminen epätyytyttäväksi ja jollain tapaa vaillinaiseksi voi saada vanhemman miettimään eroa jo hyvin varhaisessa vaiheessa parisuhdetta. Vanhemmat kertoivat, että he olivat jo lähtökohtaisesti pohtineet parisuhteen järkevyyttä ja toimivuutta. Myös vuorovaikutusongelmat, kuten puhumattomuus ja riidat voivat lopulta sysätä eron liikkeelle. Kun vanhemmat kertoivat kokeneensa parisuhteensa epätyytyttäväksi jo pidemmän aikaa, oli kyse esimerkiksi puhumattomuudesta ja jatkuvista riidoista parisuhteessa. Lisäksi puolisoiden välinen erilaisuus, erilainen arvomaailma ja elämään asennoituminen ajoivat puoliset vähitellen erilleen. Vanhemmat kertoivat, kuinka parisuhteen erilaiset odotukset ja tulkinnat yhdessä olemisesta konkretisoituivat vähitellen.

Perheen koossa pysyminen oli osalle vanhemmista tärkeä arvo, joka laittoivat pohtimaan eroamista erityisesti lasten näkökulmasta. Tavoite kokonaisen perheen olemassaolosta ja omien lapsuuskokemusten esiin nouseminen vaikuttivat eropäätöksen pohdintaan. Kokonaisen perheen ideaalin tavoittelemisesta tulee elämää ja perhedynamiikkaa ohjaava arvo (Kääriäinen 2008, 38).

Mä oon itse eroperheestä, niin mulle on hirveen tärkeä, että olis se ydinperhe olemassa.

Parisuhteen toimimattomuuden lisäksi myös yhteisen vanhemmuuden toimimattomuus tai vanhemmuuden puute saa vanhemmat harkitsemaan eroa. Vanhemmat kertoivat, kuinka toimimaton parisuhde voi alkaa syömään yhteistä vanhemmuutta vähitellen. Lisäksi perhe-elämän ja parisuhteen näyttäytyminen lasten näkökulmasta jollain tapaa vinoutuneena sai vanhemmat harkitsemaan eroa. Vanhemmat pitivät eroa parempana vaihtoehtona kuin perhe-elämän jatkamisesta, jos perhe-elämä oli kovin erilaista kuin, mitä oli sen ajatellut olevan ja jos se oli ristiriidassa omiin arvoihin.

Mies oli ihan niin kuin pikkulapsi jossain asioissa. Ja minä ajattelin, että äitinä en kykene kasvattamaan vielä neljättä lasta. Et mulla oli jo kolme lasta ja se riittää minulle. Et mä tarvitsen nyt toisen aikuisen, en neljättä lasta. Ja silloin tää eropäätös tuli mulle, et tää yksi saa lähteä valitettavasti.

Parisuhteen päättämistä pitkään pohtineiden vanhempien kertomuksista nousi esiin, että päätöstä erosta ei tehdä harkitsemattomasti. Vanhemmat totesivat, ettei eroaminen ollut mikään impulsiivinen päätös, vaan ennemminkin pitkään, useita vuosia kestänyt pohdinta, johon oli myös haettu ja saatu ulkopuolista apua. Päätöstä erosta ei tehty perustelematta sitä itselle, puolisolle ja lapsille. Vanhemmat, jotka tekivät eroaan hitaasti, näkivät molempien vanhempien merkityksen tärkeänä lapsen elämässä ja lapsen yhteys kumpaankin vanhempaan haluttiin säilyttää erossa. Lapselle tarjottavasta ehjästä perheestä luopuminen oli arvovalintana raskas vanhemmille. ”Ehjän perheen eetos” vaihtui kuitenkin eron jälkeisen yhteisen vanhemmuuden rakentamiseen ja lapsen arjen uudelleen järjestämiseen erotilanteessa. Vanhempien kokemuksia kuvaa vanhempien omien tunteiden ja tarpeiden sekä lasten tunteiden ja tarpeiden välinen kaksijakoisuus.

Kun ero tapahtuu nopeasti tai yllättää

Osa vanhemmista, jotka kertoivat eron tapahtuneen nopeasti, kertoivat sen johtuneen puolison pettämisestä. Petetyksi tuleminen ja luottamuksen menettäminen herättivät vihaa ja tuntuivat raskailta vanhemmista. Tunnekuohu myös vaikeutti asioiden selvittämistä. Osa vanhemmista, jotka kertoivat eron tapahtuneen nopeasti, kuvasivat, kuinka ero ja perheen hajoaminen rikkoo koko elämän. Kun ero tapahtuu nopeasti, eikä kumpikaan vanhemmista ole varautunut eroon tai siitä aiheutuviin mahdollisiin reaktioihin, voi perheen tilanne olla jonkin aikaa hyvin kaoottinen. Joskus puolison äkillinen eroilmoitus saattaa saada elämänhallinnan hetkellisesti katoamaan.

Oltiin ihan tota perheenä, et ei ollut mitään, et ois jompikumpi ollut jotenki poissa, vaan oltiin siis ihan perheenä ja näin. Ja sitten tuli ero todella yhtäkkiä, niin kun, et ei ihan hyvin ollut mennyt ennen sitäkään, et ei todellakaan ollut hyvin mennyt, mutta sitten se lopullinen ero tuli keskellä yötä ihan yhtäkkiä. Mun mies siis sekos ja tuli vakavia mielenterveysongelmia.

Kun ero tapahtuu nopeasti, puuttuu siitä sopeutumisvaihe, jonka aikana vanhemmat pystyisivät sopeutumaan muuttuneeseen perhetilanteeseensa. Vanhempien kertomuksissa kuvautuu, että juuri eroamisen nopeus lisää haasteita muutoinkin vaikeassa, vahvoja tunteita ja minuutta

kyseenalaistavassa tilanteessa. Pelkästään jo tilanteeseen pysähtyminen ja sen selvittäminen, mitä puolisoiden parisuhteessa tapahtuu ja mitä on tapahtumassa, on jo yksistään iso tehtävä. Vielä, kun yritetään samaan aikaan ratkaista lasten hoitamiseen ja vanhemmuuden jatkumiseen liittyviä järjestelyjä, on se haasteellista erokriisissä, jossa vanhempien pitäisi pystyä yhtäaikaaisesti työntämään sivuun omat tunteensa ja näkemään oma roolinsa vanhempana.

Vanhemmat, jotka kuvasivat eroilmoituksen tulleen yllätyksenä, kertoivat parisuhteessa olleen vaikeuksia jo hyvin pitkään. Erosta oli saatettu puhua tai sillä oli saatettu uhkailla puolin ja toisin, mutta siitä huolimatta eroilmoitus yllätti toisen puolisoista. Vanhempien kertomuksissa yllätetyksi tuleminen laukaisi puolustautumisreaktion ja samalla se ruokkii katkeraa vihanpitoa yllättäjää kohtaan. Eroilla uhkailusta ja eropäätöksestä voi tulla myös parisuhteeseen eräänlainen vallankäytönväline. Vanhempien kertomuksissa kuvautuikin, että niin kauan, kun erolla vain uhkaillaan, valtataistelu on tasapainossa, mutta heti, kun ”erosta tulee totta” alkaa lapsiin tarrautuminen ja toisen vanhemman työntäminen mahdollisimman kauaksi lapsista.

Suhde oli ajoittain myrskyisä, riitoja ja henkistä väkivaltaa, toimimattomuutta. En nähnyt puolisoni käytöstä varsinaisesti ennen kuin erosimme... Tilanne alkoi kärjistyä, kun ex tajusi, että aion todella jättää hänet. Se tieto, jota hänellä minusta oli, heikkouksistani ja kolhuistani, hän alkoi käyttää niitä minua vastaan.

Se oli aika pian sen eron jälkeen, niin rupes olee sellasta ihan systemaattista kiusaamista ja mun lyttäämistä ja jatkuvaa arvostelua ja haukkumista, että äidistä halutaan eroon...

Vanhemmille, jotka kertoivat eron tulleen yllätyksenä, oli yhteistä se, että lapset olivat perheissä pääsääntöisesti pieniä, alle kouluikäisiä. Yllättäen jätetyksi tuleminen koettiin epäoikeudenmukaisena ja raskaana. Pienten lasten kanssa yksin jääminen koetteli luottamusta vanhemman omiin voimavaroihin ja vanhempien kertomuksissa toistuukin ihmetys lähtijän kyvystä jättää kaikki vanha ja vain kävellä pois. Eron yllätyksenä kohdanneet vanhemmat kertoivat myös yrityksistään saada tilanteeseen ulkopuolista ammattiapua. Parisuhdetta ja perhe-elämää korjaavat toimenpiteet olivat yrityksiä saada tilanne ennalleen tai laukeamaan ja parisuhde jatkumaan. Vanhemmille, joille eroilmoitus tuli jollain tavalla yllätyksenä oli yhteistä se, että heidän eroprosessinsa olivat olleet hyvin riitaisia. Vanhempien välisiltä riita- ja konfliktitilanteilta ei oltu pystytty välttymään erossa ja eron jälkeen. Vanhempien välit kuvautuvat hyvin tulehtuneina, eikä heillä ole keskusteluyhteyttä toisiinsa. He eivät pysty keskustelemaan tai sopimaan lapsiin liittyvistä

asioista yhdessä toisen vanhemman kanssa. Vanhempien tapauksessa vanhempien välinen konfliktitilanne on jatkunut jo useamman vuoden ajan ja konflikti on pitkittynyt. Lisäksi vanhemmat ovat olleet taistelemassa lastensa sopimusasioista oikeudessa useamman kerran.

5.2 Ero prosessina ja eron läpikäyminen

Ero on monitasoinen prosessi, alkaen puolisoiden eropohdinnasta ja päättyen erosta selviytymiseen. Eroprosessin työstäminen vaatii vanhemmilta paljon aikaa ja voimavaroja. Erokriisin ja eroon liittyvien tunteiden kohtaaminen, käsitteleminen ja läpikäyminen on tärkeää, jotta puolisoista pystyy irtaantumaan ja suuntaamaan katseen kohti uutta, vanhemmuudelle perustuvaa suhdetta. (Aaltonen 2019; Kiiski 2012; Kääriäinen 2008.) Eron ymmärrys vaatii irtaantumista entisestä puolisoista ennen kuin yhteinen vanhemmuus voi olla mahdollista. Irttautuminen entisestä puolisoista vihan ja surun kautta, kyky nähdä ero myös toisen kannalta antaa avaimet hyvään eron jälkeiseen vanhemmuuteen ja luo pohjan hyvälle yhteistyövanhemmuudelle. (Stolbow 2014, 211.)

Vanhempien kertomuksissa hyvän yhteistyövanhemmuuden yhdeksi merkitykselliseksi tekijäksi nousee vanhemman oman eroprosessin läpikäyminen ja eron hyväksyminen sekä ajankulun merkitys. Vanhemmat kertoivat eron prosessoinnista, ajan kulun merkityksestä, eroon liittyvistä tunteista ja omasta erosta selviytymisestä.

Omassa erotilanteessani kävimme asumuseron aikana hyvin paljon asioita läpi, puhuimme auki kaikkea sitä mikä oli johtanut vuosien aikana siihen tilanteeseen, jossa silloin elimme. Uskon, että tällä kaikella, kuten myös sillä, että annoimme eroprosessille aidosti aikaa, on ollut keskeinen merkitys sille, että eron jälkeen vanhemmuus on kohdallamme toteutunut näinkin hyvin.

Hyvä erovanhemmuus on mielestäni sellaista, että on hyväksynyt eron, eikä siihen liity katkeruutta toista osapuolta kohtaan tai tapahtuneita asioita kohtaan. Ettei kadu eroa tai kanna kaunaa toiselle, että on sinut tapahtuneiden asioiden ja ratkaisujen kanssa.

Vanhempien kertomuksissa kuvautuu, että tapahtuu ero sitten suunnitellusti tai äkillisesti, liittyä siihen aina myös stressiä. Castrèn (2009) onkin kuvannut eroa ristipaineena, johon sisältyy kaksi vastakkaista odotusta liittyen yksilön eheytymiseen ja vastuulliseen vanhemmuuteen. Tämä vaatii vanhemmalta eroon liittyvien asioiden kohtaamista, käsittelemistä ja läpikäymistä, jotta toipuminen

erosta olisi mahdollista. Ero onkin elämänvaihe, jossa moni vanhempi kaipaa ja tarvitsee tukea. Eronneen vanhemman on hyvä muistaa, että tukea voi saada myös ammatilaisilta ja viranomaisilta. Myös ystävät ja läheiset ihmissuhteet voivat muodostaa tärkeän tukiverkon vanhemmalle erossa ja erosta selviytymisessä.

Ystäväthän ne oli, mitkä eniten auttoi siinä ero- ja kriisitilanteessa.

Vanhempien kertomuksissa nousee esiin eroon liittyvien asioiden kohtaamisen, käsittelemisen ja läpikäymisen tärkeys. Kun erosta ei puhuta, eikä eroa käsitellä yhdessä, jää ilmaan paljon kysymyksiä ilman vastauksia ja kykyä ymmärtää toista vanhempaa. Myös yhteistyön tekeminen tuolloin toisen vanhemman kanssa vaikeutuu, eikä yhteistyövanhemmuutta ole mahdollista rakentaa. On tärkeää, että vanhempi kuitenkin käy itsensä kanssa eron läpi, vaikka ei voikaan saada kysymyksiin vastauksia toiselta vanhemmalta. Tällöin lakisääteiset sekä niitä täydentävät järjestöjen, seurakuntien ja yksityisten toimijoiden tuottamat eropalvelut voivat muodostaa tärkeän tukiverkon vanhemmalle erossa ja erosta selviytymisessä.

5.3 Eron ja vanhemmuuden yhteenkietoutuminen

Vanhempien kertomuksissa nousee esiin, kuinka ero ja vanhemmuus kietoutuvat tiiviisti yhteen. Jotta vanhemmuuden muuttumista erossa voidaan kuvata, pyysin vanhempia kertomaan, millaista vanhemmuus on ollut ennen eroa heidän perheessään ja millä tavoin vanhemmuus on muuttunut eron jälkeen. Millaiseksi vanhemmuus sitten muotoutui vanhempien kertomuksissa? Vanhemmat kertoivat kokemuksiaan vanhemmuudesta erossa ja eron jälkeen sekä oman vanhemmuutensa muuttumisesta. Vanhempien kertomuksissa nousee esiin kokemukset vanhemmuuden yksinäisyydestä, vanhemmuuden vahvistumisesta ja jaetusta vanhemmuudesta sekä vanhemmuuden konfliktisuudesta. Vanhempien kokemuksiin vanhemmuudesta vaikuttivat, eroamisen tapa, perheen yleinen tilanne sekä ajan kulun merkitys.

Vanhemmuuden yksinäisyys

Vanhemmat, joiden ero oli tapahtunut nopeasti tai yllättäen kertoivat kokeneensa vanhemmuutensa ajoittain yksinäiseksi eron jälkeen. Toisen vanhemman pois lähteminen perheen arjesta tuntui raskaalta. Varsinkin, jos puoliso oli lähtenyt yllättäen parisuhteesta, myös yksinäisyys tuntui

koettelevan enemmän. Vanhempana oleminen yksin on erilaista. Myös perhetilanne, jossa eroaminen on tapahtunut, vaikutti siihen, miten vanhemmuus koettiin eron jälkeen.

Et niin kauan, kun meillä oli se parisuhde, niin mulla oli sellanen, vaikkakin ehkä kuvitteellinenkin turva siinä olemassa, ja sit myös taloudellinen turvapaikka, vaikka hän aina jättikin mut niissä asioissa hyvin yksin, mutta silti siin oli sellanen kuvitelma, et kaikki on hyvin, et se hallinnantunne oli parempi. Et sitten, kun ero tuli, niin just se yksinäisyyden ja se kaikki, et se oli niin totaalinen sitten.

Mun oma vanhemmuus on eron jälkeen ehkä sillä lailla muuttunut, et mulle on sitä vastuunkantoo tullut vielä enemmän ja itsenäisyyttä siinä vanhemmuudessa väkisinkin. Et sen eron jälkeen se silleen korostu, et kun meidän välit tai kun hän irtisanoutu myös minusta, ettei hän halunnut olla munkaan kanssa tekemisissä... Et sit mä jäin yksin, ihan yksin niitten lasten kanssa.

Erityisesti, jos perheen arjesta pois muuttava vanhempi on ollut aktiivinen ja huolehtinut jokapäiväisistä toimista perheessä, hänen lähtemisensä oli iso asia. Osa vanhemmista kertoi, kuinka vanhemmuus ennen eroa oli ollut tasavertaista ja jaettua toisen vanhemman kanssa, mutta eron jälkeen vanhemmuussuhde muuttui jaetusta vanhemmuudesta yksinvanhemmuuteen. Vanhemmat kokivat eron jälkeisen vanhemmuuden muuttumisen yllättäen yksinhuoltajuudeksi hyvin raskaana.

Mun vanhemmuus eron jälkeen on muuttunut huomattavastikin, et kun ei oo toista vastuunkantajaa enää, et täytyy olla yksin vastuussa kaikesta, et kun ei oo ketään jakamassa sitä arkee ja sitä lasten hoitoo niin kun tässä ainakaan fyysisesti paikan päällä, et ehkä jossain etäämmällä, mutta ei enempää, niin se on muuttunut siinä vanhemmuudessa.

Ennen eroa mä sanoisin, et se on ollut ihan tasavertainen se meidän vanhemmuus ja sellanen, et molemmat ollaan hoidettu lasten asioita ja huolehdittu heistä puoliks ja puoliks. Mutta eron jälkeen, niin mä olen ollut vastuussa lapsista huomattavasti enemmän. Et se liittyy ihan siihen, et lasten isä meni pakkohoitoläheteellä psykiatrian osastolle, niin eihän enää sen jälkeen pystynyt luottamaan siihen, et hän on sataprosenttisesti isä...Et kylhän se päävastuu lapsista on nyt mulla.

Jaettu vanhemmuus ja vanhemmuuden vahvistuminen

Vanhemmat, jotka ovat päätyneet eroon pitkän pohdinnan tuloksena kertoivat, kuinka ero ja parisuhteen päättyminen voi antaa mahdollisuuden yhteisen vanhemmuuden vahvistumiseen ja jaettuun vanhemmuuteen. Toimimattomassa parisuhteessa vanhemmuus voi jäädä vain toisen vanhemman kannettavaksi. Vanhemmat kertoivat, kuinka eroaminen voi avata uusia mahdollisuuksia vanhemmuuden toteutumiselle. Ne vanhemmat, jotka olivat ottaneet vastuun koko perheen arjesta ja lapsista, löysivätkin eron jälkeen entisestä puolisostaan aivan uudenlaista tukea vanhemmuuden kysymyksissä. Vanhemmuuden jakaminen, entisen yksinäisen vanhemmuuden sijaan, tuntui hyvältä.

Kyllä se meidän vanhemmuussuhde on ehkä lähempänä sellaista tasa-arvoista vanhemmuutta nyt, kun mikä oli se lähtötilanne ennen eroa. Et se etäisyys on kyllä auttanut, et meidän keskinäiset ongelmat tai asiat miehenä ja naisena eivät vaikuta lasten asioihin tai kasvatukseen. Eli tällä hetkellä pystytään miehen kanssa puhumaan lapsiin liittyen ja nyt hän heti tarttuu konkreettisiin toimenpiteisiin. Et nyt en koe olevani yksin siinä vanhempana, et nyt mä tiedän, et kenelle voin soittaa ja jakaa sitä vanhemmuutta, kun haasteita tulee. Et siinä mielessä on todellakin muuttunut tää meidän yhteinen sävel.

Vanhempien kertomuksista nousee esiin, kuinka erossa ja parisuhteen päättyessä vanhempana olemisesta tulee eri tavalla tiedostettua. Omasta vanhemmuudestaan tietoisiksi tuleminen ja vanhemmuuden näkyväksi tuleminen herättää vanhemmissa kysymyksiä omasta roolistaan ja vastuustaan aikuisena, vanhempana ja kasvattajana. Vanhemmat kertoivat kokemuksiaan oman vanhemmuuden vahvistumisesta eron jälkeen, kuinka he vanhempina, yksilöinä ja aikuisina ovat vahvistuneet eron jälkeen.

Vanhemmuutta on joutunut miettimään todella paljon eron jälkeen uudelleen. Vanhemmuutta ajattelee nyt jotenkin kokonaisvaltaisemmin, on oppinut ymmärtämään, että äitiys on paljon muutakin kuin fyysistä läsnäoloa ja arvostamaan enemmän kaikkea muuta, mitä äitiys voi olla. Uskon oppineeni myös kuuntelemaan lastani ja hänen tarpeitaan entistä vahvemmin, kun on ollut pakko miettiä, miten lapsen arki järjestetään aidosti hänen etunsa, ei meidän vanhempien edun mukaisesti.

Vanhempien kertomuksissa nousee esiin yhteisen vanhemmuuden ja vanhemmuuden jatkumisen merkityksellisyys eron jälkeenkin. Hitaasti eroaan tehneet vanhemmat pystyivät näkemään toisen

vanhemman merkityksen lapsen elämässä eron jälkeenkin. Vanhemmat pystyivät myös muuttamaan suhtautumistapaansa toiseen vanhempaan ja yhteiseen vanhemmuuteen. Vanhempien kertomuksissa nouseekin esiin yhdenmukaisuutta eron jälkeisen vanhemmuuden toteuttamistavassa, kuin mitä Amato ym. (2011) ja Lamela ym. (2016) tuovat tutkimuksissaan esiin. Pitkään eroaan pohtineet vanhemmat kertovat hyvästä ja toimivasta yhteistyöstä, lasten asioista sopiminen sujuu ja vanhemmuutta hoidetaan yhdessä toista vanhempaa tukien - heidät voidaankin luokitella vakaiksi ja yhteistyötä tekeviksi vanhemmiksi. Vanhempien kertomuksissa korostuu yhteistyövanhemmuus ja luottamus toiseen vanhempaan erityisesti lapsiin liittyvissä asioissa. Amaton ym. (2011) ja Lamelan ym. (2016) mukaan vanhemmat, jotka omaavat vakaan ja yhteistyökykyisen vanhemmuustyylin suhtautuvat asioihin myönteisellä, yhteistyötoiminnallisella ja vastuullisella tavalla. Vanhemmat tarkastelevat asioita ensisijaisesti lapsen näkökulmasta, eikä vanhempien omista tarpeista lähtien. Vanhempien vuorovaikutus pohjautuu neuvotteluun ja toisen vanhemman huomioimiseen.

Vanhempien kertomuksissa nousee esiin, kuinka yhteisen vanhemmuuden toteutuminen eron jälkeen edellyttää oman vanhemmuuden tietoista pohdintaa sekä tilan ja mahdollisuuksien antamista myös toiselle vanhemmalle toteuttaa omaa ja yhteistä vanhemmuutta. Vanhemmat kertovat, kuinka eron jälkeisen vanhemmuuden eläminen ja hoitaminen vaatii toimivaa keskusteluyhteyttä toiseen vanhempaan sekä luottamusta toisen vanhemman vanhemmuuteen.

Kyllähän siinä tarvitaan se keskusteluyhteys ja sit sellanen luotto siihen, et luotetaan, et kaikki toimii. Et kun lapset ei oo tässä, niin mä luotan siihen, että kun ne on isällä, niin ne on hyvässä hoidossa ja asiat hoituu, ja hän huolehtii ne kouluun ja milloin minnekin. Et kyllä siinä pitää olla se luottamus vielä kanssa.

Kauppisen (2013) mukaan toimiva erovanhemmuus edellyttää vanhemmilta tietoisien päätösten tekemistä toimia yhteistyössä vanhempina eron jälkeen. Vanhemmat kertovat, kuinka yhteisen vanhemmuuden jatkuminen vaatii sen, että ymmärtää toisen vanhemman merkityksen lapselle erosta huolimatta. Vanhempien kertomuksissa vanhemmuuden pysyvyys ja sen oivaltaminen, ettei toisesta vanhemmasta päässytäkään eroon erossa, vaikka ehkä niin kuvitteli, on asia, joka vanhempien mukaan pitää vain hyväksyä.

Eihän se vanhemmuus tai se, että vanhemmat eroo, niin eihän se vanhemmuus siitä häviä mihinkään. Mutta se vaatii toki sitten niiltä vanhemmilta sit semmosen yhteisen tahtotilan.

Pitkään eroaan pohtineiden ja hitaasti eroaan tehneiden vanhempien kertomuksissa kuvautuu, kuinka eron jälkeen yhteisen vanhemmuuden rakentuminen vie aikaa – se vaatii vanhemman omien tunteiden laittamista syrjään, kykyä asettaa lapsi ja vanhemmuussuhde etusijalle, luottamusta toista vanhempaa kohtaan sekä halua tehdä yhteistyötä toisen vanhemman kanssa. Joskus yhteisen vanhemmuuden toteuttaminen arjessa ei kuitenkaan ole mahdollista eron jälkeen. Osa vanhemmista kertoo, että parisuhteen päättyminen on aiheuttanut myös vanhempien välisen kommunikaation ja vuorovaikutuksen päättymisen. Vanhemmat kertovat, että haluaisivat olla mukana lastensa elämässä ja tehdä yhteistyötä toisen vanhemman kanssa myös eron jälkeen. Vanhempien välit ovat kuitenkin hyvin tulehtuneet tällä hetkellä ja keskusteluyhteys on katkennut. Yhteistä vanhemmuutta on vaikeaa toteuttaa ilman yhteistä kieltä (Kääriäinen 2008, 96).

Vanhemmuuden konfliktisuus

Vanhemmille, joiden ero oli tapahtunut nopeasti tai yllättäen, ei yhteinen vanhemmuus ollut välttämättä itsestään selvää eron jälkeen, kun vanhemmuuden ja lasten asioista neuvoteltiin. Osa vanhemmista kertoi vanhempien keskinäisestä pitkään jatkuneesta ja yhä olemassa olevasta kommunikointivaikeudesta. Vuorovaikutuksen haasteet olivat olleet läsnä jo av(i)oliiton aikana ja eron jälkeenkin ne vaikuttivat vanhemmuuteen haitallisesti. Kun vanhempien välinen keskusteluyhteys ei toimi, vanhempien välinen kommunikaatio jää usein hyvin minimaaliseksi ja vain aivan pakolliset asiat hoidetaan yhdessä, kun lasten asioista on pakko sopia.

Et tällä hetkellä meillä ei ole minkäänlaista keskusteluyhteyttä, et keskustellaan ainoastaan pakolliset kummankin oman asianajan välityksellä.

Kahden vanhemman kertomuksissa nousee esiin vanhemman kokema viha toisen vanhemman taholta sekä kokemus kiusanteosta liittyen yhteiseen vanhemmuuteen ja lasten asioista sopimiseen. Vihan tunne toisen vanhemman suunnalta tuntuu vanhemmasta epäoikeudenmukaiselta, sillä vanhempi kokee puolisoiden parisuhteen asioiden olevan erillisiä vanhemmuudesta. Lisäksi vanhemmat kokevat, että myös lapset kärsivät siitä, että toinen vanhempi tekee kiusaa tahallaan. Kumpaakin vanhempaa yhdistää se, että he ovat olleet aloitteentekijöitä erossa ja he ovat tehneet lopullisen eropäätöksen.

Sit kun on keskenään niin huonot välit, niin hän haluaa mulle mahdollisimman paha. Et kaikki, mitä mä sanon, niin hän kääntää sen kaiken mua vastaan. Et saa olla tosi tarkkana, et mitä lasten isälle kertoo, et hän on sit heti kertomassa lapsille...

Yhdysvalloissa on kehitetty ajatus rinnakkaisesta vanhemmuudesta (parallel parenting), jossa vanhemmuus kuvautuu ikään kuin kahtena rinnakkaisena latuna. Ladut eivät koskaan kohtaa, mutta ne eivät myöskään erkane toisistaan kuin hetkittäin hyvin lyhyeksi aikaa. Jotkut korkean konfliktin vanhemmista pystyvät jatkamaan yhteistoimintaan perustuvaa vanhemmuutta, jossa vähennetään osapuolten välisen kommunikaation tarvetta, mutta molemmat vanhemmat ovat yhteisesti ja yhdessä mukana lapsen arjessa ja päätöksenteossa lapsen asioissa. Rinnakkainen vanhemmuus toteutetaan niin, että vanhemmat suunnittelevat ja sopivat yksityiskohtaisesti lapsen asioista. Sopimuksessa on tarkkoja määräyksiä, mihin kellonaikaan ja missä lapsi siirtyy kodista toiseen, mitä lapsella pitää olla mukana ja mitä tapahtuu, jos toinen vanhempi rikkoo sopimusta. Kaikista arkisista tilanteista on sovittu etukäteen, joten vanhempien välinen yhteydenpidon tarve on minimoitu. (Demo & Fine 2010; Johnston 2006; Elrod & Dale 2008.) Jos rajoittamalla vanhempien välistä kontaktia voidaan vähentää huomattavasti vanhempien välisiä ristiriitoja ja näin turvata paremmin myös lasten hyvinvointi erossa ja eron jälkeen, tulisiko hyvän yhteistyövanhemmuuden ideaalista luopua ja pohtia, voisiko joskus riittävän hyvää yhteistyövanhemmuutta olla myös rinnakkainen vanhemmuus.

5.4 Perheasioiden sovitteluun hakeutuminen

Seuraavaksi tarkastelen perheasioiden sovittelua erotilanteessa ja sovitteluun hakeutumista. Minua kiinnosti, miten ja millaisissa tilanteissa perheasioiden sovitteluun hakeudutaan ja millaisia toiveita vanhemmilla on sovitteluun osallistumisesta. Vanhempien kertomuksissa nousi esiin, että vanhemmat ovat hakeutuneet perheasioiden sovitteluun siinä vaiheessa, kun heidän parisuhteessaan ja/tai vanhemmuudessaan on ollut sellaisia haasteita, joita he eivät ole pystyneet keskenään ratkaisemaan. Lisäksi vanhemmat hakeutuivat sovitteluun, kun he eivät pystyneet sopimaan lapseen liittyvistä asioista keskenään. Kaikkia vanhempia yhdisti toive saada sovittua lasten asioista ja arjen järjestämisestä erotilanteessa. Lisäksi vanhemmat toivoivat perhe-elämän ja parisuhteen säilymistä, vanhemmilla oli myös itseen ja omaan vanhemmuuteen liittyviä toiveita sekä toiveita sovittelijalle.

Perheasioiden sovitteluun on mahdollista hakeutua, kun vanhemmat vasta harkitsevat eroa, ovat jo eronneet tai, keiden erosta on jo kulunut aikaa (Taskinen 2001; Karvinen-Niinikoski & Pelli 2010;

Haavisto ym. 2014). Tutkielmani vanhemmista osa oli ennen perheasioiden sovitteluun hakeutumista pohtinut eron mahdollisuutta joko yksin tai yhdessä puolison kanssa, ajatus erosta oli sanottu ääneen tai päätös erosta oli jo tehty. Vanhemmat, jotka olivat olleet aloitteentekijöitä erossa, olivat olleet aloitteentekijöitä myös sovitteluun hakeutumisessa. Osassa perheitä eroa vasta harkittiin, osassa erosta oli kulunut pari kuukautta ja osalla erosta oli jo aikaa useampi vuosi, jolloin sovittelun tarve syntyi lapsen tai vanhemman elämäntilanteen muutoksen vuoksi. Vanhempien kertomuksissa nousi esiin myös eroamisen tapa ja sen yhteys siihen, miten perheasioiden sovitteluun on hakeuduttu tai ohjaututtu. Vanhemmat, jotka ovat päätyneet eroon pitkän pohdinnan tuloksena, ovat hakeutuneet sovitteluun itse. Kun taas vanhemmat, joiden ero on tapahtunut nopeasti tai yllättäen, ovat ohjautuneet lastenvalvojan tai muun sosiaalityöntekijän kautta perheasioiden sovitteluun tai suoraan kärjäoikeuden tuomioistuinsovitteluun. Tietoa perheasioiden sovittelusta palveluna vanhemmat olivat saaneet netistä tai ystäviltään, jotka olivat vastaavanlaisessa elämän- ja erotilanteessa käyttäneet palvelua tai muita vastaavia eroauttamisen palveluja sekä lastenvalvojalta, kun vanhemmat olivat asioineet lastenvalvojan luona lapsen liittyvissä sopimusasioissa. Vaikka suurin osa vanhemmista oli saanut/löytänyt tietoa perheasioiden sovittelusta, osa vanhemmista koki, että tietoa perheasioiden sovittelusta palveluna ei ole riittävästi saatavana erotilanteessa. Vanhemmat toivoivat tiedon saamista sovittelusta ja muistakin eroperhepalveluista esimerkiksi neuvolan ja koulun kautta. Myös lastenvalvojat nähtiin tärkeässä roolissa sovittelutyöskentelyssä, kun vanhemmat neuvottelevat lasten arjen järjestämisestä erotilanteessa. Lisäksi toivottiin matalankynnyksen walk-in tyyppistä sovittelupalvelua.

Perheasioiden sovitteluun tulon syy

Pyysin vanhempia kertomaan perhetilanteestaan ennen perheasioiden sovitteluun hakeutumista, millainen tilanne perheessä on ollut ja miten he ovat päätyneet sovitteluun. Vanhemmat kertoivat perhe-elämään, parisuhteeseen ja/tai vanhemmuuteen liittyvistä haasteista ennen sovitteluun hakeutumista. Vanhemmat kertoivat, että heidän perheessään on sellaisia haasteita, joista he eivät puolisoina tai itse selviä. Vanhemmat kokivat yhteiseen vanhemmuuteen liittyvinä haasteina erilaiset näkemykset toimivasta perheestä, lasten hoidosta ja kasvatuksesta sekä yksin jäämisen vanhempana. Keskinäiseen parisuhteeseen liittyvinä haasteina vanhemmat kokivat ongelmat vuorovaikutuksessa, jatkuvat riidat ja parisuhteen toimimattomuuden. Parisuhteeseen ja vanhemmuuteen liittyvien haasteiden lisäksi vanhemmat ohjautuivat perheasioiden sovitteluun, kun he eivät pystyneet sopimaan lapsiin liittyvistä asioista keskenään. Vanhemmat halusivat sovitella lasten asumiseen, elatukseen,

tapaamiseen ja huoltoon liittyvistä asioista. Vanhemmat toivoivat myös yhteisten pelisääntöjen sopimista lasten asioissa.

Vanhempien kertomuksissa tulee näkyväksi, että perheasioiden sovitteluun hakeutumisessa on esillä voimakkaammin parisuhteeseen liittyvät ristiriidat, kun eroa harkitaan. Kun taas, mitä pidemmälle eroon päin liikutaan (harkinta-aika ja eroaminen) niin sitä enemmän lapsiin liittyvät sopimusasiat nousevat esiin perheasioiden sovitteluun tulon syinä. Eli siirrytään yhä enemmän parisuhteen asioista vanhemmuuden hoitamisen asioihin. Kun vanhemmat ovat jo eronneet ja erosta on kulunut jo aikaa, ovat lapsiin liittyvät tapaamissopimukset ja vanhempien kasvatuserimielisyydet enemmän esillä vanhempien kertomuksissa.

Vanhempien toiveet perheasioiden sovittelulle

Vanhemmat, jotka olivat harkinneet eron mahdollisuutta yksin tai yhdessä puolison kanssa ennen perheasioiden sovitteluun hakeutumista, toivoivat perhe-elämän ja parisuhteen säilymistä. Vanhemmat toivoivat, että perheasioiden sovittelulla voitaisiin estää ero, että tilanteen pystyisi vielä korjaamaan ja yhteisen perhe-elämän saisi pelastettua.

Olin jo valmis melkein siihen eroon henkisesti, en halunnut vielä erota, et mä luulin, et sen meidän parisuhteen vois vielä korjata. Mutta sitten, kun käytiin miehen kanssa yhdessä siellä perheneuvolassa ja se sovittelijakin osaa tehdä sellaisia kysymyksiä, joita en osannut tehdä miehelle ja minullekin itsellenikin, niin siinä ne toiveet, et sitä meidän perhettä voisi vielä pelastaa, niin aika nopeasti ne niin kun haihtui... eli sitten ne toiveet muuttui siitä yhdessäolosta yksinoloon. Et piti miettiä, miten taloudelliset asiat hoituu, miten just tää vanhemmuus hoituu, miten me saadaan asiat hoidettua isänä ja äitinä toisiamme kunnioittavasti.

Kaikkia perheasioiden sovitteluun osallistuneita vanhempia yhdisti toive, saada sovittua toisen vanhemman kanssa lapsen arjen järjestämisestä erotilanteessa, kuten lapsen asumiseen, elatukseen, tapaamiseen tai lapsen ja vanhemman väliseen yhteydenpitoon liittyvistä asioista. Lisäksi vanhemmat toivoivat voivansa sopia yhteisistä pelisäännöistä. Toiveena oli myös lasten huomioiminen erotilanteessa.

Mulla oli niin kun sellasii ajatuksii, että saadaan se lapsen asumisasia sovittua. Ja, et vois miettiä enemmän sit myös niitä asioita, että mitkä niin kun kiilaa tavallaan siinä meidän vanhemmuudessa.

Varmaan se, että lapset huomioidaan siinä ero- ja kriisitilanteessa, et otetaan huomioon se heidän etunsa, et se ei oo vaan sitä meidän aikuisten välistä riitelyä, vaan että siellä sovotellaan sitä asiaa sen takia, että se on lapsille paras lopputulos, niin se oli varmaan se kaikista olennaisin juttu.

Vanhemmat toivoivat sovittelutyöskentelyltä ja sovittelijalta tukea vanhempien väliseen vuorovaikutukseen. Vanhemmat kertoivat keskinäisistä kommunikaatio-ongelmista, jatkuvista riidoista ja puheyhteyden katkeamisesta. Vanhemmat toivoivat ulkopuolisen sovittelijan ohjaavan vanhempien välistä keskustelua, jotta asioista saadaan ja voidaan keskustella, syyttelyn kehän katkaisemista, kuulluksi tulemista ja puolison ajatusten kuulemista. Vanhemmilla oli myös itseen ja omaan vanhemmuuteen liittyviä toiveita perheasioiden sovittelulle. Vanhemmat toivoivat omien ajatusten jäsentämistä sovittelun avulla, oman itsensä eheytymistä ja oman vanhemmuuden vahvistumista. Vanhempien toiveet kumpusivat elämäntilanteeseen havahtumisesta ja halusta muutokseen. Kiiskan (2011) mukaan erotilanteessa puoliset/vanhemmat tekevät inventaariota heidän oman elämänsä ja itsensä suhteen, mikä jatkuu vielä sovitteluprosessin jälkeenkin. Inventaarion avulla luodaan uutta omakuvaa muuttuneessa elämäntilanteessa. Minäkäsitys, käsitys naiseudesta ja mieheydestä etsitään uudelleen eron tuoman kokemuspohjan kautta. Eroavat puoliset/vanhemmat joutuvat hakemaan uutta tapaa olla yhteydessä toisiinsa sekä toimia yhdessä ja erikseen yhteisten lasten vanhempina.

Mä halusin tietää, että mä oon riittävän hyvä ihminen... et tavallaan, kun... tai ehkä toinen oli päässyt jonkin verran mun ihon alle näissä lasten kasvatusasioissa tai kasvatuksellisissa ristiriidoissa, mitä meidän välillä oli ollut, et mä halusin päästä takaisin sille polulle, et mä olen oikealla linjalla, että mä olen riittävän hyvä kasvattaja ja vaikka mä ajattelenkin asioista hiukan erilailla kuin tämä ex-puoliso, niin siltikin mä vin saada aikaan niillä hyvää tulosta omille lapsilleni.

5.5 Perheasioiden sovittelu ja eron jälkeinen vanhemmuus

Tutkielmani toinen teema tarkastelee perheasioiden sovittelua ja eron jälkeistä vanhemmuutta – miten vanhemmat kertovat saadusta avusta suhteessa perhetilanteeseensa ja millainen merkitys perheasioiden sovittelulla on ollut vanhemmille. Minua kiinnostaa, millä tavoin perheasioiden sovittelu on tukenut vanhempien yhteistyövanhemmuuden rakentumista eron jälkeen. Yleisesti

vanhemmat ovat kokeneet perheasioiden sovittelulla palveluna olevan merkitystä vanhempien eron jälkeisen vanhemmuuden tukemisessa. Vanhempien vastauksissa merkityksellisiksi tekijöiksi nousevat: sovittelijan asiantuntijuus ja tuki, selkeät sopimukset lapsen asioissa ja yhteiset pelisäännöt sekä yhteistyövanhemmuuden elementit.

Sovittelijan asiantuntijuus ja tuki

Sovittelu tarjoaa yhteisen pöydän, jonka ääressä vanhemmat voivat keskustella parisuhteen ja vanhemmuuden kysymyksistä sekä sopia lapsen asioiden ja arjen järjestämisestä erotilanteessa. Sovittelijan tehtävänä on tukea vanhempia löytämään ratkaisuja niihin haasteisiin, joihin vanhemmat ovat tulleet hakemaan apua. (Haavisto ym. 2014, 14–15.) Vanhemmat kertovat saaneensa sovittelusta tukea asioihin, joista vanhemmat eivät ole pystyneet keskenään keskustelemaan ja sopimaan. Tähän liittyy keskeisesti myös ulkopuolisen sovittelijan tuki ja läsnäolo. Vanhemmat kuvaavat, kuinka sovitteliija on auttanut erokriisissä olevia vanhempia/puolisoita miettimään, mitä heille on tapahtunut ja miksi heidän parisuhteensa on ajautunut tilanteeseen, jossa he joutuvat harkitsemaan eroa. Sovittelu on mahdollistanut parisuhteeseen liittyvien kysymysten läpi käymisen, parisuhteen päättämisen ja eron työstämisen yhdessä sekä käytännön ja lasten asioista sopimisen erotilanteessa. Eroprosessin ja omien ajatusten työstäminen sovittelijan tuella on tukenut myös vanhempien eron jälkeisen vanhemmuussuhteen rakentumisen mahdollisuutta.

Vanhemmat saattavat ajatella, että vanhemmuuteni jatkuu, kuten ennenkin eron jälkeen. Tuolloin vakiintuneet ja vanhat roolit saattavat jäädä elämään, on myös vaikeaa ottaa itse vastuuta tai antaa toiselle tilaa. Sovittelun voidaankin ajatella olevan prosessi, jossa eroa edeltänyt vanhemmuus päivitetään vastaamaan uutta tilannetta. Sovittelu on myös arjen, niin lasten kuin vanhempienkin, uudelleenjärjestelyä ja yhteensovittamista lapsen tarpeita vastaavaksi. (Haavisto ym. 2014, 27.) Tutkielmani vanhemmat kertovat, että sovitteliija on auttanut heitä näkemään toisen vanhemman roolin ja merkityksen lasten elämässä ja näin vahvistanut vanhempien eron jälkeisen vanhemmuuden rakentumista. Vanhemmat kertovat, että sovittelijan vahva viesti vanhemmuuden jatkuvuudesta eron jälkeen on saanut vanhemmat pysähtymään ja auttamaan keskustelun kohdentumista lapseen ja lapsen tarpeisiin.

Siinä sovittelussa usein kysyttiin sellaisia kysymyksiä, että mitä mieltä isä on. Ja mä siinä havahduin, että enhän mä ollut kysynyt isältä, koska mä en odottanut, että sieltä tulee järkevä vastaus. Et siinä sovittelussa se sovitteliija herätteli sellaisia kysymyksiä lapsiin liittyen, et lapsilla

on myös toinen vanhempi, joka on yhtä vanhempi kuin minä itse, et mun ei tarvii tehdä asioita yksin. Ja sit mulle heräsi se ajatus, et lasten isä voisi osallistua enemmänkin... et se toinen vanhempi pitääkin ottaa mukaan kaikkiin näihin juttuihin.

Ainakin se oli niin kun tosi hyvä se viesti, kun se oli niin vahva, että se yhteinen vanhemmuus jatkuu, että siitä ei voi vaan niin kun hypätä sivuun... et siitä sai sellasta hyvää keskustelupohjaa sille, et miten vanhempien on hyvä niistä lasten asioista sopia keskenään, eikä vaan niin kun riidellä.

Sovittelun avainsanoja ovat vuoropuhelu ja kuuntelu (Brunila 2010, 24.) Vanhemmat kertovat, että sovittelija on pystynyt ohjaamaan keskustelun pois vanhempien keskinäisestä riitelystä ja syyttelystä. Kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen sekä kokemus hyvästä ja kunnioittavasta vuorovaikutuksesta toisen vanhemman kanssa nousivat merkityksellisiksi ja arvokkaiksi tekijöiksi vanhempien välisen yhteistyövanhemmuuden rakentumisessa.

Se oli ainakin hirveen tärkeätä, et siin on ulkopuolinen henkilö, et saadaan puhuttua ja keskusteltua asioista, et se ei mee sitä, mitä aina kahdestaan on sitä riitelyy. Et saatin keskusteltua asioista ja kyettiin sillai niin kun ihan hyvään yhteistyöhön, tai en tiä hyvään yhteistyöhön, mutta kyettiin keskustelemaan asioista sillai, että siinä on joku puolueeton henkilö paikalla.

Sovittelun ajatuksena on, että vanhemmilla itsellään on kädessään avaimet konfliktien ratkaisemiseen – sovittelijan tehtävänä puolestaan on olla avuksi tässä prosessissa (Haavisto ym. 2014, 25). Seuraava aineisto-ote kuvaa, kuinka sovittelulla voidaan parhaimmillaan estää vanhempien eroriitojen pitkittyminen ja edes auttaa vanhempien hyvän yhteistyövanhemmuuden rakentumista erotilanteessa.

Mulle oli tosi herättävä kokemus, kun se sovittelija sano siellä tuomioistuinsovittelussa, että jotkut vanhemmat oikeesti riitelee siellä oikeudessa siihen saakka, kunnes lapsi on 18-vuotias... niin se tavallaan herätti mut itsekin siihen, että eihän tässä voi olla oikeesti mitään sellasta asiaa tässä meidän perheessä, että tarviis ruveta väentämään näistä asioista niin kun niin pitkään.

Vanhempien kertomuksissa nousee esiin, että sovittelijan neutraalius ja puolueettomuus on tukenut vanhempien yhteistyövanhemmuuden rakentumista eron jälkeen. Sovittelijan läsnäolo on auttanut vanhempia keskustelun syntymisessä ja luonut vanhemmille turvallisen ilmapiirin kertoa omia ajatuksiaan ja näkemyksiään toiselle vanhemmalle sekä kuulla myös toisen vanhemman ajatuksia ja

näkemyksiä. Osa vanhemmista kertoo, etteivät he ole pystyneet aiemmin kertomaan omista ajatuksistaan toiselle vanhemmalle ja sovittelu on ollut ensimmäinen kerta eron jälkeen, kun vanhempi on saanut positiivisen kokemuksen hyvästä kohtaamisesta toisen vanhemman kanssa. Ihmisen yksi tärkeimmistä perustarpeista onkin kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi tuleminen.

Vaikka vanhemmat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä sovitteluun sekä kokevat sovittelijan roolin merkityksen tärkeänä osana eron jälkeisen vanhemmuuden tukena, tulee vanhempien kertomuksissa esiin myös toisenlaisia kokemuksia. Kaksi vanhempaa tuo esiin, että he eivät ole saaneet perheasioiden sovittelusta tukea itselleen vanhempana tai välineitä yhteisen vanhemmuuden toteuttamiseksi toisen vanhemman kanssa erotilanteessa. Perheasioiden sovittelu ei ole myöskään vaikuttanut yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa tai muuttanut vanhempien keskinäistä suhdetta. Vanhemmat olisivat toivoneet sovittelijoilta selkeämpää kannanottoa ja rajojen vetämistä toisen vanhemman käyttäytymiseen, narsistisuuden tunnistamista sekä huoltokiusaamisen ja vieraannuttamisen kriminalisoimista. Vanhempien kertomusten taustalla näkyi vanhempien tulehtunut tilanne, hoitamaton ero, keskinäisen luottamuksen ja arvostuksen puute, kyvyttömyys neuvotella ja sopia asioista, neuvottomuus ja toivottomuus. Syy ongelmiin nähtiin lähes poikkeuksetta toisessa vanhemmassa, joka ei ymmärtänyt, halunnut tai osannut elää eron jälkeistä vanhemmuutta. Parisuhteen ja eron vaikeissa vaiheissa syntyneet sekä lukkiutuneet käsitykset toisesta vanhemmasta olivat niin kielteisiä, ettei yhteistä tulkintaa ja näkemystä lapsen edusta ja sen mukaisista ratkaisuista syntynyt. Lisäksi näitä kahta vanhempaa yhdisti vanhempien parisuhteen taustalla olleet riidat, henkinen väkivalta ja parisuhteen toimimattomuus. Ajattelen, että sovittelijalta vaaditaankin erityistä asiantuntijuutta ja ammattitaitoa silloin kun, parisuhteeseen liittyy tai perheenjäsenten välillä on ollut väkivaltaa. Tuolloin sovittelijan on arvioitava, onko väkivalta este sovittelulle vai voiko sovittelu toteutua. Vaikka se, että parisuhteessa tai perheessä on jossain sen elämänvaiheessa ollut väkivaltaa, ei estä sovittelua automaattisesti, jos vanhemmat itse haluavat sovitteluun osallistua, on sovittelijan kuitenkin arvioitava, voiko sovitteluprosessin käynnistäminen laukaista väkivallan käyttöä perheenjäsenten välillä.

Selkeät sopimukset lapsen asioissa ja yhteiset pelisäännöt

Erotilanteessa lapsen etu on aina ensisijainen. Erotilanteessa vanhempien tulee pyrkiä hyvään yhteistyöhön toistensa kanssa ja tekemään lasta koskevat päätökset yhdessä lapsen etu ensisijaisesti huomioiden. Vanhempien tehtävänä on eron aikana ja eron jälkeen huolehtia lapsen hyvinvoinnista. Vanhempien tulee pystyä omasta erokriisistä huolimatta huolehtimaan lapsen hyvästä hoidosta ja

kasvatuksesta. Lapsen läheiset ihmissuhteet eivät saa katketa vanhempien eron vuoksi. Vanhempien tulee pystyä antamaan lapselle ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä, jota lapsi tarvitsee molemmilta vanhemmilta erossa. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361 1§; Kiiski 2012; Kääriäinen 2008.) Kun erokriisi on käynnissä vanhempien voi olla haastavaa huolehtia lapsen edun ensisijaisuudesta. Erotilanteessa perheasioiden sovittelun avulla voidaankin tukea vanhempia vanhemmuudessa sekä ratkaisemaan keskinäisiä ristiriitojaan ja näin turvaamaan lapsen edun mukaiset ratkaisut. (Pernu & Pohjola 2011, 22–27.) Tutkielmani kaikkien vanhempien kertomuksissa nousee esiin lapsen etu – ajatuksena, toiveena ja haluna - yhtenä tärkeänä hyvän eron jälkeisen vanhemmuuden elementtinä.

Erotilanteessa on ollut pakko miettiä, miten lapsen arki rakennetaan aidosti hänen etunsa, eikä meidän vanhempien edun mukaisesti.

Perheasioiden sovitteluun osallistuminen selkeytti sitä meidän välistä yhteistyötä... ja et, ne lapset on se ykkösjuuttu ja se heidän hyvinvointinsa, mihin pitää molempien keskittyä.

...että pystytään ajattelea sen lapsen asemasta niitä asioita ja et se on sen lapsen edunmukaista toimintaa, niin ehkä sellasta on se hyvä yhteistyövanhemmuus.

Erotilanteessa vanhempien, joilla on yhteisiä alaikäisiä lapsia, on hyvä sopia lapsen huoltajuudesta, asumisesta, tapaamisoikeudesta ja mahdollisista elatusmaksuista. Lapsiin liittyviä sopimusasioita säätelevät pääasiassa laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983), laki lapsen elatuksesta (704/1975) ja elatustukilaki (580/2002). Vanhemmat voivat laatia lasta koskevista asioista lainvoimaiset ja täytäntöönpanokelpoiset sopimukset kunnan lastenvalvojan luona. Vanhempien kertomuksissa hyvän eron jälkeisen vanhemmuuden ja vanhempien hyvän yhteistyön toteutumisen mahdollistaviksi tekijöiksi nousevat selkeät sopimukset lasten asioissa. Suurin osa vanhemmista on päätenyt eron jälkeen yhteishuoltoon ja he ovat käyneet laatimassa lapsen huollosta, asumisesta, tapaamisesta ja elatuksesta sopimukset lastenvalvojan luona. Yhteishuoltoon päätyneet vanhemmat ovat pääsääntöisesti säilyttäneet hyvät ja asialliset välit toisiinsa ja he pystyvät keskustelemaan ja sopimaan lapsiin liittyvistä asioista yhdessä. Lisäksi lapsen suhde kumpaankin vanhempaan on säilynyt yhteishuoltajuudessa erosta huolimatta.

Joskus vanhemmat kuitenkin tarvitsevat sovittelijan apua ja tukea päästäkseen yhteisymmärrykseen lapsen asioissa, jotta hyvä eron jälkeinen vanhemmuus ja yhteistyövanhemmuus olisi mahdollista.

Sovittelu tarjoaakin yhteisen pöydän, jonka ääressä pohtia vanhemmuuden kysymyksiä ja ratkoa lapsen arjen asioita (Haavisto ym. 2014, 26). Vanhempien kertomuksissa nousee esiin, kuinka sovittelu on mahdollistanut vanhemmille yhteisen pöydän äärellä kokoontumisen ja yhteisen keskustelun. Lisäksi yhteinen päätös asioista ja sopiminen lapsen asioista on auttanut vanhempia pitämään kiinni yhdessä sovituista asioista. Myös yhteistyö lapsen asioissa on ollut toimivampaa sovittelun jälkeen.

Meillä sovitteluun osallistuminen helpotti sitä meidän välistä yhteistyötä huomattavasti... Et tavallaan, kun se sovittelija ohjaa ne asiat menemään ensin oikeaan suuntaan, et me pystyttiin niistä yhdessä keskustelemaan ja asioista päättämään, niin sitten on sen jälkeen ollut helppo tavallaan elää sen mukaisesti. Et kyl se helpotti meidän elämää, et saatiin ne asiat sovittua ilman turhia pitkittyneitä oikeustaisteluja tai muuta.

Sovittelun ydinalueeksi muodostuu ennen kaikkea lapsi – lapsen arki ja lapsen tarpeet. Sovittelijan tehtävänä on ohjata vanhempia riitelyn ja syytösten sijaan kertomaan toinen toisilleen, mitä vanhemmat itse näkevät tärkeinä sopia lasten kannalta ja millä tavoin lasten kanssa voidaan toimia yhdessä vanhempina, vaikkakin erillään (Haavisto ym. 2014, 28–29). Vanhemmat kertovat, että he ovat saaneet sovittelijan avulla sovittua lapsen huollosta, asumisesta, tapaamisesta ja elatuksesta sekä yhteisistä pelisäännöistä liittyen lapsen kasvatukseen tai yhteydenpitoon. Lisäksi vanhemmat ovat saaneet sovittua erilaisiin arkisiin tilanteisiin käytännön toimintatapoja, miten esimerkiksi lasten vaihtotilanteet hoidetaan sujuvasti.

Siellä perheasiainneuvottelukeskuksessa oli semmonen keskustelu et, entä jos te erootte, niin mitä ne käytännönjärjestelyt sitten on... et, miten ne lapset ja asuminen ja kaikki sellanen sitten järjestetään. Niin siellä sitten yhdessä puhuttiin niistä ja oltiin me jo kotonakin puhuttu, et silleen molemmille oli selvää, et viikko-viikko systeemillä mennään.

Sen sovittelun jälkeen ei tarvinnut sopia enää niin paljoa asioista, kun ne oli niin kun paperilla. Et meidän ei tarvii yhteisesti kauheesti hoitaa asioita, muuta kuin lapsen harrastuksiin ja kouluun liittyvät asiat ja nekin menee oikeastaan aika puokkiin, et mä hoidan koulun ja isä hoitaa harrastuksen... et se sovittelu toi tavallaan sen, ettei tarvii niin kun vääntää yhtään mistään turhasta ylimääräisestä.

Vanhemmat, joiden keskinäiset välit ovat huonot ja, jotka kokevat yhteistyön tekemisen toisen vanhemman kanssa haastavana lapsen asioissa, ovat kuitenkin sovittelijan avulla pystyneet luomaan kommunikointitavan lapseen liittyvissä asioissa. Lasten asioista sopimiseen ja keskustelemiseen vanhemmat käyttävät viestejä, joko tekstiviestejä tai sähköpostia. Vanhempien kertomuksissa kuvautuu, että viestit ovat kommunikointitapana neutraali tapa sopia lapsen asioista toisen vanhemman kanssa.

Yhteistyövanhemmuuden elementit

Yksi perheasioiden sovittelun tärkeimmistä tehtävistä on eron jälkeisen vanhemmuuden rakentaminen. Sovittelun voikin nähdä synnytysprosessina – siinä synnytetään, luodaan ja rakennetaan eron jälkeistä vanhemmuutta. Eron jälkeen vanhempien tulee määritellä oma vanhemmuus uudelleen ja sopia, millaiseksi heidän keskinäinen vanhemmuussuhde ja työnjako muodostuvat. Lapsen paras toteutuu silloin kun, kumpikin vanhempi tukee toista vanhempana olemisessa. (Haavisto ym. 2014, 22.) Tutkielmani vanhemmat kertovat hyvän eron jälkeisen vanhemmuuden perustuvan toisen vanhemman kunnioittamiseen ja toisen vanhemmuuden tukemiseen. Vanhemmuus rakentuu vanhempien keskinäisen kunnioituksen ja hyväksynnän pohjalle sekä yhteistyön tekemiselle lasten asioissa erosta huolimatta. Hyvä eron jälkeinen vanhemmuus pohjautuu luottamukseen ja toisen vanhemman arvostamiseen.

Vanhemmuus tulee aidommin jaetuksi toisen vanhemman kanssa eron jälkeen. Toiseen vanhempaan on luotettava entistä vahvemmin ja hyväksyttävä se, ettei ole oikein arvostella tai pyrkiä vaikuttamaan toisen kasvatustapoihin tai tapoihin hoitaa arkea. Aiemmin yhdessä eläessä tavat olivat yhteisiä, sekoitus kummankin tavoista, eron jälkeen niin ei ole.

Tärkeää on, että pystyy luottamaan toiseen ja, että pystytään keskustelemaan ja sopimaan lapsen asioista aidosti yhdessä.

Vanhempien kertomuksissa hyvä eron jälkeinen vanhemmuus ja yhteistyövanhemmuus rakentuu vanhempien keskinäisen kunnioituksen ja arvoukset pohjalle. Vanhemmat hyväksyvät ja ymmärtävät kummankin vanhemman merkityksen lapsen elämässä sekä pyrkivät tukemaan myös lapsen suhdetta toiseen vanhempaan. Vanhemmat pyrkivät yhdessä neuvottelemalla löytämään lapsen kannalta parhaat ratkaisut ja sitoutuvat yhdessä tehtyihin ratkaisuihin. Vanhemmat luottavat toiseen vanhempaan lapseen liittyvissä asioissa. Joskus vanhempien välisen yhteistyön esteeksi voi kuitenkin

muodostua keskinäisen luottamuksen ja arvostuksen puute. Seuraava aineisto-ote kuvaa vanhemman kokemusta luottamuksen, arvostuksen ja keskinäisen kunnioituksen puutteesta.

Joskus harvoin, kun me puhutaan puhelimesta ja jos, mä otan jotain lapseen liittyvää puheeksi, niin musta tuntuu, että siellä toisessa päässä ei ole mitään luottamusta muhun. Et toivoisin, et ois sellaset luottavaiset välit, et toinen pystyis luottaa, et kun lapset tulee mun luo, niin mä hoidan mun lapset tai meidän lapset hyvin. Et ehkä se luottamus ja arvostus ois se, mistä se meidän toimiva yhteistyövanhemmuus lähtis.

Ehkä pahinta on se toisen jatkuva arvostelu ja epäkunnioitus, et kyllä ne estää sen meidän välisen yhteistyön.

Jotta hyvä yhteistyövanhemmuus eron jälkeen olisi mahdollista, on tärkeää, että vanhemmat pystyvät erottamaan parisuhteen ja vanhemmuuden toisistaan sekä rakentamaan uudenlaisen, vanhemmuudelle perustuvan yhteistyösuhteen toisiinsa (Beckemeyer & Coleman & Ganong 2014). Vanhempien kertomuksissa nousee esiin, että vanhemmat pitävät tärkeänä yhteisen vanhemmuuden jatkumista erosta huolimatta. Vanhemmat kertovat, että parisuhteen ja vanhemmuuden erottamiseen toisistaan kuuluu myös se, että ymmärtää toisen vanhemman merkityksen lapselle erosta huolimatta. Lisäksi vanhempien kertomuksissa nousee esiin vanhemman oman eroprosessin läpikäyminen, työstäminen ja hyväksyminen sekä vanhemmuuden ja parisuhteen erottaminen toisistaan, jotta yhteinen vanhemmuus eron jälkeen olisi mahdollista.

Hyvän erovanhemmuuden taustalla on tietenkin se, että on hyväksynyt eron, eikä siihen liity katkeruutta toista osapuolta tai tapahtuneita asioita kohtaan. Et asioita tulee ja menee ja ne pitää käsitellä ja ratkaista lapsen kohdalla edelleen aidosti yhdessä, vaikka yhteistä parisuhdetta ei enää olekaan.

Hyvä eron jälkeinen vanhemmuus ja toimiva yhteistyövanhemmuus vaatii vanhemmilta halua yhteistyön tekemiseen (Vanhemman opas 2020, 25). Vanhempien kertomuksissa nousee esiin, että hyvän yhteistyövanhemmuuden rakentuminen eron jälkeen edellyttää vanhemmilta avoimuutta toisiaan kohtaan sekä kykyä keskustella toisen kanssa rakentavasti. Keskustelujen käyminen ja yhteistyö toisen vanhemman kanssa voi olla joskus kuitenkin haastavaa eron tunnekuohuissa. Ja vaikka itse kykenee perustelemaan yhteistyön välttämättömyyden lasten asioissa ja näkemään oman toimintansa suhteessa toiseen vanhempaan, ei muutoksen tekeminen ole aina niin yksinkertaista.

Luottamuksen rakentaminen vanhemmuuden ympärille eron jälkeen on hidas prosessi, siksi hyvän ja toimivan yhteistyövanhemmuuden rakentumiselle on hyvä antaa aikaa (Kääriäinen 2008, 89, 94.) Vanhempien kertomuksissa eron jälkeinen hyvä yhteistyövanhemmuus rakentuu joustavuuden, sujuvan kommunikaation ja vanhempien välisen yhteistyön pohjalle.

Kyllähän siihen tarvitaan se keskusteluyhteys ja sit sellanen luotto siihen, et luotetaan. Et, kun lapset ei oo tässä, niin luotan siihen, että kun ne on isällä, niin ne on hyvässä hoidossa ja asiat hoituu, ja hän huolehtii ne kouluun ja milloin minnekin. Et kyl siinä pitää se luottamus toista kohtaan olla.

Vanhempien kertomuksissa kuvautuu ajan kulun merkitys – yhteistyövanhemmuuden rakentuminen vie aikaa. Lisäksi se vaatii omien tunteiden laittamista syrjään, kykyä asettaa lapsi ja vanhemmuussuhde etusijalle, luottamusta toista vanhempaa kohtaan sekä halua tehdä yhteistyötä toisen vanhemman kanssa.

Mun haavekuvassani se toimiva yhteistyövanhemmuus ois sellasta, et pystyis lapsiin liittyvissä asioissa olemaan yhteydessä toisiinsa, että se vuorovaikutus ois toisia tukevaa, et arvostetaan toisen näkemyksiä ja voidaan nostaa niitä omia näkemyksiä siihen toisen rinnalle. Ja, ettei tarviis sotkee niitä tunteita, niitä negatiivisia tunteita siihen, et pysyy se lapsen paras siinä... Et ihan vielä ei olla tässä, mutta tulevaisuudessa toivottavasti.

Tutkielmani kahdelle vanhemmalle yhteisen vanhemmuuden toteuttaminen arjessa ei kuitenkaan ole ollut mahdollista eron jälkeen. Parisuhteen päätyminen on aiheuttanut vanhempien välisen kommunikaation ja vuorovaikutuksen päättymisen. Keskusteluyhteys on katkennut ja vanhempien välit ovat hyvin tulehtuneita tällä hetkellä. Vanhempi kertoo, että hän haluaisi tehdä yhteistyötä toisen vanhemman kanssa myös eron jälkeen. Yhteistä vanhemmuutta on kuitenkin vaikea jatkaa ilman yhteistä kieltä.

Kun tarkastellaan hyvää eron jälkeistä vanhemmuutta ja sen rakentumisen mahdollisuutta eron jälkeen, yhdeksi merkitykselliseksi tekijäksi vanhempien kertomuksissa nousee vanhempien välisen riitojen ja konfliktitilanteiden välttäminen lapseen liittyvissä asioissa. Vanhemmat pitävät vanhempien joustamista, asioista keskustelemista ja sopimista yhdessä sekä lasten pitämistä erossa vanhempien välisistä riidoista tärkeänä hyvässä vanhemmuudessa eron jälkeen. Vanhempien välisissä konfliktitilanteissa vanhempien on hyvä pohtia, ajattelevatko he ensisijaisesti lapsen

hyvinvointia vai yrittävätkö he kostaa entiselle puolisolle. Vanhempien kertomuksissa nousee esiin vanhempien keskinäisten riitojen välttäminen lapseen liittyvissä asioissa sekä vanhempien keskinäisten välien säilyttämisen tärkeys erosta huolimatta.

Me olemme molemmat joustaneet toinen toistemme elämäntilanteiden tarpeissa ja huomioineet toinen toisiamme isommissa ja pienemmissä ratkaisuisissa. Molempien joustavuus on ollut yksi tärkeä tekijä, että eron jälkeinen vanhemmuus on kohdallamme onnistunut näinkin hyvin.

Lasten takia välien pitää pysyä sen verran hyvinä, et kyetään olemaan aikuisia erossa. Et viisas vanhempi unohtaa, ne entiset mahdolliset valtataistelut sen exän kanssa ja joustaa tarvittaessa.

Joskus vanhempien keskinäisiltä riita- ja konfliktitilanteilta ei kuitenkaan pystytä välttymään erossa ja eron jälkeen. Kahden vanhemman kertomuksissa nousee esiin vanhempien hyvin tulehtuneet välit sekä keskusteluyhteyden puuttuminen. Vanhemmat eivät pysty keskustelemaan tai sopimaan lapsiin liittyvistä asioista yhdessä toisen vanhemman kanssa. Kummankin vanhemman tapauksessa vanhempien välinen konfliktitilanne on jatkunut useamman vuoden ajan ja konflikti on pitkittynyt. Toinen vanhempi kertoo, että vanhempien väliset riidat ovat vaikuttaneet myös hänen omaan vanhemmuuteensa sekä vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen. Lisäksi vanhempien välinen jatkuva riitely on vaikuttanut haitallisesti myös vanhemman ja perheen lapsen hyvinvointiin.

Vanhemmuuttani varjostaa vakava huoltokiusaaminen, jota on jatkunut erosta alkaen nyt neljä ja puoli vuotta. Välillä on vaikeaa olla oma itsensä, koska tilanne on todella haastava ja se on johtanut sekä itseni että lapseni mielenterveyden järkkymiseen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämä pro gradu -tutkielma on antanut minulle mahdollisuuden tarkastella vanhempien kokemuksia erosta, vanhemmuudesta ja perheasioiden sovittelusta erotilanteessa. Tarkoitukseni oli selvittää, millaisia merkityksiä vanhemmuus saa erotilanteessa ja millä tavoin ero on vaikuttanut vanhempien kokemukseen vanhemmuudesta. Lisäksi halusin selvittää, millaisia kokemuksia vanhemmilla on perheasioiden sovittelusta ja yhteistyövanhemmuuden tukemisesta erotilanteessa. Tutkielman aineistona on käytetty kahden vanhemman kirjoituksia ja kahdeksan vanhemman teemahaastattelua. Tutkielman tuloksista käy ilmi, että jokaisen vanhemman kokemukset erosta, eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja perheasioiden sovittelusta ovat henkilökohtaisia ja ainutlaatuisia, mutta myös

yhteneväisyyksiä löytyy. Vaikka tutkielmani aineisto on suhteellisen pieni, eikä tutkielmasta saatua tietoa voida yleistää, voidaan asian ymmärrystä kuitenkin lisätä. Vanhempien kokemusten kautta olen halunnut saada asiakkaiden äänen kuuluviin, jotta perheasioiden sovittelutyötä voidaan jatkossa kehittää ennaltaehkäisevänä varhaisen tuen palveluna eroperheille.

Vanhempien vastauksissa ilmeni, että se, millaisena vanhemmat eron jälkeisen vanhemmuuden kokevat on yhteydessä eroamisen tapaan ja eroprosessin läpikäymiseen. Lisäksi näkyväksi tulivat eron ja vanhemmuuden tiivis yhteenkietoutuminen sekä ajan kulun merkitys. Kuten Kääriäisen (2008) tutkimuksessa myös tässä tutkielmassa vanhemmat kokivat eroamisen tavan olevan yhteydessä vanhempien eron jälkeisen vanhemmuuden kokemuksiin ja siihen, millaiseksi vanhempien välinen yhteistyösuhde lasten asioissa muovautuu eron jälkeen. Tutkielmani vanhemmat kuvasivat eroaan hyvin eri tavoin riippuen siitä, olivatko he itse olleet aktiivisia eropäätöksissään, olivatko he kokeneet eron yllätyksenä vai olivatko vanhemmat yhdessä pystyneet keskustelemaan ja suunnittelemaan eroaan ja parisuhteensa päättymistä. Vanhemmat, joiden ero oli tapahtunut yllättäen, nopeasti, shokkina tai vastentahtoisesti puolisoista kuvasivat yhteistyön toiseen vanhempaan olleen hankalaa eron alusta asti. Yhteistyösuhteen muodostumiseen toiseen vanhempaan vaikuttivat eron käsittelemättömyys yhdessä sekä erosta puhumattomuus. Vanhemmat, joiden eropäätös oli pitkän pohdinnan tulosta ja, jotka olivat eronneet yhteisestä päätöksestä tai vanhemmat, jotka olivat pystyneet laittamaan vanhemmuussuhteen oman parisuhteen edelle erossa, olivat pystyneet luomaan alusta asti tai ajan myötä toimivan yhteistyösuhteen toiseen vanhempaan lasten asioissa eron jälkeen. Vanhempien kertomuksissa korostuu vanhemman kyky asennoitua lapsen asemaan ja lapsen tarpeisiin. Kun taas nopeassa ja yllättävässä erotilanteessa vanhempien kertomuksissa korostuu voimakkaat tunteet, jolloin lasten edun esillä pitäminen on vaikeaa, vaikka siihen periaatteessa tahtoa löytyisikin. Kenenkään vanhemman kokemuksissa eroaminen ei vaikuttanut olevan vain yksinkertainen sopimiskysymys, vaan eroamiseen liittyi aina voimakkaita tunnekokemuksia, ristiriitoja, menneen parisuhteen ja perhe-elämän hyvästijättöjä ja myös yllätyksiä.

Kuten Kääriäisen (2008) ja Kauppisen (2013) tutkimuksissa myös tässä tutkielmassa vanhemmat kokivat, että eron jälkeen hyvän ja toimivan yhteistyövanhemmuuden rakentuminen vie aikaa. Tutkimustulosten mukaan kahden vanhemman yhteistyövanhemmuus on vasta kehittymässä – ero on ensin ollut vaikea elämänvaihe ja yhteistyö entisen puolison kanssa lasten asioissa on ollut haastavaa – nyt siinä on kuitenkin päästy hyvään orastavaan yhteistyövanhemmuussuhteen alkuun. Kahden vanhemman yhteistyö on ollut hyvää alusta alkaen – ero on tapahtunut kummankin vanhemman yhteisestä päätöksestä ja lasten asioista on voitu sopia yhdessä joustavasti. Neljän vanhemman

kohdalla yhteistyö vanhempien välille on kehittynyt ajan myötä eron jälkeen yhteistyötä tekemällä – erokriisin läpikäyminen ja pahimpien tunnekuohujen tasoittumisen jälkeen vanhemmat ovat pystyneet asialliseen yhteistyöhön lapsen asioissa toistensa kanssa, yhteistyövanhemmuuden kehittyminen on vaatinut kuitenkin aikaa. Kahden vanhemman välinen yhteistyösuhde eron jälkeen ei kuitenkaan ole mahdollistunut – toisessa vanhemmuussuhde on katkennut kokonaan ja toisessa vanhemmuussuhde uhkaa katketa yhteen perheen lapsista. Näitä kumpaakin yhdistää vanhempien välisen riita- ja konfliktitilanteen pitkittyminen – eroriita on kestänyt jo vuosia.

Kiisken (2011) tutkimuksesta kävi ilmi, että vaikka ero on usein stressiä tuottava elämäntapahtuma, niin ajan kuluessa eronneet vanhemmat kuitenkin selviytyvät pääsääntöisesti hyvin erosta. Myös tässä tutkielmassa vanhemmat ovat pääsääntöisesti selviytyneet hyvin erosta. Vanhemmat kuvaavat eroa, erosta selviytymistä ja eroon liittyviä tunteitaan kertomuksissaan. Vanhemmat kertovat, kuinka he ovat olleet kadoksissa, selviytyneet vain päivästä toiseen, tunteneet itsensä avuttomiksi ja voimattomiksi. Vähitellen vanhemmat ovat löytäneet itsensä eron jälkeen uudestaan. Vanhemmat ovat löytäneet itsetuntoa ja oman minän – he ovat voimaantuneet erosta. Vanhemmat ovat kohdanneet eron, käsitelleet eroon liittyvät tunteet, ajatukset ja tapahtumat sekä hyväksyneet eron ja jatkaneet elämässä eteenpäin. Kuten Kiisken (2011) tutkimuksessa myös tässä tutkielmassa vanhemmat kokivat, että erosta selviytymiseen kuuluu kuormittavien tunteiden käsittely ystävien ja läheisten sekä mahdollisten ammattiauttajien kanssa. Lisäksi vanhempien kertomuksissa nousee esiin tärkeänä tekijänä omasta jaksamisestaan huolehtiminen erossa ja eron jälkeen.

Kuten Amaton ym. (2011) ja Lamelan ym. (2016) ja Linnavuoren (2007) tutkimuksissa myös tässä tutkielmassa vanhempien kokemuksia eron jälkeisestä vanhemmuudesta tarkastelemalla oli löydettävissä kolme erilaista yhteistyövanhemmuustyyliä – *yhteistyökykyiset vanhemmat, yhteistyövanhemmuudesta irtisanoutuneet vanhemmat sekä toisiinsa sitoutumattomat ja riitelevät vanhemmat*. Tutkielmani vanhemmista seitsemän on onnistuneet luomaan tai on etenemässä kohti orastavaa hyvää ja toimivaa yhteistyövanhemmuussuhdetta. Vanhemmat kuvaavat keskinäisiä välejänsä hyviksi ja lasten asioista sopiminen sujuu. Vanhemmuutta hoidetaan toista vanhempaa kunnioittaen ja toisen vanhemmuutta tukien. Vanhempien kertomuksissa korostuu jaettu vanhemmuus ja luottamus toiseen vanhempaan erityisesti lasta koskevilla asioilla. Vanhemmat pystyvät näkemään toisen vanhemman merkityksen lapsen elämässä eron jälkeenkin. Lisäksi vanhemmat pystyivät myös muuttamaan suhtautumistapaansa toiseen vanhempaan ja yhteiseen vanhemmuuteen. Yhteistyökykyisiä vanhempia yhdisti yhteinen eropäätös tai ero pitkän pohdinnan tuloksena, eron läpikäyminen yhdessä ja erikseen sekä parisuhteen ja vanhemmuussuhteen

erottaminen toisistaan. Tutkielmani vanhemmista yksi on käytännössä lastensa yksinhuoltaja toisen vanhemman irtisanouduttua yhteisestä vanhemmuudesta eron jälkeen. Vanhempi on kokenut eron jälkeisen vanhemmuuden muuttumisen yllättäen yksihuoltajuudeksi hyvin raskaana. Tutkielmani kahden vanhemman kohdalla yhteisen vanhemmuuden toteutuminen arjessa ei ole ollut mahdollista eron jälkeen. Vanhempien kertomuksissa nousee esiin keskinäisen kommunikaation ja vuorovaikutuksen ongelmat, tulehtuneet välit, viha, toisen vanhemman mustamaalaaminen sekä vaikeus toteuttaa yhteistä vanhemmuutta ja sopia lasten asioista yhdessä eron jälkeen. Vanhemmat kuvautuvat yhteiseen vanhemmuuteen sitoutumattomina ja riitelevinä vanhempina. Yhteistyövanhemmuudesta irtisanoutuneita sekä toisiinsa sitoutumattomia ja riiteleviä vanhempia yhdistää nopeasti tai yllättäen tapahtunut ero, eron käsittelemättömyys yhdessä ja erosta puhumattomuus sekä vuorovaikutuksen ongelmat, jotka ovat olleet läsnä jo parisuhteen aikana ennen eroa.

Vanhemmat kokivat perheasioiden sovittelun palveluna pääsääntöisesti myönteisenä. Vanhemmat olivat hakeutuneet sovitteluun parisuhteeseen ja vanhemmuuteen liittyvissä haasteissa sekä lapsiin liittyvissä sopimusasioissa. Vanhempien kertomuksissa näkyväksi tuli myös eroamisen tavan yhteys siihen, miten sovitteluun oli hakeuduttu tai ohjaututtu. Vanhemmat, jotka olivat päätyneet eroon pitkän pohdinnan tuloksena, olivat hakeutuneet sovitteluun itse. Kun taas vanhemmat, joiden ero oli tapahtunut nopeasti tai yllättäen olivat ohjautuneet perheasioiden sovitteluun lastenvalvojan tai muun viranomaistahon kautta tai suoraan Käräjäoikeuden tuomioistuinsovitteluun. Tietoa perheasioiden sovittelusta palveluna vanhemmat olivat saaneet ystäviltään, jotka olivat vastaavanlaisessa elämäntilanteessa käyttäneet palvelua tai lastenvalvojalta, kun vanhemmat olivat asioineet lastenvalvojan luona lapseen liittyvissä sopimusasioissa tai netistä. Vaikka suurin osa vanhemmista oli löytänyt tietoa perheasioiden sovittelusta, osa vanhemmista koki, että tietoa sovittelusta palveluna ei ole riittävästi saatavana erotilanteessa, varsinkin kuntien omilta nettisivuilta palvelua oli usein vaikeaa löytää ja hahmottaa. Myös Fasper-hankkeessa (Haavisto ym. 2014) tehdyt havainnot sovittelupalveluiden pirstaleisuudesta, hahmottamisesta sekä kuntien vaihtelevasta tavasta organisoida perheasioiden sovittelua palveluna tukevat tutkielmani vanhempien kokemuksia perheasioiden sovittelusta palveluna. Tutkielmani vanhemmat toivoivat tiedon jakamista perheasioiden sovittelusta palveluna ja muistakin eroperhepalveluista esimerkiksi neuvolan ja koulun kautta perheille. Myös lastenvalvojat nähtiin tärkeässä roolissa tiedon jakajina ja itse sovittelutyöskentelyssä, kun vanhemmat neuvottelevat lasten arjen järjestämisestä erotilanteessa. Lisäksi vanhemmat toivoivat matalankynnyksen walk-in tyyppistä sovittelupalvelua, jonne olisi helppoa ja nopeaa mennä. Vanhempien kehittämis ehdotuksissa perheasioiden sovitteluun liittyen

korostui palveluun pääsyn helppous, nopeus sekä avun ja tuen oikea-aikaisuus. Ajattelen, että tulevaisuudessa matalankynnyksen walk-in tyyppistä sovittelupalvelua voitaisiinkin rakentaa hyvinvointialueiden perhekeskusten yhteyteen. Lisäksi tärkeää on hyödyntää kuntien ja kirkon perheasiainneuvottelukeskusten välistä yhteistyötä ja kolmannen sektorin työpanosta.

Kokemukset perheasioiden sovittelusta ja yhteistyövanhemmuuden tukemisesta erotilanteessa vanhemmille, paikantuu vanhempien vastauksissa: sovittelijan asiantuntijuuteen ja tukeen, lasten sopimusasioihin ja yhteisiin pelisääntöihin sekä yhteistyövanhemmuuden mahdollistaviin elementteihin. Ulkopuolisen sovittelijan tuki ja läsnäolo näkyy vanhempien kokemuksissa tuen saamisena asioihin, joista vanhemmat eivät ole pystyneet yhdessä keskustelemaan ja sopimaan erotilanteessa. Vanhemmat kokevat sovittelun mahdollistaneen parisuhteeseen liittyvien kysymysten läpikäymisen, parisuhteen päättämisen ja eron työstämisen yhdessä sekä käytännön ja lasten asioista sopimisen erotilanteessa. Sovittelijan neutraalius ja puolueettomuus on tukenut vanhempien yhteistyövanhemmuuden rakentumista, sovittelijan läsnäolo on auttanut vanhempia keskustelun synnyssä ja luonut turvallisen ilmapiirin vanhemmille ilmaista omia ajatuksiaan toiselle vanhemmalle sekä kuulla myös toisen vanhemman ajatuksia, sovittelija on ohjannut keskustelun pois vanhempien keskinäisestä riitelystä ja syyttelystä. Vaikka vanhemmat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä sovitteluun sekä kokivat sovittelijan roolin merkityksen tärkeänä osana eron jälkeisen vanhemmuuden tukena, tuli vanhempien kertomuksissa esiin myös toisenlaisia kokemuksia. Tutkielmani kaksi vanhempaa eivät koe saaneensa perheasioiden sovittelusta tukea itselleen vanhempana tai välineitä yhteisen vanhemmuuden toteuttamiseen toisen vanhemman kanssa erotilanteessa. Sovittelu ei ole myöskään vaikuttanut yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa tai muuttanut vanhempien keskinäistä suhdetta. Vanhemmat olisivat toivoneet sovittelijalta selkeämpää kannanottoa ja rajojen vetämistä toisen vanhemman käyttäytymiseen sekä narsistisuuden, vieraannuttamisen ja huoltokiusaaminen tunnistamista.

Useat tutkimukset (Taskinen 2001; Mahkonen 2008; Haavisto ym. 2014) painottavat, että yksi perheasioiden sovittelun tärkeimmistä tehtävistä on eron jälkeisen vanhemmuuden rakentaminen. Tutkielmani vanhemmat kertoivat, kuinka sovittelijan vahva viesti vanhemmuuden jatkuvuudesta eron jälkeen on saanut vanhemmat pysähtymään ja auttamaan keskustelun kohdentumista lapseen ja lapsen tarpeisiin. Vanhemmat kokivat sovittelijan ulkopuolisen tuen tärkeänä, jotta he saivat sovittua lapsen asioista ja lapsen arjen järjestämisestä erotilanteessa. Vanhemmat kertoivat, etteivät he olisi saaneet ilman sovittelijan tukea sovittua lasten asioista. Sovittelijan avulla vanhemmat saivat sovittua lapsen huollosta, asumisesta, tapaamisesta ja elatuksesta sekä yhteisistä pelisäännöistä liittyen lapsen

kasvatukseen ja yhteydenpitoon. Lisäksi vanhemmat saivat sovittua käytännön toiminnantapoja erilaisiin arkisiin tilanteisiin, kuten lasten vaihtotilanteiden hoitamiseen sujuvasti. Sovittelijan vahva viesti vanhemmuuden jatkuvuudesta eron jälkeen sai vanhemmat pysähtymään myös oman ja keskinäisen vanhemmuussuhteen äärelle. Vanhemmat kokivat hyvän eron jälkeisen vanhemmuuden muodostuvan vanhempien joustavuudesta konfliktitilanteissa – vanhemmat pyrkivät välttämään riitoja lapsen liittyvissä asioissa ja säilyttämään asiallisen suhteen toiseen vanhempaan erosta huolimatta. Lapsen edun huomioimisesta – eli lapsen tarpeiden asettamista ensisijaiseksi ja vanhempien omien tarpeiden sekä tunteiden asettamista toissijaiseksi. Vanhemmat kokevat hyvän eron jälkeisen vanhemmuuden rakentuvan vanhempien keskinäisen kunnioituksen ja hyväksynnän pohjalle sekä yhteistyön tekemiselle erosta huolimatta – keskeistä on luottamus ja toisen vanhemman arvostaminen. Keskeisiksi yhteistyövanhemmuuden mahdollistaviksi tekijöiksi vanhemmat kokevat eroprosessin läpikäymisen ja eron hyväksymisen sekä parisuhteen ja vanhemmuuden erottamisen toisistaan. Vanhemmat kokevat toimivan yhteistyövanhemmuuden rakentuvan toisen vanhemman kunnioittamisen, luottamuksen, yhteistyön ja avoimen vuorovaikutuksen pohjalle. Toimivan yhteistyövanhemmuuden liimana toimii halu tehdä yhteistyötä lapsen asioissa toisen vanhemman kanssa erosta huolimatta. Lisäksi vanhempien toimivaa yhteistyövanhemmuutta tukevat vanhempien yhteiseen sopimukseen perustuvat selkeät sopimukset lapsen asioissa.

Yhteenvedona tutkielman keskeisistä tuloksista käy ilmi, että onnistuneen hyvän yhteistyövanhemmuuden rakentuminen eron jälkeen on monen tekijän summa, ennen kaikkea se vaatii vanhemmilta sitoutuneisuutta yhteiseen vanhemmuuteen sekä halua tehdä yhteistyötä toisen vanhemman kanssa. Toimiva yhteistyövanhemmuus kuvautuu tilanteena, jossa vanhempien yhteinen halu, sitoutuneisuus vanhemmuuteen sekä luottamus toista vanhempaa kohtaan ovat mahdollistaneet vanhempien keskinäisen hyvän yhteistyön lapsen asioissa eron jälkeen. Tärkeäksi nousee myös perheasioiden sovittelun merkitys ja sen tehtävä eron jälkeisen vanhemmuuden rakentumisen mahdollistajana erotilanteessa. Sovittelijan ammattitaito saada vanhemmat katsomaan peruutuspeilin sijaan eteenpäin tulevaisuuteen sekä ratkaisemaan yhdessä, miten lapsen ja sitä kautta myös vanhempien arki järjestetään uudelleen eron jälkeen. Vaikka perheasioiden sovittelulla ei kaikkien vanhempien kohdalla pystytty rakentamaan toimivaa yhteistyövanhemmuutta erotilanteessa, on tutkielmani tuloksista silti nähtävissä myös sovittelun onnistuneet vaikutukset vanhempien eron jälkeisen vanhemmuuden tukemisessa ja tätä kautta sen positiiviset vaikutukset myös perheiden elämään.

Vaikka tutkielmani otos on hyvin pieni, eivätkä tulokset ole yleistettävissä, tulokset kuitenkin vahvistavat ymmärrystä eron jälkeisen vanhemmuuden sekä perheasioiden sovittelun merkityksen vaikuttavuudesta yhteistyövanhemmuuden rakentamisen mahdollistajana erotilanteessa – toimiva yhteistyövanhemmuus on mahdollista saavuttaa. Aineistosta saadut tulokset osoittavat, että perheasioiden sovittelulla palveluna on tärkeä oma paikka varhaisen tuen eroperhepalveluissa. Perheasioiden sovittelua tulisi jatkossa tutkia kuitenkin vielä laajemmin ja tätä ajatusta myös oma tutkielmani tukee. Kuten (Haavisto ym. 2014) ovat aiemmissa hankkeissa todenneet, kehittämistyötä tulisi tehdä valtakunnallisesti, jotta perheasioiden sovittelu yhdenvertaisena palveluna vakiintuisi kuntiin omaksi erilliseksi menettelykseen ja varhaisentuen palveluksi. Ajattelen, että kehittämistyön tueksi tarvitsemme palautetta myös vanhemmilta saadaksemme tietoa, miten sovittelupalveluita voidaan kehittää. Vaikka tutkielmani tulokset eivät saavuta laajaa tieteellistä merkitystä, ajattelen tutkielmani vahvistavan perheasioiden sovittelun tunnetuksi tekemistä varhaisen tuen ja matalankynnyksen eroperhepalveluna. Ennen kaikkea tutkielmani antaa mahdollisuuden vanhempien äänen kuulluksi tulemiselle.

Pyydytyt kirjoitukset ja teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä sopi hyvin asettamiini tutkimuskysymyksiin. Olen kokonaisuudessaan tyytyväinen tutkielmani aineistoon, sillä sain erovanhemmuuskertomuksista monipuolisia vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin, joten aineistosta oli mielestäni mahdollista tehdä luotettava analyysi. Tutkielmaa kirjoittaessani mietin, olisinko voinut hankkia lisäaineistoa tutkielman tueksi esimerkiksi haastattelemalla perheasioiden sovittelua tekeviä sosiaalityöntekijöitä. Tutkielman laajuus ja tutkimuskysymysten asettelu on kuitenkin rajattava, eikä kaikkea mahdollista saa mahdutettua yhteen tutkielmaan. Jatkotutkimuksen aiheeksi sopisi lapsen kuuleminen perheasioiden sovittelussa, millainen merkitys lasten mukaan otolla sovitteluun on yhteistyövanhemmuuden rakentumisen mahdollisuudelle erotilanteessa?

Suurin osa perheiden erotilanteista sujuu hyvin ja vanhemmat pystyvät sopimaan lasten asioista sekä löytävät uuden tavan toteuttaa eron jälkeistä vanhemmuutta ilman ristiriitoihin ajautumista. Jos vanhemmat kuitenkin ajautuvat konfliktiin erotilanteessa, perheasioiden sovittelu on tehokas keino tukea vanhempia sopimaan lasten arjen ja vanhemmuuden uudelleen järjestelyistä yhdessä. Ajattelen perheasioiden sovittelulla palveluna olevan myös yhteiskunnallisesti merkittävä rooli, erityisesti lapsen aseman turvaamisessa erotilanteessa. Perheasioiden sovittelulla on mahdollista tukea perheitä erotilanteessa, sovittelu on varhaisen tuen palvelua, ja myös ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä. Jotta perheasioiden sovittelulla voidaan saavuttaa tavoitteita ja tuloksia, joita sen avulla on mahdollista saavuttaa, ensisijaisen tärkeää on perheasioiden sovittelun vakiinnuttaminen kuntiin

omaksi erilliseksi palveluksi. Perheasioiden sovittelu tulee nähdä vaativana asiantuntijatyönä ja, jotta perheasioiden sovittelua voidaan toteuttaa laadukkaasti, edellyttää se osaavien sovittelijoiden kouluttamista. Perheasioiden sovittelun kehittämiseen tarvitaan myös resursseja, jotta lakisääteinen palvelu toteutuisi valtakunnallisesti yhdenvertaisena. Lisäksi tarvitaan alueellista koordinoitua, ettei sovittelua tuoteta hajanaisesti kunnissa ja tulevaisuudessa hyvinvointialueilla. Itse uskon vakaasti, että perheasioiden sovittelu systemaattisesti ja laadukkaasti tuotettuna, yhdenvertaisena ja oikea-aikaisena palveluna ennaltaehkäisee vanhempien eroriitoja ja myöhemmin niiden kärjistymistä tuomioistuimissa.

LÄHTEET

Aaltonen, A-K. 2015. Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa. Helsinki: Kauppakamari Oy.

Adrian, L. 2012. Mellem retssag og rundbordsamtale: retsmaeling i teori og praksis. Jurist og Okonomforbundets Forlag. Kobenhavn.

Afifi, T. & Huber, F. & Ohs, J. 2006. Parents and Adolescents Communication with Each Other About Divorce-Related Stressors and Its Impact on Their Ability to Cope Positively with the Divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, Vol. 45. The Pennsylvania State University.

Amato, P. R. & Kane, J. B. & Spencer, J. (2011) Reconsidering the "Good divorce". *Family Relations* 60 (5), 511–524. <http://www.onlinelibrary.wiley.com.ezproxy.jyu.fi/doi/10.1111/j.1741-3729.2011.00666.x/full> Viitattu 24.5.2022.

Antikainen, Mari (2007) Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalveluissa. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 148. Kuopio: Kuopion yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-0518-4/urn_isbn_978-951-27-0518-4.pdf Viitattu 5.9.2022.

Antikainen, M. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. 2009. Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalveluissa. Teoksessa Kääriäinen, A. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 194–218.

Askeland, G. A. & Payne, M. 1999. Authors and audiences: towards a sociology of case recording. *European Journal of Social Work*. Vol. 2. (1), 55–65.

Auvinen, M. 2002. Huoltoriita ja sosiaalitoimi. Teoksessa Litmala, M. (toim.): Lapsen asema erossa. Juva: WSOY, 111–168.

Auvinen, M. 2006. Huoltoriidat tuomioistuimissa. Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 271. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Avioliittolaki 411/1987. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234> Viitattu 22.9.2022.

Beckemeyer, J.J & Coleman, M. & Ganong, L.H. 2014. Postdivorce coparenting typologies and children's adjustment. *Family Relations* 63 (4), 526–527.

Bergman-Pyykkönen, M. & Haavisto, V. & Karvinen-Niinikoski, S. 2020. Perheasioiden sovittelun historia ja nykytila sosiaalihuollon osana. Teoksessa Moilanen, J. & Annola, J. & Satka, M. (toim.): Sosiaalityön käänneet. SoPhi. Jyväskylä. 141–169.

Bohannon, P. 1970. The Six Stations of Divorce. Teoksessa Bohannon, P. (toim.): Divorce and After. An Analysis of the Emotional and Social Problems of Divorce. Anchor Books, Garden City NY.

Broberg, M. & Hakovirta, M. 2009. Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen. Teoksessa Kääriäinen, A. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 123–139.

- Brunila, T. 2010. Sovittelu – tie tulevaisuuteen. Teoksessa Poikela, E. (toim.): Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Juva: PS-kustannus. 23–43.
- Castren, A-M. 2009. Mahtuuko ero perheeseen? Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa Jallinoja, R. (toim.): Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus. s. 106–145.
- Castren, A-M. & Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. 2019. Harvinaisesta ja kielletystä tavanomaiseksi ja hyväksytyksi: muuttuva kulttuurinen ymmärrys av(i)oerosta suomalaisessa yhteiskunnassa. Janus 4. https://trepo.tuni.fi/bistream/handle/10024/118941/harvinaisesta_ja_kielletysta_2019.pdf Viitattu 4.7.2022.
- Demo, D. & Fine, M. 2010. Beyond the Average Divorce. Sage Publications, Thousand Oak CA.
- Elrod, L. & Dale, M. 2008. Paradigm Shifts and Pendulum Swings in Child Custody. Family Law Quarterly. Vol. 42. 381–418.
- Ervasti, K. & Nylund, A. 2014. Konfliktin ratkaisu ja sovittelu. Porvoo: Bookwell.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Feinberg, M. 2003. The internal structure and ecological context of coparenting: A framework for research and intervention. Parenting: Science and practice. Volume 3. Number 2, 95–131.
- Forsberg, H. & Autonen-Vaaraniemi, L. (toim.) 2012. Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) 2003. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.
- Gottberg, E. 2012. Lapsen juridiset oikeudet. Teoksessa Kivitiie-Kallio, S. & Söderholm, A. (toim.): Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Bookwell Oy 2012. 48–61.
- Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Haavisto, V. & Bergman-Pyykkönen, M. & Karvinen-Niinikoski, S. 2016. Käsitteenmuodostus käytäntöjen kehittämisessä: tapausesimerkinä perheasioiden sovittelu. Teoksessa Satka, M. & Julkunen, I. & Kääriäinen, A. & Poikela, R. & Yliruka, L. & Muurinen, H. (toim.): Käytännöntutkimuksen taito. Unigrafia.
- Haavisto, V. & Bergman-Pyykkönen, M. & Karvinen-Niinikoski, S. 2014. Perheasioiden sovittelun uudet tuulet – havaintoja, mallinnuksia ja arvioita Fasper-hankkeen pohjalta. Helsinki: Unigrafia.
- Hakovirta, Miia (2006) Yksinhuoltajaäitien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkinavalinnat. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D, 45/2006. Helsinki: Väestöliitto. <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/f2446c2349788617271c2f2bce4142ee/1503767199/application/pdf/4421659/Yksinhuoltaja%C3%A4itien%20ty%C3%B6llisyys%20e-kirja.pdf> Viitattu 5.9.2022.

- Hakovirta, M. & Rantalaiho, M. 2009. Perhepolitiikka ja jaettu vanhemmuus. Teoksessa Kääriäinen, A. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Hakapaino Oy. 36–60.
- Hietanen, P. & Keinonen, V. & Kettunen, M. (toim.) 2019. Yhteistyövanhemmuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki: Punamusta.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2017. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hock, R. M. & Mooradian, J. K. 2013. Defining coparenting for social work practice: a critical interpretive synthesis. *Journal of Family Social Work* 16 (4), 314–331.
- Hokkanen, T. 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. *Jyväskylän yliopiston tutkimusjulkaisut, psykologia ja sosiaalinen tutkimus* 267. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hämäläinen, J. 2011. Kalliit erot. Selvitys huoltoriitojen kustannuksista. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Libris oy.
- Jallinoja, R. 2000. Perheen aika. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, R. 2006. Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jonhston, J. 2006. A Child-Centered Approach to High-Conflict and Domestic-Violence Families: Differential Assessment and Interventions. *Journal of Family Studies*. Vol. 12. 15–35.
- Juurikko, A. & Kalmari, H. 2016. Erotilanteen palveluilla kohti sovinnollisuutta. Suunnitelma kansallisen ja maakunnallisen toimeenpanon tueksi (projektisuunnitelma). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. <https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/15/article-977> Viitattu 16.9.2022.
- Kalmijn, M. 2015. Father-child relations after divorce in four European countries: patterns and determinants. *Comparative Population Studies* 40 (3), 251–276.
- Karttunen, R. 2010. Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Karvinen-Niinikoski, S. & Pelli, M. 2010. Perheasioiden sovittelu – riitelykulttuurista vastuulliseen osallisuuteen. Teoksessa Poikela, E. (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*. Ps-kustannus. Jyväskylä. 90–180.
- Kauppinen, Nina (2013) Eronjälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa. Turun yliopisto. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=60ceecbb-8026-47c1-8345-07641897ea96> Viitattu 24.8.2022.

Kiianmaa, K. 2008. Hyvä ero, uusi elämä. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Kiiski, J. 2012. Avioeron synnyttämät haasteet ja ongelmat. Teoksessa Kääriäinen, A. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.): Challenges of divorce, interventions and children. Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Ensi- ja turvakotienliiton julkaisu 39. Helsinki: Kariston kirjapaino Oy. 157–186.

Kiiski, J. 2011. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa – Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? Itä-Suomen yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0422-5/urn_isbn_978-952-61-0422-5.pdf Viitattu 24.5.2022.

Kinnunen, S. 2010. Kun tiet eroavat: elämää eron jälkeen. Kauniainen: Perussanoma Oy.

Koskela, R. 2009. Ero lapsiperheessä - Miten tukea lasta ja vanhempia? Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Paintek Pihlajamäki Oy.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kääriäinen, A. 2009. Ero haastaa vanhemmuuden. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Libris Oy.

Kääriäinen, A. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) 2012. Challenges of divorce, interventions and children. Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Ensi- ja turvakotienliiton julkaisu 39. Helsinki: Kariston kirjapaino Oy.

Kääriäinen, A. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. 2009. Ero, vanhemmuus eron jälkeen ja eroauttaminen tutkimuskohteina. Teoksessa Kääriäinen, A. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Hakapaino Oy. 11–16.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. HTL (361/1983) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361> Viitattu 22.8.2022.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. HTL (190/2019) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190> Viitattu 22.8.2022.

Lamela, D. & Figueiredo, B. 2011. Post-divorce representations of marital negotiation during marriage predict parenting alliance in newly divorced parents. Sexual and Relationship Therapy. 26 (2), 182–190.

Lamela, D. & Figueiredo, B. & Bastos, A. & Feinberg, M. 2016. Typologies of post-divorce coparenting and parental well-being, parenting quality and children's psychological adjustment. Child Psychiatry & Human Development. 47 (5), 716–728.

Linnanmäki, K. 2019. Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa. Helsinki: Alma Talent.

Linnavuori, H. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 313. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Mahkonen, S. 2008. Perhesovittelu. Selvitys avioliittolaisissa 1987 säädetyistä perheasioiden sovittelusta lähtökohtana lapsen aseman turvaaminen vanhempien erossa. Lastensuojelun keskusliiton Neuvo-projekti. http://www.lapsitieto.fi/prodo/files/2345/Perheasioiden_sovittelu_Sami_Mahkonen.pdf

Viitattu 22.9.2022.

Makkonen, A. 2009. Aikuisten kertomukset lapsena koetusta vanhempien erosta selviytymisestä. Teoksessa Kääriäinen, A. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 174–191.

Maksimainen, J. 2010. Parisuhde ja ero. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Mattila-Aalto, M. & Bergman-Pyykkönen, M. & Haavisto, V. & Karvinen-Niinikoski, S. 2012. Konfliktiteoreettinen näkökulma eroihin ja palvelujen kehittämiseen. Challenges of divorce, interventions and children. Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Ensi- ja turvakotienliiton julkaisu 39. Helsinki: Kariston kirjapaino Oy. 213–241.

McHale, J. P., Kuersten-Hogan, R., & Rao, N. 2004. Growing points for coparenting theory and research. Journal of Adult Development 11 (3), 221–234.

Moxnes, K. 2003. Risk factor in divorce: expectations by the children involved. Childhood, Vol. 10 (2), 131-146. <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/090756820301002002> Viitattu 20.5.2022.

Mykland, S. 2007. Hvorfor problemet er løsningen: rettsmeklingens innledende fase. Teoksessa Ravna, O. (toim.): Areal og Eiendom. Oslo. 467–482.

Nielsen, L. 2017. Re-examining the Research on Parental Conflict, Coparenting, and Custody Arrangements. Psychology Public Policy, and Law. 23 (2), 211–231.

Niemelä, S. & Kääriäinen, A. 2008. Millan isä ja äiti eroavat – miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Suomen kasvatus ja perheneuvontaliitto. Helsinki: Hakapaino Oy.

Nylund, A. & Ervasti, K. & Adrian, L. 2018. Nordic Meditation Research. Springer International Publishing, Cham. <https://hdl.handle.net/10138/240085> Viitattu 22.9.2022.

Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 12/2016. Ei niin suurta, ettei sopu sitä sovita. Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelunseurantaryhmän loppuraportti. Oikeusministeriö. Helsinki.

Paajanen, P. 2003. Parisuhde koetuksella, käsityksiä parisuhteesta ja sen purkautumisesta. Väestöntutkimuslaitos E 17. Helsinki: Väestöliitto.

Parkinson, L. 2011. Family Meditation. Appropriate Dispute Resolution in a New Family Justice System. Second edition. Bristol: Jordan Publishing Limited.

Parkinson, L. 2014. Family Meditation. Family Law. 3. Edition. Bristol: Jordan Publishing Limited.

Parkkisenniemi, L. 2017. Sovittelu perhe- ja lapsioikeudellisissa asioissa – kuinka lapsen etu toteutuu? Law Review 11 (1). Helsinki. 28–50.

Peltonen, L. & Haavisto, V. & Heinonen, H. & Elonheimo, H. 2022. Suomalaisen sovittelun tila ja mahdollisuudet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. Helsinki: Valtioneuvoston julkaisuarkisto. Valto. <https://www.julkaisut.valtioneuvosto.fi/suomalaisen-sovittelun-tila-ja-mahdollisuudet> Viitattu 22.9.2022.

Pernu, S. & Pohjola, M. 2011. Ero ja isyys. Opas eroperheiden kanssa työskenteleville. https://www.theseus.fi/bistream/handle/10024/34074/Ero_ja_isyys_opas_eroperheiden_kanssa_tyoskenteleville.pdf Viitattu 20.8.2022.

Pojjula, S. 2016. Lapsi ja kriisi – selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Pruuki, H. 2017. Hyvä ero lapsen ja nuoren näkökulmasta. Teoksessa Prruuki, H. & Sinkkonen, J. (toim.): Lapsi ja ero – eväitä eteenpäin. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitos D 38. Helsinki: Väestöliitto.

Roberts, M. 2008. Meditation in Family Disputes. Principles and Practice. Third Edition. Ashgate, Aldershot.

Rollie, S. 2010. Variations in Separation and Uncoupling. Teoksessa Demo, D.H. & Fine, M. A. Beyond the Average Divorce. Sage Publications, Thousand Oaks CA.

Sinkkonen, J. 2011. Kiintymyssuhteenäkökulma vanhempien avo- tai avioeroon. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.): Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY. s. 173–181.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P14> Viitattu 22.9.2022.

Stolbow, M. 2014. Erosta eteenpäin. Helsinki: WSOY.

Taskinen, S. (toim.) 1994. ”En ole katkera, mutta kuitenkin...” Avioerosta selviytyminen ja perheasioiden sovittelu. Stakes Raportteja 166. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Taskinen, S. (toim.) 1993. Itke vain sydämeihin. Tausta-aineistoa perheasioiden sovitteluun. Stakes Raportteja 84. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Taskinen, S. 2004. Lapsen etu erotilanteissa. Opas sosiaalitoimelle. STAKES, oppaita 46. Helsinki: STAKES.

Terävä, J. & Böök, M.L. 2019. Yhteistyövanhemmuus eron jälkeen – mitä, miksi ja miten? Teoksessa Hietanen, P. & Keinonen, V. & Kettunen, M. (toim.): Yhteistyövanhemmuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki: Punamusta.

Tolonen, H. & Linnamäki, K. 2020. Uudistunut lapsenhuoltolaki. Helsinki: Alma talent.

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Umehura, t. & Christoher, C. & Mann, T. & Jacobvitz, D. & Hazen, N. 2015. Coparenting Problems with Toddlers Predict Children’s Synptoms of Psychological Problems at Age 7. Child Psychiatry & Human Development. 46 (6), 981–1096

Valkama, U. 1991. Perheasioiden sovittelu: Jääne vai uusi mahdollisuus. Sosiaali- ja terveyshallitus.

Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Vanhemman opas 2020. Tietoa ja tukea lapsiperheen eroon. Ensi- ja turvakotien liitto. http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/vanhemman_opas/pdf/Vanhemman_opas_2014.pdf Viitattu 24.5.2022.

Vanhemmuussuunnitelma 2017. Lapsen arki eron jälkeen. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm-fi/documents/1271139/4816712/Vanhemmuussuunnitelma+osa+1+Tietoa+vanhemmille> Viitattu 22.8.2022.

Vindelov, V. 1997. Konflikt, tvist og mægling – konfliktløsning ved forhandling. Akademisk Forlag. København.

Vindelov, V. 2013. Konfliktmægling. En reflektiv model. 3. reviderede udgave. Jurist og Økonomforbundets Forlag. København.

LIITE 1. Kirjoituspyyntö perheasioiden sovitteluun erotilanteessa osallistuneelle vanhemmalle

Haluaisitko jakaa kokemuksiasi ja osallistua tutkimukseen? Olen Tampereen yliopiston sosiaalityön opiskelija ja *teen Pro gradu – tutkielmaa aiheesta ”Perheasioiden sovittelu – avain hyvään yhteistyövanhemmuuteen eron jälkeen?”* Mielenkiintoni tutkia aihetta on henkilökohtainen, josta myös minulla on kokemusta. Ajattelen, että on tärkeää saada kuuluviin niiden vanhempien ääni, jotka ovat kokeneet eron sekä lasten arjen ja vanhemmuuden rakentamisen uudelleen eron jälkeen. Sinun kokemuksesi on tärkeä!

Pyydän Sinua kirjoittamaan vapaamuotoisesti, omalla tyylilläsi ajatuksiasi ja kokemuksiasi eron jälkeisestä vanhemmuudesta sekä perheasioiden sovitteluun osallistumisesta. Voit halutessasi käyttää apuna seuraavia kysymyksiä:

- Miten vanhemmuutesi on muuttunut eron jälkeen?
- Miten aikuisten ja lasten vuorovaikutus on muotoutunut eron jälkeen?
- Millaista sinusta on hyvä erovanhemmuus?
- Onko tasa-arvoinen vanhemmuus mahdollista eron jälkeen?
- Millaisia toiveita/ajatuksia sinulla on ollut perheasioiden sovittelusta sekä siihen osallistumisesta?
- Millaista apua ja tukea olet saanut perheasioiden sovittelusta itsellesi vanhempana?
- Millaisia keinoja/välineitä olet saanut perheasioiden sovittelusta yhteistyövanhemmuuden toteuttamiseksi?
- Miten perheasioiden sovitteluun osallistuminen on vaikuttanut yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa?
- Muuttiko perheasioiden sovitteluun osallistuminen suhdettanne vanhempina?

Voit kirjoittaa anonymisti, nimimerkillä tai omalla nimelläsi. **Toivon, että kerrot kirjoituksessasi kuitenkin ikäsi, sukupuolesi, koska olet eronnut, kenen järjestämään perheasioiden sovitteluun olet osallistunut** (esim. perheneuvolan, lastenvalvojan, kirkon perheneuvonnan eli perheasiainneuvottelukeskukseen, tuomioistuimen, Lahden ensi- ja turvakoti ry:n eroperhepalveluiden) ja oletko itse ottanut yhteyttä perheasioiden sovitteluun vai onko joku muu ohjannut sinut sovitteluun.

Käsittelen kirjoitustasi luottamuksellisesti ja anonymisti sekä noudatan tutkimuksen teon eettisiä periaatteita. Tutkielmassa käytetään sitaatteja kirjoituksista siten, ettei kirjoittajaa pysty tunnistamaan. **Tähän tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista.**

Jos päätät osallistua tutkimukseeni, toivon, että lähetät minulle kirjoituksesi sähköpostiini heidi.laine@tuni.fi tai kirjeenä tutkimukseni ohjaajan, professori Hannele Forsbergin osoitteeseen Hannele Forsberg, SOC, Kalevantie 5, 33014 Tampereen yliopisto 15.8.2020 mennessä. Valmis Pro gradu -tutkielma ilmestyy julkisena raporttina internetissä hyväksymisen jälkeen todennäköisesti jouluna 2020 tai alkuvuodesta 2021.

Mikäli sinua jäi jokin asia askarruttamaan, ota yhteyttä. Vastaan mielelläni lisäkysymyksiin!

Ystävällisesti,

Heidi Laine, Tampereen yliopisto, heidi.laine@tuni.fi

LIITE 2. Haastattelupyyntö perheasioiden sovitteluun erotilanteessa osallistuneelle vanhemmalle

Olen Tampereen yliopiston sosiaalityön opiskelija ja teen Pro gradu -tutkielmaa aiheesta ”Perheasioiden sovittelu – avain hyvään yhteistyövanhemmuuteen eron jälkeen?” Ajattelen, että on tärkeää saada kuuluviin niiden vanhempien ääni, jotka ovat kokeneet eron sekä lasten arjen ja vanhemmuuden rakentamisen uudelleen eron jälkeen. Sinun kokemuksesi on tärkeä!

Toteutan tutkimukseni puhelinhaastatteluna, jossa haastattelen vanhempia heidän ajatuksistaan ja kokemuksistaan eron jälkeisestä vanhemmuudesta sekä perheasioiden sovitteluun osallistumisesta. **Voit halutessasi pohtia jo seuraavia kysymyksiä:**

- Miten vanhemmuutesi on muuttunut eron jälkeen?
- Miten aikuisten ja lasten vuorovaikutus on muotoutunut eron jälkeen?
- Millaista sinusta on hyvä erovanhemmuus?
- Onko tasa-arvoinen vanhemmuus mahdollista eron jälkeen?
- Millaisia toiveita/ajatuksia sinulla on ollut perheasioiden sovittelusta sekä siihen osallistumisesta?
- Millaista apua ja tukea olet saanut perheasioiden sovittelusta itsellesi vanhempana?
- Millaisia keinoja/välineitä olet saanut perheasioiden sovittelusta yhteistyövanhemmuuden toteuttamiseksi?
- Miten perheasioiden sovitteluun osallistuminen on vaikuttanut yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa?
- Onko perheasioiden sovitteluun osallistuminen muuttanut suhdettanne vanhempina?

Puhelinhaastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan ja kaikki haastatteluihin liittyvä tieto säilytetään siten, että vain tutkielman tekijällä on pääsy aineistoon. Aineisto hävitetään Pro gradu -tutkielman valmistumisen jälkeen. Haastateltaviin liittyvät tunnistetiedot, kuten nimet ja paikkakunnat häivytetään, jotta yksittäisiä haastateltavia ei ole mahdollista tunnistaa tutkielmasta.

Jos päätät osallistua tutkimukseeni, toivon, että otat minuun yhteyttä 15.8.2020 mennessä. Mikäli sinulle tulee kysyttävää Pro gradu -tutkielmaan liittyvistä asioista, voit olla minuun yhteydessä joko puhelimitse tai sähköpostitse.

Heidi Laine
Sosiaalityön maisteriopiskelija
Tampereen yliopisto
heidi.laine@tuni.fi

Alla suostumuspyyntö haastatteluun osallistumisestasi.

Suostumus

Haluan osallistua haastatteluun osana Pro gradu -tutkielmaa aiheesta ”Perheasioiden sovittelu – avain hyvään yhteistyövanhemmuuteen eron jälkeen?” Haastattelutieto säilytetään siten, että vain tutkijalla on pääsy aineistoon ja yksityisyyteni suojataan poistamalla aineistosta tunnistetietoni.

Aika ja paikka

Allekirjoitus

LIITE 3. Esimerkki sisällön analyysistä liittyen tutkimuskysymykseen 1. sekä rajattuun teemaan ”vanhemmuus erossa ja eron jälkeen”.

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
<p>”Et niin kauan, kun meillä oli se parisuhde, niin mulla oli sellanen, vaikkakin ehkä kuvitteellinenkin turva siinä olemassa, vaikka hän jättikin mut niissä asioissa hyvin yksin. Et sitten, kun ero tuli, niin just se yksinäisyys ja se kaikki oli niin totaalinen sitten.”</p> <p>”Et sen eron jälkeen se niin kun korostu, et kun hän irtisanoutu myös minusta, ettei hän halunnut olla munkaan kanssa missään tekemisissä... et sit mä jäin yksin, ihan yksin niitten lasten kanssa.”</p> <p>”Mun vanhemmuus eron jälkeen on muuttunut huomattavasti, et kun ei oo enää toista vastuunkantajaa siinä, et täytyy olla yksin vastuussa kaikesta.”</p>	<p>Kuvitteellinen turva</p> <p>Yksin jääminen</p> <p>Yksin vastuussa kaikesta</p> <p>Vanhemmuuden muuttuminen</p>	<p>Vanhemmuuden yksinäisyys</p>	
<p>”Kyllä se meidän vanhemmuussuhde on ehkä lähempänä sellaista tasa-arvoista vanhemmuutta nyt, kun mikä oli se lähtötilanne ennen eroa.”</p> <p>”Meillä on lasten kasvatust asiat näissä neljässä vuodessa jonkin verran muuttunut, eli mies on oikeasti kasvanut isäksi, et tää asia on silleen positiivisesti muuttunut.”</p> <p>”Eihän se vanhemmuus tai se, että vanhemmat eroo, niin eihän se vanhemmuus siitä häviä mihinkään.”</p>	<p>Tasa-arvoinen vanhemmuus</p> <p>Isäksi kasvaminen ja vanhemmuuden jakaminen</p> <p>Vanhemmuuden säilyminen erosta huolimatta</p>	<p>Jaettu vanhemmuus ja vanhemmuuden vahvistuminen</p>	<p>Eron ja vanhemmuuden yhteenkietouminen sekä ajankulun merkitys</p>
<p>”Tällä hetkellä meillä ei ole minkäänlaista keskusteluyhteyttä, et keskustellaan ainoastaan kummankin oman asianajajan välityksellä.”</p> <p>”Yhteydenpito meidän vanhempien välillä on vähäistä, mistään ei voida neuvotella tai sopia. Hän ei jousta tapaamisjärjestelyissä.”</p>	<p>Ei keskusteluyhteyttä</p> <p>Keskustellaan vain asianajajien välityksellä</p> <p>Yhteydenpito vähäistä,ei jousto</p>	<p>Vanhemmuuden konfliktisuus</p>	

